

Petr Žantovský

Svět včerejška, dneška a...

Medias res

Předmluva

Důvodem vzniku tohoto souboru textů bylo nejen aktuální tříčtvrtěstoleté výročí konce druhé války a porážky německého nacismu, ale především řada úkazů a událostí kolem nás, které jako by zkoušely naznačovat, že se může historie ne snad opakovat, ale inspirovat. Tedy to špatné z ní. Je to tedy pokus o varování: Dívejme se kolem sebe mnohem pozorněji a ostražitěji. Možná se na nás valí něco, čeho nedohlédneme.

To není konspirační teorie. To je vyhodnocení různých indicií a souvislostí, které vykukují všude vřkol. Jednání různých orgánů Evropské unie, pátá kolona mezi našimi novináři zejména v tzv. mainstreamu, nátlakové akce neziskových organizací, různé mesaliance někdejších post-nacistických, dnes sudeto-reminiscenčních sdružení s významnými postavami české politické scény. To všechny jsou počínající příznaky možné budoucí nemoci zvané válka. A ta, bohužel, obvykle bývá pro velkou většinu zúčastněných smrtelná.

Je to tedy varování před těmi, komu by se válka hodila jako řešení jejich ekonomických a politických aspirací a zájmů.

Knihu jsem poskládal dílem ze zevšeobecňujících textů o povaze totalitního režimu, ať už nese název fašismus, nebo nacismus (název jednoho z nich jsem si vypůjčil pro parafrázi v titulu knihy), dílem z komentovaných dokumentů té minulé světové války, zejména ve vztahu k našim zájmům a naší realitě. Zdaleka jsem si nekladl nároky na nějakou komplexnost a úplnost. Vybíral jsem jen materiály, o nichž jsem přesvědčen, že by mohly efektivně a jasně každému otevřít oči. Při pohledu na to, co to bylo za válku tehdy, jaká se vede dnes a jaké bychom se, pokud to jen trochu bude možné, měli vyhnout v budoucnu. Není to všelék, jen taková malinká vakcína. Ale snad ne zbytečná.

Petr Žantovský, 8. 5. 2020

Svět včerejška

Jen stěží odolávám podvědomému nutkání za titul dosadit otazník. Svět včerejška, monumentální autobiografický esej vynikajícího rakouského spisovatele Stefana Zweiga (1881-1942) se ve svém obsahu vrací do minulosti, ale čtete-li jeho řádky, máte intenzivní pocit, že něco podobného začíná, byť v trochu jiných barvách a (zatím) menší intenzitě dít kolem nás.

Zweiga známe velmi dobře i díky jeho českým překladům, jichž se dočkala většina jeho novel, ale také řada životopisných knih, např. Marie Stuartovna, Triumf a tragika Erasma Rotterdamského, Balzac, Hvězdné hodiny lidstva, Svědomí proti násilí též vynikající Joseph Fouché, psychologický průhled do nitra jednoho ze symbolů politického cynismu. Zde všude se Zweig jevil nejen jako detailní znalec věčných souvislostí, ale především jako humanista, stranící vždy, abychom jej parafrázovali, onomu svědomí proti násilí.

Pro tak citlivého umělce byla vzedmutá síla německého nacismu pochopitelně pohromou. V roce 1938, po okupaci Rakouska, unikl do emigrace nejprve ve Velké Británii, a poté v Brazílii, kde pod drtícím dojmem zpráv o nacistickém barbarství spáchal sebevraždu. Trochu tím smutně připomíná osudy ruské básnířky Mariny Cvetajevové, která si dobrovolně vzala život jen pár dní poté, co nacisté roku 1941 přepadli Sovětský svaz.

Svět včerejška jsou i nejsou memoáry. Ano, dozvíme se zde mnoho podstatného ze Zweigova života, ale ještě mnohem víc o jeho názorech, reflexi světa vůkol. A protože se v těchto týdnech předcházejících 75. výročí porážky německého nacismu věnujeme textům dotýkajícím se právě této problematiky, přinášíme i dnes jedno ze zamyšlení nad podstatou, povahou a příčinami nacistického triumfu v předválečném Německu.

Svět včerejška, dneška a...

Ten úvodní povzdech nad tím, že jak se zdá, historie se chystá podobnou lekci na lidstvu zopakovat, nepochybně pochopíte při četbě řádků, popisujících strmý vzestup a triumf násilí nad svědomím. Bojím se, že ani my dnes nemáme vypěstovanou dostatečnou imunitu a ostražitost a že ve všeobecném marasmu, na nějž si kdekdo stěžuje, může uspět nějaká silná ruka, která bouchne do stolu a na složité otázky dá jednoduché odpovědi. Co na tom, že to budou lži? Budou se ale dobře poslouchat a pochopí je každý, to je vše, oč tu běží.

Svět včerejška

Zůstává nezvratným zákonem dějin, že právě současníkům odpírají rozpoznat velká hnutí, která mívají rozhodující význam pro jejich dobu, již na samém jejich počátku. Tak nejsem s to si vzpomenout, kdy jsem poprvé zaslechl jméno Adolf Hitler, toto jméno, na něž jsme nyní nuceni myslet nebo je vyslovovat již léta každý den, ba takřka každou vteřinu, jméno člověka, jenž přinesl do našeho světa více neštěstí než svého času kdokoli jiný. V každém případě to muselo být dost záhy, neboť náš Salcburk byl svou dvouapůlhodinovou vzdáleností po železnici jakýmsi sousedním městem Mnichova, takže i o jeho pouhých lokálních událostech jsme se dovídali rychle. Víím jen, že jednoho dne – datum již nejsem s to rekonstruovat – přijel jeden známý a stěžoval si, že v Mnichově je opět neklid. Obzvláště tam působí zuřivý agitátor jménem Hitler, jenž pořádá shromáždění s divokými pranicemi a tím nejvulgárnějším způsobem štvě proti republice a Židům.

To jméno ke mně dolehlo hluše a bezvýznamně. Dále jsem se jím nezabýval. Neboť kolik dnes dávno zapomenutých jmen agitátorů a pučistů se tehdy vynořovalo v rozvráceném Německu, aby stejně tak rychle zase zmizela. Jméno kapitána Ehrhardta s jeho porýnskými oddíly, jméno Wolfganga Kappa, jména fémových vrahů, bavorských komunistů, rýnských separatistů, vůdců „freikorpsu“. Stovky takových bublinek se nafukovaly ve všeobecném kvasu, a sotva splaskly, nezanechaly po sobě

Svět včerejška, dneška a...

víc než nechutný pach, jenž jasně svědčil o utajeném hnilobném procesu v ještě otevřené ráně Německa. Také plátek onoho nového nacionálněsocialistického hnutí, Miesbacher Anzeiger (z něhož měl později vyrůst Völkischer Beobachter), mi jednou prošel rukama. Ale Miesbach byl jen malou vesničkou a noviny psaly příliš neomaleně. Kdo by se o to staral?

Potom však se najednou v sousedních pohraničních místech Reichenhall a Berchtesgaden, kam jsem jezdíval téměř každý týden, objevovaly stále větší oddíly mladých hochů v holínkách a hnědých košilích, křiklavou pásku s hákovým křížem na rukávě. Pořádali shromáždění, přehlídky. Slavnostně defillovali se zpěvem a skandováním ulicemi, polepovali stěny obrovskými plakáty a pomalovávali je hákovými kříži; poprvé jsem si uvědomil, že za těmito náhle se vynořivšími oddíly musely stát finanční i jinak vlivné síly. Ten jeden muž, Hitler, jenž tehdy ještě řečnil pouze v bavorských pivnicích, nemohl tyto tisíce hochů vybavit tak nákladným aparátem. Musely to být silnější ruce, jež toto nové „hnutí“ postrkovaly. Neboť uniformy byly nablýskané, útočné oddíly – „sturmgruppen“ – , jež byly posílány od města k městu, disponovaly uprostřed časů chudoby, kdy skuteční veteráni armády ještě chodili v rozedraných uniformách, úžasným parkem bezvadných nových automobilů, motocyklů a nákladních vozů. Kromě toho bylo zřejmé, že tyto mladé lidi takticky trénovalo vojenské vedení nebo, jak se tehdy říkalo, „paramilitaristicky“ je ukázňovalo, a že to musela být sama Říšská armáda – Reichswehr, v jejíchž tajných službách stál Hitler od samého počátku jako špicl, která zde prováděla pravidelná technická školení lidského materiálu, jenž jí byl ochotně dodáván. Náhodou se mi brzy naskytla příležitost jednu z těchto předem nacvičených „bojových akcí“ pozorovat. Do jedné pohraniční obce, kde se právě konalo sociálnědemokratické shromáždění v naprosto pokojném duchu, náhle přisvištěla čtyři nákladní auta, každé plné nacionálněsocialistických hochů s gumovými obuškami, a přesně tak, jak jsem to kdysi viděl v Benátkách na náměstí svatého Marka, překvapili ty

nepřipravené svou rychlostí. Byla to táž metoda, odpozorovaná od fašistů, jen navíc precizně vojensky nacvičená a v německém duchu dotažená až do posledního detailu. Na zapísknutí SA-mani vyskákali bleskově rychle z aut, bili svými gumovými obuškami každého, kdo se jim postavil do cesty, a dříve než policie zasáhla nebo se shromáždili dělníci, naskákali opět na auta a uháněli odtud. Co mě ohromilo, byla exaktní technika tohoto seskakování a naskakování, jež následovalo vždy po jediném ostrém zapísknutí vůdce oddílu. Bylo vidět, že každý hoch věděl předem do posledního svalu a nervu, jakým skokem u kterého kola auta a na kterém místě má naskočit, aby nepřekážel v cestě dalšímu a neohrozil tím celek. V každém případě to nebyla osobní dovednost, ale bylo patrné, že každá z těchto obratností musela být tucetkrát a snad stokrát předem nacvičována v kasárnách a na vojenských cvičištích. Od počátku – bylo to patrné na první pohled – byl tento oddíl školen k útoku, násilí a teroru.

Brzy jsme o těchto ilegálních manévrech v Bavorsku slyšeli více. Když všechno spalo, vyklouzli tito mladí hoši z domů a shromáždili se k nočním „cvičením v terénu“; důstojníci Reichswehru ve službě nebo mimo službu, placeni státem nebo tajnými stranickými mecenáši, cvičili tyto oddíly, aniž úřady těmto zvláštním nočním manévřům věnovaly mnoho pozornosti. Spaly doopravdy, nebo jen přivíraly oči? Považovaly toto hnutí za bezvýznamné, nebo dokonce utajeně napomáhaly jeho rozšíření? V každém případě pak i ty, kteří hnutí tajně podporovali, polekala brutalita a rychlost, s jakou se náhle postavilo na nohy. Jednoho rána se úřady probudily a Mnichov byl v rukou Hitlerových, všechna úřední místa obsazena, noviny revolverem donuceny vítězoslavně oznámit provedenou revoluci. Jako z čistého nebe, k němuž nic netušící republika jen zasněně vzhlížela, spadl deus ex machina, generál Ludendorff, tento první z mnoha, kteří věřili, že mohou Hitlera přelstít, a které naopak obalamutil on. Slavný puč, jenž měl dobýt Německo, začal dopoledne, a v poledne, jak známo – nemohu zde vyprávět světové dějiny – již skončil. Hitler uprchl a brzy ho zatkli; zdálo se, že hnutí tím zhaslo. V tomto roce 1923

Svět včerejška, dneška a...

zmizely hákové kříže, útočné oddíly a jméno Adolfa Hitlera upadlo takřka v zapomnění. Nikdo už na něho nemyslel jako na možný faktor moci.

Vynořil se znovu teprve po několika letech a tentokráte ho vynesla vlna prudce vzkytivší nespokojenosti. Inlace, nezaměstnanost, politická krize a v neposlední řadě pošetilost ciziny rozjitřily německý národ; ve všech kruzích německého národa byla jakási obrovská touha po pořádku, jehož si odjakživa cenil více než svobody a práva. A kdo sliboval pořádek – sám Goethe řekl, že nepořádek je mu nepříjemnější než nespravedlnost –, ten měl od počátku za sebou statisíce.

My jsme však stále ještě nebezpečí neviděli. Ti nemnozí mezi spisovateli, kteří si skutečně dali tu práci, aby přečetli Hitlerovu knihu, vysmívali se knižní nabubřelosti jeho prózy, místo aby se zabývali jejím programem. Velké demokratické noviny – místo aby varovaly – dennodenně znovu uklidňovaly své čtenáře, že hnutí se svou enormní agitací jen s potížemi financovanou těžkým průmyslem a odvážnou zadlužeností se musí zítra nebo pozítří nevyhnutelně zhroutit. V zahraničí však asi nikdy nepochopili skutečný důvod, proč Německo v těchto letech Hitlera a jeho stoupající moc tak podceňovalo a bagatelizovalo: Německo vždy bylo nejen třídním státem, ale v mezích tohoto třídního ideálu navíc ještě zatíženo neochvějným přeceňováním a zbožňováním „vzdělání“. S výjimkou několika generálů byly vysoké státní funkce vyhrazeny výlučně takzvaným „akademickým vzdělavcům“; zatímco v Anglii se na nejvyšší místa vypracoval takový Lloyd George, v Itálii Garibaldi a Mussolini, ve Francii Briand, muži z lidu, Němci považovali za nemyslitelné, aby nějaký muž, jenž nedokončil ani měšťanskou, natož pak vysokou školu, člověk, jenž přespával v ubytovnách a navíc se po léta potloukal životem pochybným a dodnes nevyjasněným způsobem, se někdy mohl jen přiblížit postavení, jež zaujímal svobodný pán ze Steinu, Bismarck či kníže Bülow. Nic nesvádělo německé intelektuály tolik na scestí jako vzdělanecká namyšlenost; v Hitlerovi viděli agitátora pivnic, jenž se nikdy nemůže stát vážným nebezpečím, I když on si už dávno, díky svým neviditelným

Svět včerejška, dneška a...

spojencům, tiskal vlivné pomocníky v nejrůznějších kruzích. A když se onoho lednového dne 1933 stal kancléřem, považovali ho mnozí, dokonce i ti, kteří mu k místu dopomohli, pouze za provizorního místopředsedu a nacionálněsocialistickou vládu za epizodu.

Tehdy se Hitlerova cynicky geniální technika poprvé vyjevila ve velkém stylu. Léta rozdával sliby na všechny strany a u všech politických stran získával důležité exponenty, z nichž každý se domníval, že bude moci mystických sil „neznámého vojína“ využít pro své účely. Ale tato technika, kterou Hitler později používal ve velké politice tak, že uzavíral spojenečství pod přísahou a s využitím německé věrnosti právě s těmi, které chtěl zničit a vyhubit, slavila své první triumfy. Uměl svými sliby klamat na všechny strany tak dokonale, že v den, kdy se dostal k moci, ozval se jásot ve všech protichůdných táborech. Monarchisté v Doornu se domnívali, že je to nejvěrnější průkopník cesty pro císaře, ale stejně tak jásal bavorský, wittelsbachovský monarchista v Mnichově; i oni ho považovali za „svého“ muže. Němečtí nacionalisté doufali, že jim narube dříví, kterým by se mělo topit v jejich kamnech; jejich vůdce Hugenberg si smluvně zajistil nejdůležitější místo v Hitlerově kabinetu a věřil, že tím má nohu ve třmeni – přirozeně vyletěl po prvních týdnech i přes potvrzenou dohodu. Těžký průmysl se cítil Hitlerovým prostřednictvím zbaven strachu z komunismu, u moci viděl muže, kterého léta potají financoval; a současně si nadšeně oddechla zubožená maloburžoazie, které na stovkách shromáždění nasliboval „zrušení daňového otroctví“. Malí obchodníci si vzpomněli na příslib, že uzavře velké obchodní domy, jejich nejnebezpečnější konkurenci (příslib, který nikdy nebyl splněn), a obzvláště vítán byl Hitler vojskem, protože myslel militaristicky a spílal pacifismu. Dokonce ani sociální demokraté nepohlíželi na jeho vzestup tak nepřátelsky, jak by se dalo očekávat, protože doufali, že by mohl vyříditi jejich úhlavní nepřátele, komunisty, kteří jim tak nepříjemně šlapali na paty. Nejrůznější, nejprotikladnější strany považovaly tohoto „neznámého vojína“, který každému stavu, každé straně, každému směru vše slíbil a

Svět včerejška, dneška a...

odpřísáhl, za svého přítele – dokonce ani němečtí Židé nebyli příliš zneklidněni. Namlouvali si, že „ministr Jacobin“ není už žádný jakobín a že kancléř německé říše s vulgaritami nějakého antisemitského agitátora samozřejmě skoncuje. Konečně, co násilného mohl prosazovat ve státě, kde právo bylo pevně zakotveno, kde proti němu v parlamentě stála většina, a každý občan státu se domníval, že má zajištěnu svobodu a rovnoprávnost podle slavnostně potvrzené ústavy?

Pak došlo k požáru Říšského sněmu, parlament zmizel, Göring vypustil své oddíly, veškeré právo v Německu bylo rozbito jediným úderem. S hrůzou jsme se dovídali, že uprostřed míru existovaly koncentrační tábory a že v kasárnách se budovaly tajné komory, v nichž byli nevinní lidé likvidováni bez soudu a jakýchkoli formalit. Je to jen výbuch první nesmyslné zuřivosti, říkalo se. Něco takového nemůže mít ve dvacátém století trvání. Ale byl to teprve začátek. Svět napjal sluch a zpočátku se bránil uvěřit neuvěřitelnému. Ale již v oněch dnech jsem viděl první uprchlíky. V noci přešli přes salcburské kopce nebo přeplavali pohraniční řeku. Vyhladovělí, otrhaní a zničení na nás upřeně hleděli; jimi začal panický útěk před nelidskostí, který pak prostoupil celou zemi. Když jsem tyto vyhnance viděl, ještě jsem netušil, že jejich bledé obličeje již ohlašovaly můj vlastní osud a že my všichni se staneme oběťmi mocenské zuřivosti tohoto jediného muže.

(Stefan Zweig - Svět včerejška (vzpomínky jednoho Evropana). Překlad Eva Červinková. Vysoké Mýto: Sumbalon, 2013. ISBN 978-80-905303-1-7.)

Fašismus

Na světě je jen málo slov, při jejichž vyslovení běhá mráz po zádech. Slova, která nepotřebují žádný přívlastek, protože ona sama obsahují vše podstatné, jsou sama o sobě fenoménem. Tato slova nahánějí hrůzu, protože je v nich explicitně obsažen zánik, zmar, utrpení, smrt. S jistou nadsázkou by se dalo říci, že jsou to ikony, znamenající slepé cesty civilizace.

Takovým slovem je slovo fašismus. Pojem fašismus nás provází od základní školy. Na různé úrovni je nám vštěpován jako synonymum pro největší utrpení civilizovaného světa v minulém století. Při vyslovení slova fašismus asi každému naskočí asociace na řečnická gesta Adolfa Hitlera na starých snímcích, a zároveň hromady těl v příkopech kolem Osvětimi. Tento jednoduchý soubor pojmů a vjemů vyjadřuje převažující emoci: fašismus je taková hrůza, pro kterou nejsou potřeba žádná další slova. Fašismus je – fašismus.

Jenže co to vlastně je ten fašismus? Kde se vzal? Kdo jej přinesl a jak je možné, že se podařilo jej vštípit do přesvědčení tolika milionům Italů a Němců, civilizovaných evropských národů s bohatou kulturní historií, čítající Michelangela i Goetha? Ve škole se dovídáme, že fašismus i nacismus jako násilná hnutí vyrostla z podhoubí masového ekonomického nedostatku a z komplexu porážky především Německa v 1. světové válce. Jako by tedy šlo o hnutí směřující dvěma směry: k hmotnému blahobytu a ke geopolitické expanzi. Obojí je zčásti pravda, ale zdaleka ne pravda celá. Zploštěním uvedených fenoménů do pouhých ekonomických nebo geopolitických dimenzí se nám ztratí jejich psychologická naléhavost a konec konců i důvod jejich obrovského, byť dočasného úspěchu. A právě otázka po důvodech takového masového rozkvětu fašismu v první polovině 20. století, je hlavní otázkou, kterou si klade kniha Noela O'Sullivanova, prostě nazvaná Fašismus.

O'Sullivan se ve své práci nezabývá fašismem jen jako souborem historických událostí, osobností, příčin a následků. Nestuduje jen ekonomické, sociální, demografické či geopolitické pozadí událostí. Snaží se k pojmu fašismus přistoupit komplexně, zachytit všechny odstíny a valéry tohoto fenoménu, jak v dějinách, tak v jiné formě v přítomnosti a dokonce v budoucí perspektivě. Co je pro O'Sullivanovo pojetí asi nejzásadnější, je fakt, že se zabývá fašismem jako politickým stylem. To je úhel pohledu, který je ze všech možných asi nejobtížnější, protože vyžaduje největší míru objektivizace, maximální upozadění vlastních předsudků, naprostou de-emocionalizaci a věcnost. Přitom je to vlastně nasnadě. Fašismus by nikdy nemohl přivábit davy stoupenců, nikdy by nemohl vítězit v parlamentních volbách ani v pučích bez masové základny přívrženců, nikdy by neuspěl, a to ani dočasně a krátkodobě, ve výbojných válkách, nikdy by nebyl inspirací pro pozorovatele v zahraničí, nikdy by nepřilákal sympatie intelektuálních elit – kdyby nešlo o svébytný politický styl se vším, co k tomu patří: s filosofickou a ideologickou základnou, s hmotnými a nehmotnými předpoklady, s propracovanou metodikou politické praxe, s promyšlenou prognózou budoucího svého vývoje, a především s ohromnou energií při svém prosazování. Nejen s onou nietzscheovskou vůlí po moci. Ta sama o sobě by byla málo. Této vůli jako statickému prvku je třeba vnutit dynamiku, onen vektor energie, směr pohybu. To patrně bylo to hlavní, co fašismu zprvu otevřelo tolíkery dveře. Tento nový politický styl O'Sullivan nazval aktivistickým politickým stylem.

Hledání definice a pochopení praxe fašismu samozřejmě předpokládá znalost definic, které historické a filosofické vědě dalo myšlení 20. století, zejména myšlení liberální.

Slovo fašismus se může pochlubit tím, že téměř od samého počátku bylo termínem velmi sporným a nedefinovatelným, a to jak v lidovém, tak i akademickém úzu. V akademických kruzích se dodnes nedospělo k jednotnému názoru na podstatu významu tohoto termínu, ačkoliv máme

za sebou již padesát let bádání a úvah. V této situaci by bylo zbytečné začínat další definicí, protože by to problém ještě zkomplikovalo. Dříve než se tedy pokusíme o vhodnou definici, je třeba říci, proč je daný stav tak neuspokojivý, proč je fašismus tak těžko definovatelným pojmem.

Ve skutečnosti však není třeba hledat odpověď daleko. Stručně a velmi střízlivě řečeno je to pro to, že se fašismus objevil jako blesk z čistého nebe. Nástup fašismu v tomto (míněno 20., pozn. pž) století totiž překvapil téměř každého; a překvapení je samozřejmě východiskem teoretického nepochopení. Tak či onak, pro fenomén tohoto druhu nechaly velké ideologie našeho století prostor. Vždyť marxisté snili o proletářské revoluci, socialisté doufali, že svět se bude po šoku světové války opět ubírat cestou k demokracii, osvícenství a umírněnosti, a konzervativci, nostalgicky zahledění do minulosti, netušili, že hnutí vypadající jako protisocialistické, by mohlo být také radikálně protikonzervativní.

Neuspokojivou reakci lze vysvětlit naivním optimismem, který je nejnápadnějším rysem moderního západního kulturního a politického života. Tento optimismus se stal základem západní intelektuální ortodoxie v 18. století, kdy člověk přestal věřit, že zlo je nedílnou součástí lidské existence, jak učila stará křesťanská doktrína o prvotním hříchu, a místo toho začal věřit, že zlo vzniká ve struktuře společnosti. Zlo tudíž může být odstraněno tím, že se změní společenský řád. V bezchybně organizované společnosti už proto nebude žádné zlo, žádný útlak, žádné „odcizení“, žádný rozpor. Zkrátka lidská přirozenost se konečně plně osvobodí a dosáhne harmonického sebevyjadřování. Víra v možnost zdokonalení lidstva, která vystřídala starou víru v odstranitelnost zla, přežila ve více či méně zředěné formě až do dnešní doby. Všechny naše velké ideologie, naše politická teorie a celá politická věda i nadále spočívají na této premise, přestože po dvou světových válkách ztratil sen o možnosti zdokonalení lidstva něco ze své věrohodnosti. A právě to, že náš vědecký aparát, stejně jako naše každodenní názory, je nakažen tímto

optimismem, způsobuje, že většina teorií o fašismu - zvláště teorie marxistické a liberální - jsou tak neuspokojivé.

V té nejjednodušší formě spočívá liberální optimismus na interpretaci západní historie, která považuje fašismus za výsledek „iracionalistické“ vzpoury proti západní tradici rozumu a umírněnosti. Překvapení vidíme například v Kohnově tvrzení, že „životní názor těch, kdo přijal fašismus nebo komunismus, nemá nic společného se západní tradicí rozumu.“ Podobné názory inspirovaly oxfordského filosofa R.G.Collingwooda, když ztotožnil fašismus s „novým barbarstvím“. Posledním příkladem je přesvědčení Hannah Arendtové, že nástup totalitních režimů se natolik radikálně rozchází s veškerou naší tradicí, že naprosto zničil naše kategorie politického myšlení a naše normy morálního soudu. Řečeno ještě dramatičtěji, totalitarismus prý má původ v silách, které jsou natolik cizí západní politické tradici, že „už je nelze odvodit z lidsky pochopitelných pohnutek“.

Jakmile dosáhne překvapení a morální pobouření této míry, vznikne zřejmé nebezpečí, že liberální nepřátelství vůči fašismu ho může učinit naprosto nevysvětlitelným. Pokud je totiž totalitní praxe tak naprosto unikátní, že postrádá jakékoliv spojení se západní tradicí nebo lidsky pochopitelnými pohnutkami, jak se potom můžeme vyhnout závěru, že teoretické interpretace musí zákonitě selhat, a fašismus zůstane bestií, která se vynořila z pekla?

Zde poprvé, a zdaleka ne naposledy se O'Sullivan dostává do břitké polemiky s jistým falešným liberalismem soudobých západních filosofů. Dokazuje na příkladech z jejich vlastních tezí a teorií, jak málo z nich lze použít pro racionální pochopení dějin a fašismu zvláště. Proto O'Sullivan výslovně upozorňuje na nebezpečné krycí manévry, které liberální historická věda využívá pro zamaskování toho, že pro fašismus nemá podrobné a věrohodné vysvětlení.

Jsou různé strategie, kterými lze slabost této teoretické pozice zastřít jak před sebou samým tak před čtenářem. Z těchto strategií jsou čtyři natolik známé, že stojí za to se o nich zmínit.

Ta první omezuje studium fašismu na individuální vylíčení führera, duceho a souvěrců kolem nich do puntičkářských detailů z jejich života. Známe teď například „tajemství beznadějně vášně sedmnáctiletého Hitlera ke krásné a nepřístupné Stefanii, dcerce bohatých rodičů, se kterou se mu nikdy nepodařilo vyměnit ani slovíčko“. Co se však můžeme dozvědět o podstatě fašismu z takovýchto biografií? Slouží, pokud se o něčem takovém dá vůbec mluvit, pouze k tomu, že fašismus se stává ještě nepochopitelnějším, protože podrobnosti z osobního života odvádějí pozornost od širších souvislostí kulturního a politického života.

Druhá z těchto strategií přistupuje k fašismu tak, že vytváří seznam zločinců poskládaný ze všech těch filosofů, o nichž se má za to, že podporovali reakční a iracionální tendence v době, která byla jinak prodchnuta progresivními, humanitárními a idealistickými cíli. V posledních letech bylo nejpozoruhodnějším pokusem o vytvoření takového archivu, vydání několikadílné knihy s názvem Kořeny pravice. Jak tvrdí redakční předmluva, lze nalézt v těchto černých listinách, kde jsou k sobě přiřazeni tak nesourodí myslitelé jako Max Stirner, José Antonio Primo de Rivera, Gobineau, Hippolyte Taine, Charles Maurras a Alfred Rosenberg, počátek „návratu k barbarství“, který prožila naše doba. (Naprostě není důvod, proč by se výběr ničemů měl omezovat pouze na shora jmenované: vhodnými kandidáty pro zařazení na podobné seznamy by mohli být Schopenhauer, Nietzsche, Bergson a H.S. Chamberlain.) Svěst dohromady tak naprostě nesourodé osobnosti nespojené ani třídou, ani zájmy, ani doktrínou, odráží obdivuhodnou intelektuální nesoustavnost, která však není jediným problémem při identifikaci „pravice“, jež měla být sjednocujícím tématem této knihy. Stejně problematický je i historický anachronismus, který je základem prací, jako je Popperova Otevřená společnost a její nepřátelé, což je pouze nejznámější z mnoha děl, jež

stopují ničemy až k Platónovi - často se soustřeďujíce na zostouzeného Machiavelliho jako na zvláště důležitého darebáka na cestě mezi Platónem a Hitlerem.

Podobná, velmi zjednodušená a samolibá interpretace fašismu se objevuje v poněkud jiné formě v názoru liberálních historiků, kteří soudí, že fašismus vzhledem k tomu, že je primárně italský a německý fenomén, nemá pro moderní evropský politický život širší význam. Tímto způsobem se odbývá zejména nacismus. Například pro A.j.P. Taylora je třetí říše tím druhem politického břídlství, kterého se lze nadát od Němců, jakmile se tito snaží udělat něco sami pro sebe, protože jediné opravdu tvůrčí prvky v německých politických dějinách nikdy nepocházely z Německa. Staré císařství „bylo vynuceno armádami Rakouska a Francie; Německá konfederace armádami Ruska a Pruska, Výmarská republika vítězstvím spojenců, ale třetí říše spočívala výhradně na německé síle a vycházela z německého podnětu. Cizím silám za nic nevděčila. Byla to tyranie, kterou si německý lid uvalil sám na sebe.“

Velmi častým argumentem, charakterizujícím povahu fašismu, je snaha dát jeho hlavním nositelům, zejména Hitlerovi a Mussolinimu nálepku psychopatů, vyšinutých jedinců, kteří shodou nějakých dějinných náhod docílili mobilizace mas. Tato téměř iracionální argumentace proniká často i do seriózní literatury, do studií, které jsou v souvislosti s tématem fašismu považovány za hlavní zdroje vědění a poučení.

*Jedná se o dílo Ernsta Nolteho *Tři fáze fašismu* (1963), které nám poskytne vynikající ukázky hlavních metodologických slabostí, které jsem právě označil za charakteristické pro současnou literaturu o fašismu.*

Nolteho teze je poměrně jednoduchá. Tvrdí, že fašismus je jev typický pro jedno období moderních dějin. Období meziválečné. Protože je typické právě pro toto období, a to z důvodů, které v krátkosti zhodnotíme, zmizel fašismus ze světa koncem druhé světové války, kdy byly oba fašistické režimy konečně zničeny. Je pravda, říká Nolte, že se některé projevy

fašismu udržely do poválečného období, ale ty nejsou v rozporu s časově omezeným faktorem fašismu, protože nemají to, co Nolte označuje za „světovou důležitost.“

Z tohoto tvrzení tedy zcela jasně vyplývá, že fašismus je v určitém ohledu vybočením z čehosi, co by člověk mohl považovat za „přirozený“ běh moderního historického vývoje. Co Nolte považuje za přirozený běh moderní doby, je jasné z jeho tvrzení, že nejděrněji se „hlavní tendence naší doby“, jak to nazývá, odrážejí spíše v marxismu a liberalismu než ve fašismu. Nolte věří, že jsou to právě tyto dvě velké „progresivní“ ideologie, které nejen vytvořily základní struktury evropské společnosti od francouzské revoluce, ale budou také „neustále přítomny i v budoucnosti“. Z tohoto důvodu mají podle něj jak Lenin tak Woodrow Wilson „světový význam“ jako lidé, kteří vyjadřují velké trvalé ideály naší doby. Naproti tomu Hitler má význam pouze časově omezený a nepřesahuje svou dobu tak jako Lenin a Wilson.

Aby mohl vysvětlit, jak nacistické hnutí získalo masovou podporu, soustředí Nolte svou analýzu na Hitlerovu osobu. Hitler je předkládán málem jako psychopat, jako člověk „na hranici choroby, hnaný patologickými projevy strachu“. Pak je ale těžké pochopit, jak mohlo vzniknout masové hnutí na základě existence jednoho psychopata. Nolte vysvětluje Hitlerův vliv na své stoupence jakýmsi druhem hypnózy, která své oběti připravila o veškerou odpovědnost za jejich činy. Tak se nešťastní Němci stali „oběťmi logicky důsledného mozku“ a byli zcela neschopni rozpoznat jeho démonický charakter. Zůstává však tajemstvím jak se psychopat vůbec mohl stát tak logicky důsledným nebo jak mohl získat takový hypnotický vliv. Okamžitě si všimneme jednoho velmi podivného důsledku tohoto tvrzení. Plyne z něj, že jakmile zmizí hypnotizér, oběti se opět stanou normálními slušnými lidmi. Tímto způsobem přichází Nolte k podivnému závěru, že „po führerově smrti se jádro vedení národně-socialistického státu narovnálo do své původní pozice jako příliš dlouho svinutá ocelová pružina, a stalo se (opět)

spolkem dobře uvažujících a vzdělaných Středoevropanů". Je to samozřejmě závěr ke kterému dospěl liberální a patriotický německý spisovatel pro vlastní útěchu, ale se stejnou samozřejmostí ponechává tento závěr všechny důležité otázky bez odpovědi.

O'Sullivan se ve svých vývodech opírá nejen o zavedené práce historiků a filosofů. Odkazuje i na inspiraci od autorů jakoby z vedlejšího, souběžného, například literárního prostředí. Jako příklad může posloužit rozsáhlá citace z autora, jehož vztah k dějinám a povaze totalitarismu známe především v literární podobě, z díla 1984 nebo Zvířecí farma. Jde samozřejmě o George Orwella.

V roce 1940 publikoval G. Orwell krátkou, ale myšlenkově bohatou recenzi knihy Mein Kampf. Poznamenal, že reakce západních demokracií na fašismus vycházejí především z tichého předpokladu, že „lidé si nepřejí nic víc než pohodlí, jistotu a nepřítomnost bolesti". Ti, kteří toto předpokládají, však nedovedou pochopit skutečnost, pokračuje Orwell, že fašismus může mít pro moderního ducha hlubokou a snad všeobecně platnou přitažlivost, která není omezena na určitou část a třídu ve společnosti, nebo nějaký určitý národ. „Ať už jsou fašistické ekonomické a politické myšlenky sebenesprávnější", tvrdí Orwell, „je fašismus a nacismus psychologicky mnohem zdravější než kterákoliv hedonistická životní koncepce. Zatímco socialismus a dokonce i kapitalismus, byť s daleko větší nechtí, říkají lidem: Nabízím vám blahobyť, Hitler jim říká: nabízím vám boj, nebezpečí a smrt; a výsledkem je, že celý národ se mu vrhne k nohám. Neznamena to, zdůrazňuje Orwell, že většina lidí každého moderního státu je neustále připravena kladně reagovat na přitažlivost nacionalistických a vojenských hodnot: po několika letech zabíjení a hladu obyvatelstvo rychle ocení výhody klidu a pořádku. Ale v dobách zklamaných očekávání a sociálního, ekonomického a politického zmatku, mají masy chuť opustit ideály „normálního" a „zdravého" života, které tvoří základ optimistického a spokojeného materialismu liberální a socialistické ideologie. Ti, kteří toto nedoceňují, končí Orwell, zapomínají,

že je možné, aby člověk byl „příliš duševně zdravý na to, aby pochopil moderní svět.“ Totiž příliš duševně zdravý na to, aby pochopil, že vůbec není čemu se divit, že moderní svět tak přitahuje antihedonistická etika moci a vojenské slávy, nacionalismu, náboženského a rasového fanatismu, feudální „věrnosti“ a heroické „cti“.

A zde je namístě vrátit se na začátek tohoto zastavení nad knihou Noela O'Sullivanova. Totiž k tezi o politickém aktivismu jako kořenu, z něhož roste nacismus, avšak nejen ten, jak vidíme na totalitarizujících tendencích současného superstátu, jemuž v Rusku příhodně říkají Eurosojuz: totiž v Evropské unii. Stačí si na místo „vůdce“ dosadit „komise“, místo „nacionální city“ například „evropské hodnoty“ a namísto vlády elit vojenských či stranických vládu elit byrokratických. Dejme starým slovům dnešní význam, a budeme se divit, jak jsou živá. Bohužel.

Největším ideálem západní politické tradice od renesance až po první světovou válku, bylo vytvoření systému, který můžeme nazvat omezeným politickým stylem. Fašismus lze definovat jako ideologii, která explicitně odmítá tento ideál, a dává přednost novému a zcela protikladnému politickému stylu, který lze charakterizovat jako politický styl aktivistický. Tento nový aktivistický styl se v moderní době projevuje různě. Ale v jeho specificky fašistické podobě ho můžeme definovat jako styl, který za nejvyšší dobro pro člověka považuje život nekonečného sebeobětování, prožitý v totalitní a militantní oddanosti národnímu státu, jež ho absorbuje, odsouvá stranou každý předmět lidských citů a vyžaduje bezpodmínečnou oddanost fašistickému „vůdci“, jehož libovolné osobní rozhodnutí je konečným a určujícím ukazatelem dobrého a špatného v každé sféře národního života.

Stručně lze říci, že touto revolucí je všeobecná přeměna evropského politického řádu založeného na „státech“, jež byly vrcholným výtvozem omezeného politického stylu, na řád založený na „hnutích“, což jsou poměrně amorfní entity vytvořené novým aktivistickým politickým stylem

Svět včerejška, dneška a...

v tomto století. „Fašismus“ je termín, který v této situaci používám pro specifickou podobu, kterou na sebe vzaly myšlenky a instituce spojené s touto revoluční přeměnou v Německu a Itálii v meziválečném období.

Změna z omezeného politického stylu na aktivistický proběhla pod vlivem čtyř nových myšlenek, které postupně získaly důvěru evropského světa během druhé poloviny 18. století, ačkoliv jejich praktické důsledky nejsou dodnes plně odhaleny. První myšlenkou byla nová teorie o původu a povaze zla. Druhou byla nová teorie politické legitimacy v podobě doktríny vzájemné svrchovanosti. Třetí bylo nové pojetí svobody. Čtvrtá zahrnovala takový způsob nazírání na politiku, který přiznával síle lidské vůle nebývalou schopnost přeměňovat celý společenský a politický řád tak, aby ho bylo možné přiblížit i těm nejfantastičtějším lidským snům. Tyto čtyři myšlenky tvoří základní předpoklady fašistické ideologie, avšak dvojným způsobem. Na jedné straně poskytly myšlenkový rámec, který pak fašisté zneužili pro své účely. Na druhé straně napomohly věci fašismu obecnějším a velmi znepokojivým způsobem, který není dodnes dostatečně prozkoumán. Totiž tím, že připravily moderní evropskou politickou tradici o důležité síly odporu díky utopickým politickým interpretacím.

(Noel O'Sullivan – Fašismus. Překlad Tamara Váňová a Ivo Lukáš. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2002. ISBN 80-8325-001-2)

Teorie masového šílenství

(Příspěvky k psychologii politiky)

K pochopení příčin druhé světové války určitě není od věci zastavit se u knihy, jejíž jasnozřivost možná lépe než kdo kdy dříve dokážeme ocenit my a dnes. Knihy, která (sice na pozadí někdejších historických kulis, ale, jak se ukazuje, se stálou platností) detekuje sociopsychologické determinanty situace, kdy se „duše davu“ zmocní zručný manipulátor, co mu v tomto činění napomáhá objektivně a jakou vinu na tom nese mlčení či ochota zúčastněných, tedy nás samých.

Rakouský spisovatel a esejista, představitel literární moderny a bojovník proti fašismu Hermann Broch se narodil v roce 1886 ve Vídni a zemřel roku 1951 v New Haven v Connecticutu. Broch pocházel ze zámožné židovské rodiny vídeňského textilního továrníka. Studoval textilní školu a v letech 1908 až 1927 pracoval v otcově textilním závodu, kdy jej ke zděšení celé zbylé rodiny prodal a jal se studovat matematiku, psychologii a filosofii. Poté se věnoval pouze činnosti literární a filosofické. Při krachu rakouských bank ve 20. letech přišel o téměř všechn rodinný majetek. Tuto ztrátu chápal však pouze jako ulehčení od břemene majetku a uvolnění rukou pro jeho nadcházející kariéru básníka, spisovatele a filosofa. V meziválečném období se setkával s takovými osobnostmi vídeňské literární scény, jako byl např. Robert Musil či Franz Blei. Později byl velkým obdivovatelem díla Jamese Joyce a jeho román *Odysseus* považoval za ojedinělé literární dílo schopné pojmut stávající svět ve své komplexnosti. V letech 1928 až 1932 vznikla Brochova literární prvotina, románová trilogie *Náměsíčníci*, pojednávající o úpadku hodnot v Německu na přelomu 19. a 20. století. Román ve své třetí části obsahuje rozsáhlý *Esej o rozpadu hodnot*, což bylo nejen téma *Náměsíčníků*, ale i řady dalších Brochových prací. Brochova filosofie je silně ovlivněna dílem Immanuela Kanta.

Po nástupu Hitlera k moci v roce 1933 se Broch zařadil k literátům, kteří se snažili upozornit na hrozící nebezpečí nacismu. Ve svých esejích rozvinul vlastní teorii o estetické a společenské funkci kýče (v tomto bodě na něj navázal mj. Milan Kundera). Kýč označil za více než estetickou kategorii, ale za sociální a politický fenomén. Adolf Hitler byl pro něj typickým představitelem tzv. „Kitsch-Mensch“ (člověka-kýče). V letech 1933 až 1936 vytvořil román Očarování, protihitlerovskou vizi autority a podřízenosti. Dílo se zabývá otázkou moci mýtu v myšlení lidí, jejich schopnosti z něj čerpat ukotvení pro svou existenci, ale i jeho klamavosti, která vede k slepé poslušnosti vůči diktatuře a rasismu.

Po anexi Rakouska ke Třetí říši byl Broch pro svou literární činnost i pro svůj židovský původ ve smrtelném ohrožení. Díky osobním intervencím Jamese Joyce, Thomase Manna a Alberta Einsteina získal povolení opustit Rakousko. Jeho matka však zahynula v koncentračním táboře. Jeho díla byla v Třetí říši zakázána. Broch nejprve odcestoval do Skotska, později do Spojených států amerických, kde strávil zbytek života v New Haven. V emigraci napsal román Smrt Vergilova a několik esejů. Krátce přednášel německou literaturu na univerzitě v Yale.

Kniha Teorie masového šílenství je souborem jeho prací z let 1939 až 1946, které chtěl vydat v americkém exilu, překazila mu to však smrt. S oporou o soudobé nejnovější poznatky z filosofie, psychologie, sociologie a politologie chce ukázat na filosoficko psychologické příčiny masového šílenství probíhajícího v totalitních státech všeho druhu. Nezůstává však u konstatování pouhých příčin a nastiňuje cestu, jak proti masovému šílenství, jehož nebezpečí nutně nevymizí ani smrtí diktátora, účinně bojovat. Navýsost aktuálně pro nás mohou znít Brochova slova, že při neustále nutné obraně demokracie před totalitarismem *„se masy nikdy nenechají odbýt prázdnotou sebechválou demokracie“* a že jalovými *„tirádami je ženeme pouze tam, kde se jim nabídnou konkrétní, i když strašné cíle, tedy do armády fašismu“*. Jak živě a aktuálně tato věta zní právě dnes, kdy se demokracií kdekterý mocný ohání, ale málokdo si ji

opravdu přeje. A tím neustálým meldováním slova „demokracie“ se vyprazdňuje jeho smysl a otupuje citlivost veřejnosti, která především ji ke svému bytí nezbytně potřebuje.

Jak už bylo řečeno, Brochovo dílo literární i myslitelské se intenzivně věnuje otázce rozpadu hodnotových systémů. Právě ten podle Brocha stojí u kořene totalitních režimů a jejich drtivého vlivu na psychiku mas. A není bez zajímavosti, jak opět velmi aktuální je Brochova úvaha o rozpadu hodnot, která spatřilo světlo světa dlouho před érou postmoderny, jejíž důsledky – právě ve smyslu rozpadu a negace hodnotových vzorců prožíváme právě my a právě nyní.

Budeme-li na dosavadní postuláty nahlížet historicky, tak z nich vyplyne přibližně následující obraz.

a) *Každý hodnotový systém usiluje o absolutní platnost. Pokud se to za zvláštních okolností (jako byly například geografické a mocensko-politické poměry křesťanské Evropy) podaří, vznikne opravdový centrální hodnotový systém v jehož rámci dojde k více či méně harmonické výstavbě kultury, takže individuu může být nabídnuto maximum momentálně možné materiální a psychické jistoty. Tento celostní hodnotový systém se v důsledku své uzavřenosti dalekosáhle vymyká jakékoliv kontrole reality: pokouší se zmocnit se světa jednou danými hodnotami bez dalších doplňků, pokud neplynou ze systému samotného.*

b) *Uvnitř takového uzavřeného systému se „teologie hodnot“ stává autonomní. Počíná si spíše podle svých logických, ovšem bezvadně logických, dialektických průběhů a na realitu nebere žádný ohled. Jinými slovy, teorie systému hypertrofuje. Pokud se normy této hypertrofie přenášejí na realitu, dochází k šíleným stavům. Například pro teologii 16. a 17. století bylo deduktivně nezvratnou pravdou, že musí existovat čarodějnice, a tento požadavek byl vnucen realitě, takže pak skutečně muselo vzniknout opravdové masové šílenství. S velkou jistotou lze tvrdit, že každý centrální hodnotový systém, byť by to byl i systém*

kulturotvorný, se rozpadne a degeneruje ve skutečné masové šílenství v okamžiku, kdy se jeho teologie stává uzavřeným autonomním systémem, který proto hypertrofuje. Formy šílenství, jež z toho vznikají, mohou být právem označeny jako „hypertrophia“.

c) Je-li jednou centrální hodnotový systém takovým způsobem otřesen, začne nová konfrontace s vnitřní a vnější realitou. Taková konfrontace, mimochodem souběžná s čarodějnickým šílenstvím, nastala v Evropě v podobě reformace a renesance a svůj vrchol našla v přírodovědeckém 19. století.

d) Rozklad centrálního hodnotového systému však uvolňuje všechny podsystémy, takže každý nyní může vyhlásit svůj vlastní nárok na absolutnost a rozvíjet svou teologii. Individuum už není příslušníkem jednoho jediného velkého hodnotového systému, nýbrž celého množství různých systémů. Patří státu, národu, profesnímu stavu, náboženskému společenství atd. Jelikož se hodnotové systémy těchto skupin s jejich nároky na absolutnost vzájemně potírají, člověk ztrácí jakoukoliv hodnotovou jistotu. Člověk nacházející se v tomto stadiu naprosté nejistoty se ocitá ve veskrze šíleném stavu, který dokládá například výraz duševní rozervanost.

Průběh těchto čtyř fází se zdá být nevyhnutelný. Hypertrofie má spíše psychotický charakter, naproti tomu šílenství rozervanosti spíše charakter neurotický. Zda za tím stojí nějaká obecná vloha lidského pokolení, což by vzhledem ke všeobecné hrůze přítomné ve světových dějinách nebylo nepředstavitelné, to by se ještě muselo prozkoumat. Každopádně však lze se značnou jistotou předpovědět, že zavádění centrálních hodnotových systémů (po nichž ovšem člověk stále znovu touží, zvláště ve fázi šílenství rozervanosti), v sobě nese největší nebezpečí opětovného propuknutí hypertrofie. Čím větší je pole působnosti nějaké centrální hodnoty, tím větší jsou rizika šílenství, která by pak vykazala nekontrolovaná a nekontrolovatelná teorie hodnot.

Co je na Brochově rozsáhlé studii zajímavé, je jeho užívání odborného lexika a psychologické terminologie. Už to není jen literární výstřelek, nýbrž fungovaný pokus o ucelené uchopení extrémně komplikovaného a mnohovrstevnatého tématu. Není náhodou, že kniha nese podtitul *Příspěvky k psychologii politiky*.

Když se nějaký hodnotový systém sociální pospolitosti zhroutí, pak tato pospolitost většinou už není schopna dostát svým materiálním, kognitivním a emocionálním závazkům. To platí jak pro centrální, tak pro dílčí hodnotové systémy. Zhroucení středověkého systému bylo zároveň ekonomickým zhroucením, jež dopadlo na evropský selský stav, a současný vzájemný boj různých hodnotových systémů se z velké části odehrává v ekonomické oblasti, tedy jako selhání kapitalistického systému.

Kde se ztrácejí jistoty nutně nastupuje úzkost a ještě více se hromadí sadistické pudy, které byly v pevně spojeném systému (jako například v kapitalistickém) řádně kanalizovány a které proto dodatečně plodí úzkost. Zkrátka individuum upadá do stavu ztráty hodnot, tedy zužování Já, a to ho přibližuje panice. Nastoupí-li takový stav paniky nebo i jen předpanické stadium, má to dva hlavní následky:

- a) masy či individua seskupená v mase vyhlížení nějakého vůdce, který by je z tohoto stavu paniky mohl vyvést,*
- b) toto vedení má zajistit nápravu všech utrpěných škod.*

Přítom je třeba konstatovat jeden důležitý fenomén. Samotná náprava poškozenému člověku neprospěje, člověk spíše touží po nějakém druhu emocionálního super uspokojení, díky němuž může znovu uspokojit své potlačené sadistické pudy. Lze mluvit přímo o určitém „pravidle superuspokojení“, pravidle, které hraje rozhodující roli v jakémkoliv revolučním dění.

Tato sadistická superuspokojení jsou téměř bez výjimky zaměřena na „vítězství“, a sice, na jisté vítězství. Jestliže například v důsledku ekonomického a sociálního tlaku, jehož původ je pro člověka nezjistitelný, a proto na sebe bere téměř mystickou podobu (mýtus konjunktury) nastoupí předpanické stadium, pak se nutně hledá původce tohoto špatného stavu. A jelikož každá ztráta hodnoty, tedy každé zúžení Já, vychází od neznámého Ne-Já, je jako původce všech škod ocejchován především cizinec, z něhož se udělá nepřítel. Lynčování, pogromy atd. jsou pak nevyhnutelným důsledkem ztráty racionality, k níž takto došlo. Je to upadnutí do magických představ, ba magických představ lidské oběti, a zpanikařená masa od vůdce vyžaduje, aby ji nechal jít touto cestou.

Hermann Broch je v knize Teorie masového šílenství doslova fascinován nikdy nekončícím bojem racionality a iracionality. Ten je samozřejmě typický pro sféru náboženství. Však také srovnání totalitních režimů s jejich mytologií a náboženských systémů s jejich ikonami se mu zde vysloveně nabízí. Samozřejmě s vědomím, že náboženství – na rozdíl od totalitní moci - může být a také mnohokrát v historii i bylo pozitivním faktorem rozvoje lidské společnosti.

Dějiny všech politických hnutí vykazují nesčetné příklady ovlivňování a vedení mas. Že lze, jako v našem případě, masy vést do otevřeného systému, jasně ukazuje vývoj náboženství. Zvláště vývoj obou velkých křesťanských hnutí k obrácení. V této souvislosti je krajně významný katolický boj proti pohanství.

Podle stanoveného modelu hodnot a jeho mechaniky se každé obrácení (ať individuální či kolektivní) ukazuje jako funkce uvědomování, jež vychází z usměrňujících racionálních sil, a lze ho rozčlenit zhruba následovně:

- 1. Základ téměř každého obrácení je iracionální. Toto obrácení je známo jako zázračné (milostiplné) osvícení, jako osvícení, jímž je náhle vnesena nová a vyšší ústřední hodnota do nejniternějšího*

prožívání, a tak i do vědomí. Pokud někde, tak právě zde leží zdroj veškerého „obohacování iracionality“.

2. Vedle této iracionální, lidskému zásahu namnoze nepřístupné stránky obrácení, má obrácení i stránku racionální, v níž se odehrává vlastní dílo obrácení. To však jen z nejnepatrnější části zahrnuje racionálně didaktickou působnost. „Obracející“ vyšší hodnotový systém se obrací na nižší racionalitu, musí tedy mluvit řečí, která je jí přiměřená, a zvláště v masovém dění to musí být symbolická řeč přiměřená masám, tj. řeč, jejíž racionalita se daleko spíše vyjadřuje v postojích a činech, než v učených slovech. Člověk totiž vždy rozumí právě jen řeči hodnotového systému, v němž se právě nachází. Na rozdíl od iracionálního osvícení a jím způsobeného bezprostředního „obohacování iracionality“, tu jde přednostně o popření a zastavení „ztráty racionality“, jak se projevuje především ve složkách šílenství nižších systémů. I zde se tedy naplňuje proces uvědomování, a sice ten, který může platit takřikajíc jako příprava jako odklizení pro „osvícení“. Na rozdíl od tohoto osvícení ovšem vůbec není náhlý, nýbrž probíhá v odlišných fázích:

a) První přiblížení obou hodnotových systémů „obracejícího“ a toho, který potřebuje obrácení. Mohli bychom je nazvat periodou „amalgamování“, neboť se zde podniká první pokus postavit vyšší systém namísto nižšího, a to tak, že prvky hodnoty a víry se z nižšího systému zasadí do vyššího, ovšem na podřízené místo, takže se takřikajíc nepozorovaně a symbolicky, a pro člověka, který patří nižšímu hodnotovému systému, srozumitelně, projeví převaha systému nového.

b) Od toho se odvíjí druhá perioda - perioda „konkurence“. Vyšší hodnotový systém převzal úkol nahradit extatická superuspokojení, která jsou člověku zaručena v rámci ztráty racionality, ekvivalentními superuspokojeními. Ve splnění tohoto úkolu, jež je většinu symbolické (zvířecí oběť místo lidské atd.), zároveň spočívá

příprava na iracionální „osvícení“, které - bude-li skutečně dosaženo - obstará nejúplnější superuspokojení.

c) Jsou-li učiněny tyto dva první kroky, pak proces uvědomování pronikl k vlastnímu „etablování systému“, to jest k bodu, v němž se obrácený člověk v novém hodnotovém systému cítí „duševně“ jistý, zvláště tehdy, když v něm najde i své vnější životní jistoty.

d) Nakonec následuje perioda „tabu“, která však byla již předem postupně připravovaná. V této periodě jsou hodnoty starého systému novou pospolitostí pod hrozbou trestu „zakázány“, nebo přesněji, mohou být zakázány, protože s probuzeným vědomím hodnot je probuzena i úzkost z přestálého šílenství, úzkost z opětovného upadnutí a nové ztráty racionality.

Jak bylo řečeno, jako klasický příklad budování díla obrácení, musíme vždy uvést dílo katolické misie, jak je církev provádí od svých počátků až do dnešních dnů. V boji proti pohanství, jež církev veskrze bere jako fenomén ochuzování racionalit, ba jako jev masového šílenství, nezvratně záleží na tom, aby byl pohan přesvědčen o nedostatečnosti svého myšlení. Celý proces lze označit jako postupující „oddémonizování“. Proces uvědomování, v němž se církev, nehledě na centrální postavení spásy milostí, vůči pohanství daleko více odvolává na svou vyšší racionalitu.

V druhé části knihy Teorie masového šílenství přechází Hermann Broch od teoretických úvah o principech masové psychózy a jejího zneužití totalitní mocí ke konkrétním příkladům z tehdy aktuálního dění. Připomeňme, že kniha vznikala z velké části za 2. světové války, tedy v čase vrcholícího nacismu. Nicméně autorovy závěry lze dobře zobecnit, protože vycházejí z prvotního a věčného dilematu – mezi demokratickým a autokratickým uspořádáním obecních věcí. Broch doslova v jedné z klíčových tezí říká, že „demokracie je půda, z níž koření fašismus“.

Jako následník monarchické formy státu trpí demokraticko-republikánská forma teoretickou rozštěpeností: demokracie zakořeněná v konkrétní realitě nechce mít nic společného s mystickou autoritou, dokonce vede svůj boj proti ní pod tímto titulem, jakmile se však sama stane autoritou, nemůže se obejít bez právního základu své existence a z ní vyplývajících státních nařízení, jednání a rozhodování; výsledkem této rozštěpenosti je opětovné přijetí zakázané mystiky, totiž ve formě (Bohem chtěného a propůjčeného) „přirozeného práva“, které je každému člověku nebo přinejmenším každému občanu státu přisouzeno od narození, a proto má být chápáno jako absolutní zdroj práva pro celou činnost státu.

Americká Deklarace nezávislosti je nejkonzentrovanejším zachycením tohoto stavu věci: odříká se krále a tím mu odnímá Boží milost, zároveň ji však přenáší na přirozená práva člověka, jež staví proti němu, aby zůstala zachována kontinuita „absolutního“ zdroje práva. Deklarace nezávislosti si tedy zachovala i stejné místo v logicko-právním státním ústrojí jako funkce krále v konstituční monarchii, tj. stojí mimo ústavu, ale není od ní oddělena, neboť je jejím stále působícím právním základem. Bill of Rights (jako reprezentant „Freedoms of“) je pouze rozšířenou precizací oněch „absolutních“ a „přirozených“ regulativních principů, a proto stojí jako preambule před vlastním dílem zákona, jímž konstituce reguluje státní život.

Bez důvěry v absolutnost neexistují žádné konstituce; nikdo by se nemohl odvážit založit nějakou konstituci, kdyby nevěřil, že tím uskutečňuje dílo, které je podobně jako euklidovské axiomy tak „absolutně pochopitelné“, že až po nejvzdálenější generace musí být bezpodmínečně pochopitelné pro každého „normálně“ myslícího člověka. Odtud i důvěra k demokratické většině: stejně jako lze málo předpokládat, že by se v nějaké lidské pospolitosti našla většina, pro níž by nebyly pochopitelné euklidovské axiomy, lze pro ústavu podléhající zdravému lidskému rozumu, přinejmenším dle mínění jejích zakladatelů, málo předpokládat, že by kdy mohla být zavržena nějakou většinou, že by každá většina nejednala

v jejím rámci, a proto by se nezasazovala za „přirozená“ práva člověka, za jeho svobodu a důstojnost. To je důvěra ve „zdravý lidský rozum“, a proto se nezdálo nutné zřizovat nějakou ústavní či jinou zákonnou ochranu vůči abnormálním šíleným, jichž přece vždycky může být jen mizivě malá menšina; věřilo se, že tuto ochranu lze přenechat psychiatrům a blázcům.

Německý příklad ukázal, jak mocného přívržence může i v demokracii najít údajně mizivá menšina šílenců; existující německé psychiatrické léčebny by pravděpodobně nabídly dostačující prostor k přijetí zbytku obyvatelstva, které lze ještě označit za duševně normální.

Německý charakter, takřka po všech stránkách upoutaný absolutnem, rozštěpenost tohoto světa snášel možná ještě hůř než jiné národy. Že jako křesťané svou vlastní Boží milost a svobodu museli podrobit Boží milosti a svobodě panovníka, to pro ně ještě bylo snesitelné, neboť sám Bůh rozdělil svou milost podle pořadí, ale že se z jejich vlastní milosti mělo konstituovat abstraktum Boží milosti republiky, že se k ní měli chovat s etickou a státoobčanskou pokorou, současně se však po nich přímo ústavně žádala nedůvěra vůči jejich vládě, to bylo pro jejich dialektickou mysl příliš. Tím nemáme na mysli, že by si velká masa německého národa libovala v teologicko-státoprávních důvtipnostech. Ne, tyto věci probíhají nevědomě v pocitové sféře. Avšak právě odtud produkují pocit téměř ochromující rozervanosti, a tu se německý národ snažil přehlušit tím, že se s možná ještě silnější vehemencí než předtím vrhl do materiálního existenčního boje moderního života.

Ovšem moderní život a zvláště život velkoměsta se málo hodí k tomu, aby člověka oprostil od rozervanosti. Obklopuje ho bezpočtem vzájemně protikladných hodnot a nehodnot (především těch), a jelikož jejich nároky mnohdy nelze odmítnout, zčásti v důsledku jejich životní nutnosti v profesním životě, zčásti prostě kvůli jejich kvantitativnímu výskytu, je nucen participovat na všech, avšak doopravdy na žádné z nich. Moderní

člověk žije v rozervanosti hodnot, tedy v duševní nejistotě, která by nebyla zrušena ani odpadnutím jeho ekonomické nejistoty, kvůli ní ale celkovou nejistotu snáší ještě obtížněji.

Z čeho tedy vychází režim, jako je nacismus? Jak se mu daří vstupovat masově do myslí a hodnotových systémů takzvaných obyčejných lidí? Je to jen souhrn ekonomických, geopolitických a kulturně historických předpokladů? Jaké duchovní vakuum v psychice lidí zaplňuje? A do jaké míry je určující, že se tento systém zrodil právě v Německu?

Všechny tyto momenty fašismus a především nacismus mistrně zpracoval, na jedné straně vědomě na straně druhé však veskrze nevědomě, protože to nejlepší i nejhorší, co lze nacismu přiřknout, je jeho specifické německví; z něho byly instinktivně vysledovány a jím byly uspokojeny emocionální potřeby národa. Jistě daleko pronikavěji než toho kdy byli schopni italští fašisté.

Nacionální socialismus nahradil abstraktní Boží milost republiky a jejích regulativních principů konkrétní milostí „vůdce“, který je v mystické jednotě s „vůlí národa“, a tím se stává jediným a absolutním zdrojem práva, takže všechny regulativní principy jsou zakotveny v něm, z něj vycházejí a jím se ohlašují. Jistě, nebylo to a není to nic jiného než mystický trik, neboť „provolání“ vůdce „vůlí národa“ bylo založeno na parlamentních machinacích a volebním teroru, formálně však na neomezené svobodě Bill of Rights, která dovoluje, aby svoboda zrušila sebe samu. Jedním rázem tím však byla odstraněna i rozštěpenost státního aparátu již Němci pociťovali s takovou nevolí.

Příznačné ovšem je, že ústava jako taková mohla být beze všeho ponechána a mohla dále fungovat jako technický nástroj. Regulativní principy svobody a lidské důstojnosti totiž jako preambule stojí mimo ústavu, a jen tyto principy musely být obměněny, a to podle mystické jednoty, v níž se měla nacházet vůle vůdce s vůlí národa. Kde taková jednota (v nejopravdovějším smyslu) panuje a deklaruje se jako

absolutní, tam už existuje jen jedna jediná svoboda. Totiž kolektivní svoboda národa, a z její absolutnosti právě tak logicky vychází teze o národní nadřazenosti, která byla také fakticky učiněna regulativním principem nacistického státu.

Tím ještě psychická bída německého národa nebyla zrušena v celku; k tomu byl nezbytný další a ještě obsáhlejší centralizační akt, který vyrovnává hodnotovou roztříštěnost každodenního života a orientuje jej na jednu centrální hodnotu. Pro tento účel se nehodilo nic tak znamenitě, jako regulativní princip „národní nadřazenosti“, a tak nacionalismus ihned po uchopení moci uložil tento princip každodennímu životu německého národa prostřednictvím řady zákonů. V centru těchto regulí stály „norimberské rasové zákony“.

Rasovými zákony nezačal jen řetězec zločinů nacistického státu, ukázaly také, že regulativní principy, dosud pasivní coby preambule k ústavě, byly aktivizovány v trestním zákoně. I kdyby velká část německého národa nikdy neviděla žádného Žida, byl tím každému Němci dán signál, že od této chvíle by měl celý svůj život řídit podle principu „národní nadřazenosti“. Byla mu ukázána jednoznačná, lehce pochopitelná základní hodnota, kterou stačilo pouze sledovat, chtěl-li uniknout všeobecné roztříštěnosti hodnot, kterou ale také musel sledovat, nechtěl-li propadnout nejostřejšímu trestu, a tím začala „motorická výchova“ německého národa k „národní nadřazenosti“. Právě proto byly rasové zákony na norimberském sjezdu vyhlášeny s takovou pompou. Byl to počátek nacionálního totalitarismu.

Z toho všeho lze tedy získat obecné poznání. Když státní totalita nastoupí, když regulativní principy společnosti (principy, které jsou podle dosavadního zvyku obvykle postaveny před ústavu jako preambule) vstoupí do občanského a zvláště do trestního zákoníku, takže jejich přestoupení se stává trestným deliktem.

Jinými slovy, mezi absolutností, zakládající právo, a jednotlivým člověkem vznikne bezprostřední spojení. Totiž spojení, jež ho nutí, aby celé své chování a veškeré jednání ustavičně řídil podle požadavků oné absolutnosti, neboť v opačném případě by ohrozil celou svou fyzickou i psychickou existenci. V tom je vidět jisté praschéma: tabu.

Neboť tabu je systémem absolutních příkazů a zákazů, které platí axiomaticky, tedy bez dalšího zdůvodňování, pro primitivního člověka jako bezprostředně zahlédnutelné: jen dodržováním těchto příkazů a zákazů zůstává členem kmene a každé, byť nesvévolné vystoupení, ruší příslušnost ke kmeni a tím životaschopnost individua, takže selhaje v ceremoniálech opětovného očišťování, prostě uvadne a odumře, vůbec ne v důsledku trestu, nýbrž právě z prosté vnitřní nutnosti. Zkrátka schéma tabu je takříkajíc extrémem totalitarismu: drží individuum v (magickém) poutu natolik, že mu mimo schéma nezůstává vůbec žádná možnost života.

Proč tedy totalitu akceptujeme? Čeho je náhražkou, neřku-li pointou? To je úhelná a podstatná otázka nejen pro Hermanna Brocha, ale i – a právě nyní – pro nás všechny, kteří vidíme, jak svět opět spěje k „jednoznačným“, „absolutním“, „očišťujícím“ atd. „řešením“

Totalitarismus uspokojuje lidskou potřebu jednoznačnosti; zbavuje člověka hodnotové roztržitosti a poskytuje mu oporu jednoznačné centrální hodnoty, totiž oporu základních regulativních principů, jímž se má podřídit státní i soukromý život, a které jsou za tímto účelem chráněny trestním právem. Znamená-li již tato ochrana ostrou „motorickou výchovu“ národa k dodržování základních principů, pak se tento druh výchovy ještě mnohem více zostruje ve válce, neboť pro člověka není nic strašnějšího, než muset nesmyslně umřít, a tak, aby takové nesmyslnosti unikl, se stává takřka dobrovolným pomocníkem ideologie, která ho posílá do boje a na smrt. Na této psychické konstelaci nezmění nic ani porážka (o vítězství zcela pomlčíme); německý válečný zajatec sotva přijde o svou

důvěru k vůdci. Síla přesvědčení, totalitních smýšlení je téměř neotřesitelná.

Ideologie totiž není nic jiného než hodnověrné snové přání. Je to teoreticky podložená naděje. Ideologie nikdy není exaktním věděním (a to nikdy není ideologií), ale také to nikdy není prázdné fantazírování, a protože se opírá o teorémy, ale zároveň je i emocionálním přáním, musí být vše založeno na tom, že teorémy, za ignorování, ba za vědomého vyřazení každého protidůkazu, si podrží svou hodnověrnost, a co možná se osvědčí v realitě. Přesně takové je ale chování totalitních států, když namísto „teorémů“ postavíme „regulativní principy“. Jelikož jsou však regulativní principy vždy zároveň teorémy, a dokonce jimi být musí, lze postoj totalitních států považovat za postoj ideologií. Z teoretické možnosti uskutečnění, z tohoto „snad“, čerpá ideologické snové přání svou přesvědčivost a bojovnost, zkrátka odvahu k vydání jemu vlastního morálního předpisu: chceš-li jednat rozumně, hodnověrně, jednej tak, aby se uskutečnila má ideologie.

Hermann Broch – Teorie masového šílenství (Příspěvky k psychologii politiky). Překlad Milan Váňa. Praha: Academia 2013. ISBN 978-80-200-2260-8

Zánik západu

Každá epocha našeho novověku si klade znovu a znovu otázku po povaze vládnutí a případně po obsahu slov demokracie, autokracie, moc... V extrémních epochách byly výklady extrémní. Při pohledu kolem sebe nejspíš leckoho napadne, že i dnešní čas má mnoho extrémních rysů. Zapomíná se na humanitní ideály demokracie, na její samu ideu, a hledají se náhradní řešení. Nejčastěji elitokracie, vláda skupin definovaných původem, způsobem vzniku či společnými zájmy. Hezkým příkladem toho je Evropská unie. Racionální filosofové (připomeňme třeba nedávno zesnulého Giovanniho Sartoriho) věděli, že tento nadstátní útvar je jednou velkou sebevraždou demokracie. A protože nikdy není od věci poučit se i u myslitelů z opačného tábora, vybral jsem pro tento účel spis Oswalda Spenglera Zánik Západu. Přesně ve směru jeho ideologie „síly“ proti „slabosti“ se totiž mohou nebezpečně brzy vyvíjet události v Evropě, která si pěstuje svoji „slabost“ snad až programově, takže může být velice snadnou obětí každé „síly“, jež si zamane.

Spengler se narodil 29. května 1880 v Blankenburgu a zemřel 8. května 1936 v Mnichově. Tento německý filosof a spisovatel, skoro by se dalo říci svého druhu polyhistor, se zabýval dějinami, uměním i politikou. Zánik Západu je úctyhodně široký, doslova opulentní pokus o srovnávací studium civilizací, vybízející ke „konservativní revoluci“. Spenglerovo myšlení formoval jednak pietismus, jednak sociální darwinismus Ernsta Haeckela a hluboký obdiv k Nietzschemu – zejména k myšlenkám dekadence a vůle k moci – a ke Goethovi. Některé jeho myšlenky byly inspirací pro ideology Třetí říše. Po porážce Německa v roce 1918 Spengler vystupoval jako odpůrce parlamentní demokracie a doufal, že ji nahradí silný diktátor. V červenci 1933 ho pozval Hitler k rozhovoru, ale na podzim téhož roku vydal Spengler knihu Léta rozhodování, kde se od nacismu distancoval a spíše oslavoval italský fašismus. V Benitu Mussolinim viděl typus budoucího Césara.

Běh světových dějin se podle Spenglera řídí zákony, podobnými zákonům života. Civilizace se rodí, rostou a hynou, protože ztratily schopnost tvořivě řešit nové problémy. Už v Zániku západu klade vedle sebe „kulturní monády“ jako antiku, Indii, Babylon a západní civilizaci a snaží se na nich doložit své teorie. S historickými fakty přitom zachází dosti svévolně, takže historikové jeho dílo vesměs odmítali jako diletantské.

Spengler se však nespokojil analýzou dějin, ale nabízel i návody k jednání. Západ se podle něho vyčerpал a na místo tvořivé a silné kultury, jak ji ztělesňuje Goethe, postavil slabošskou a rovnostářskou civilizaci s hesly svobody a rovnosti. Budoucnost je však podle něho v síle a je-li současnost kulturně málo plodná, musí tím víc bdít nad svými tradičními hodnotami, udržovat řád a vědomí povinnosti.

Zánik západu byla jedna z nejúspěšnějších knih své doby a její titul se stal okřídleným rčením. Mnohým čtenářům se zdálo, že přesně odpovídá na válečnou porážku a na otázky doby, a fascinovalo je množství materiálu z nejrůznějších oblastí, jež Spengler velmi působivě snesl a propojil. Kniha svého času nadchla Thomase Manna a inspirovala britského historika Arnolda Toynbeeho k jeho monumentálnímu životnímu dílu Studium dějin. Popperova Bída historismu je napsána mj. proti Platónovi a Spenglerovi.

Vzhledem k již zmíněné polyhistoričnosti díla, která se promítla i do jeho téměř osmisetstránkového rozsahu, jsme pro náš účel vybrali pouze pasáže týkající se explicitně Spenglerovy filosofii politiky, jeho úvahy o smyslu, poslání a roli politiky v soudobém světě. Začít musíme definicí jednoho z pojmů, které byly pro Spenglera ikonické, a to pojmu „césarismus“.

Caesarismem nazývám způsob vlády, který je přes všechnu státoprávní formulaci ve své vnitřní podstatě zcela bez formy. Je lhotejně zda Augustus v Římě, Chuang-t'í v Číně, Amósis v Egyptě, Alp Arslan v Bagdádu odívají své postavení starodávnými označeními. Duch těchto starých forem je mrtvý. A proto všechny instituce, ať mohou být ještě tak

Svět včerejška, dneška a...

úzkostlivě zachovávány jsou od nynějška bez smyslu a váhy. Význam má jen osobní moc, kterou svými schopnostmi vykonává Caesar nebo na jeho místě kdokoliv jiný. Je to návrat ze světa dokonalých forem do primitivnosti, do kosmicko-nedějinného. Místo historických epoch opět zaujmají biologické časoprostory.

Na počátku, tam, kde se civilizace rozvíjí k plnému květ - dnes - stojí zázrak světového města, velký zkamenělý symbol neforemného, který se v pýše, v příšerné nádheře roztahuje. Vtahuje do sebe proudy pobývání bezmocné země, lidské masy, které se jako duny přelévají z jedné do druhé, jako volný písek protékají mezi kameny. Zde slaví své nejvyšší a poslední vítězství duch a peníze. Je to to nejumělejší a nejjemnější co se zjevuje ve světelném světě lidského oka, něco nezvyklého a nepravděpodobného, co stojí již téměř mimo možností kosmického utváření.

Potom však opět v nahotě a obrovitosti vystoupí fakta zbavená idejí. Věčně kosmický takt definitivně překonal duchovní prnutí několika staletí. V podobě demokracie triumfovaly peníze. Byla doba, kdy jedině či téměř jedině peníze dělaly politiku. Jakmile však zničily staré řády kultury, vynořuje se z chaosu nová přemocná veličina sahající až do prazákladu všeho vznikání: lidé caesarského rázu. Na nich všemocnost peněz zaniká. Caesarská doba znamená, a to v každé kultuře, konec politiky ducha a peněz. Mocnosti krve, samorostlé pudy všeho života, nezlomná bezmezná síla opět nastupují svou starou vládu. Čistě a nevyvratitelně vyniká rasa: úspěch nejsilnějších a zbytek jako kořist. Zachvacuje režim světa, a říše knih a problémů ustrne, nebo se propadne do zapomnění. Od nynějška jsou opět možné hrdinské osudy ve stylu pravěku, které pro vědomí nejsou zahaleny kauzalitami.

Od počátku císařské doby už neexistují žádné politické problémy. Člověk se spokojí se situacemi a mocnostmi, které tu jsou. V době válčících států dlažbu všech světových měst zabarvily do ruda proudy krve, aby velké

pravdy demokracie proměnily ve skutečnost, a vybojovaly práva, bez nichž se zdálo, že život nemá cenu žít. Nyní jsou tato práva dobytá, ale vnuky ani trest nepohne k tomu, aby je užívali. Uplyne sto let a dokonce už ani historici nechápou staré otázky sporu. Již v době Caesarově se řádné obyvatelstvo ještě sotva podílelo na volbách. Velkému Tiberiovi zhořkl život tím, že nejschopnější muži jeho doby se stahují ze vší politiky, a Nero ani hrozbami už nemohl donutit jezdce, aby přišli do Říma k vykonávání svých práv. To je konec velké politiky, která kdysi byla nahrazením války duchovnějším prostředky, a nyní opět udělala místo válce v její nejpůvodnější podobě.

Se světovým mírem - mírem vysoké politiky - ustupuje „strana po meči“ a opět vládne „strana po přeslici“. Existují už jen privátní dějiny, privátní osudy, privátní ctižádost, počínaje bídnou nouzí feláhů až k pustošivým sporům Cézarů o privátní vlastnění světa. Války ve věku světového míru jsou privátní války, strašnější než všechny státní války, protože jsou bez formy.

Světový mír - který tu již byl často - totiž obsahuje privátní zřeknutí se války obrovskou většinou, tím se však nezříká nepřiznané ochoty stát se kořistí druhých. Začíná to státně- rozkladným přáním všeobecného usmíření a končí tím, že nikdo nepohne rukou, jakmile neštěstí postihne jen souseda. Již za Marka Aurelia myslelo každé město a každý kousek země jen na sebe, a činnost panovníka byla privátní věcí vedle jiných. Těm, kdo sídlili daleko, byly jeho vojska a cíle tak lhostejné, jako záměry nepřátelských germánských vojenských houfů. Na tomto duševním předpokladu se rozvíjí jakési druhé vikingství. To „být ve formě“ přechází z národů na zástupy a družiny dobrodruhů, ať už se nazývají císaři, odpadlí vojevůdci nebo barbarští králové, pro které obyvatelstvo nakonec není nic než součást krajiny. Existuje hluboké spříznění mezi hrdiny mykénského pravěku a římskými vojenskými císaři, mezi Menem a Ramsesem II. Pro germánský svět se opět probouzejí duchové Alaricha a Theodoricha, o čemž dává první tušení zjev Cecila Rhodese; a kmenově

Svět včerejška, dneška a...

cizí kati ruského pravěku od Čingischána až po Trockého, mezi nimiž leží epizoda petrovského carství, nejsou přece příliš odlišní od mnoha pretendentů románských republik Střední Ameriky, jejichž privátní boje tam dávno vystřídaly formálně plnou dobu španělského baroka.

Se zformovaným státem se ukládají k spánku i vyšší dějiny. Člověk se opět stává rostlinou, která tupě a trvale lpí na hroudě. Do popředí vystupují bezčasá ves, „věčný“ rolník, který plodí děti a zasévá zrna do matky země, příčinnivé hemžení, jež šumí nad hukotem bouře vojenských císařů. Uprostřed v zemi leží stará světová města, prázdné domy, vyhaslé duše, v nichž se uhnízdilo lidstvo bez dějin. Žije se a trpí z ruky do úst s malým skrovným štěstím. Masy se rozšlapávají v bojích dobyvatelů o moc a o kořist tohoto světa, ale ti, kdo přežijí, primitivní plodností zaplňují mezery a trpí dál. A zatímco se ve výšinách vítězí a podléhá ve věčném střídání, v hloubi se člověk modlí, modlí s onou mocnou zbožností druhé religiozity, která navždy překonala veškeré pochybnosti. Tady, v duších, se světový mír stal skutečností. Mír Boží, blaženost starých mnichů a poustevníků, tady a jedině tady. Probudil onu hloubku ve snášení utrpení, kterou historický člověk v tisíciletí svého rozvoje nepoznal. Teprve s koncem velkých dějin do popředí vystupuje to posvátné tiché bdělé bytí. Je to divadlo, jež je ve své bezúčelnosti vznešené, neúčelné a povznesené jako chod planet, otáčení Země, střídání země a moře, ledu a pralesů na Zemi. Můžeme to obdivovat nebo oplakávat - ale je to tu.

Podobně jako řada myslitelů konce 19. a počátku 20. století se Spengler zabývá entitami pro hledání smyslu politiky podstatnými, a to pojmy jednotlivce a celek, lid a elita.

O pojmu politiky jsme přemýšleli více, než pro nás bylo dobré. O to méně jsme si rozuměli ve sledování skutečné politiky. Velcí státníci se snaží bezprostředně jednat, a sice z jistého smyslu pro fakta. To je pro ně tak samozřejmé, že jim vůbec nepřijde na mysl možnost přemýšlet o obecných základních pojmech tohoto jednání, pokud takové pojmy vůbec

existují. Odedávna věděli, co mají dělat. Někáká teorie o tom neodpovídala ani jejich nadání ani jejich vkusu. Avšak myslitelé z povolání, kteří řídili svůj pohled na fakta vytvořená lidmi, byli tomuto jednání vnitřně tak vzdálení, že se zahloubávali do abstrakcí, nejraději v mýtických útvarech jako spravedlnost, ctnost, svoboda a podle toho kladli měřítka historickému dění minulosti a především budoucnosti. Nadto nakonec zapomněli hodnotu pouhých pojmů a došli k přesvědčení, že politika tu je proto, aby formovala běh světa podle nějakého idealistického receptu. Jelikož něco podobného se nikdy a nikde nestalo, zdálo se jim politické jednání vůči abstraktnímu myšlení tak nepatrné, že se ve svých knihách dohadovali o tom, zda vůbec existuje „génus činu“.

Proti tomu se zde pokusíme místo ideologického systému vytvořit fyziognomiku politiky, jak se skutečně dělala v průběhu celých dějin, a ne, jak by se měla dělat. Úkolem bylo proniknout do posledního smyslu velkých faktů, vidět je, vycítit v nich symbolický význam a popsat je. S dějinnou skutečností nemají co dělat projekty zlepšovatelů světa.

Lidské proudy pobývání nazýváme dějinami, jakmile je zachytíme jako pohyb - rodu, stavu, národa, nacionálního národa, jakmile je zachytíme v oku jako něco pohyblivého. Politika je druh a způsob, v němž se toto proudící pobývání potvrzuje, roste, triumfuje nad všemi jinými proudy života. Celý život je politika. V každém pudovém rysu až do nejnižší známky. Co dnes rádi označujeme jako životní energii, vitalitu, ono „to“ v nás, co chce za každou cenu kupředu a vzhůru, slepé, kosmické, toužebné nutkání po uplatnění a moci, jež zůstává rostlině a rasově spojeno se zemí, s „domovem“, směrovanost a nutnost působení je to, co se hledá a musí hledat všude mezi vyššími lidmi jako politický život velkých rozhodnutí, aby člověk buď byl osudem, nebo jej vytrpěl. Člověk totiž roste nebo umírá. Třetí možnost není.

Proto je šlechta jako výraz silné rasy vlastním politickým stavem, a pěstění, ne vzdělání, vlastním politickým způsobem výchovy. Každý velký

politik, střed síly v proudu dění, má ve svém cítění povolání něco šlechtického a vnitřně závazného. Naproti tomu všechno mikrokosmické, všechen „duch“ je nepolitický, a proto veškerá programová politika a ideologie má něco kněžského. Nejlepší diplomaté jsou děti, když si hrají nebo něco chtějí dostat. Tady si bezprostředně a s náměsíčnou jistotou razí cestu kosmické „to“, vázané v jednotlivé bytosti. S probouzením mládí se tomuto mistrovství prvních let neučí, ale odnaučují. Právě proto je mezi muži státník něco tak vzácného.

Tyto proudy pobývání v oblasti vyšší kultury, v nichž a mezi nimiž jediné existuje velká politika, jsou možné jen ve větším počtu. Národ je skutečně jen ve vztahu k jiným národům. Avšak přirozený rasový poměr mezi nimi, to je právě válka. Válka je prapolitika všeho živého, a to až k tomu stupni, že boj a život jsou v hloubi jedno, a s chtěním bojovat vyhasíná i bytí. Starogermánská slova proto jako orrusta a orlog znamenají vážnost a osud k protikladu v žertu a hře; to je stupňování, nic podstatně odlišného. A jestliže veškerá vysoká politika chce být náhradou meče duchovnějším zbraněmi, a ctižádost státníka na vrcholu všech kultur jde za tím, aby válka už téměř nebyla nutná, přece trvá prapůvodní spřízněnost mezi diplomacií a válečným uměním: charakter boje, tatáž taktika, tatáž válečná lest, nutnost materiálních sil v pozadí, aby operace měly váhu; a i cíl zůstává týž: růst vlastní živé jednoty, stavu či nacionálního národa - na úkor druhých. A každý pokus vyřadit tento rasově přiměřený prvek vede jen k jeho přeložení do jiné oblasti: namísto mezi stranami mezi zeměmi, nebo když vyhasne i vůle k růstu, mezi družinami dobrodruhů, k nimž se zbytek obyvatel dobrovolně připojí.

V každé válce mezi životními možnostmi se jedná o to, kdo řídí celek. Je to stále život. Nikdy systém, zákon nebo program, který v proudu dění udává takt. Být akčním centrem, jednajícím středem davu, povyšovat vnitřní formu vlastní osoby na formu celých národů a věků, velet dějinám, aby v čele událostí vedly vlastní národ či rod a jeho cíle, to je sotva vědomý a nevyvratitelný pud historického povolání v každé jednotlivé

bytosti. Jsou jen osobní dějiny a proto jen osobní politika. První a poslední je boj ne zásad, nýbrž lidí. Ne ideálů, nýbrž rasových rysů a výkonnou moc, a žádnou výjimku netvoří ani revoluce, neboť „suverenita lidu“ není nic než výraz pro to, že vládnoucí moc přijala místo krále titul vůdce lidu. Metoda vládnutí se tím sotva změní. Situace těch, jimž se vládne, vůbec ne. A dokonce světový mír, jakkoli často tu již byl, nebyl ničím než otroctvím celého lidstva pod vládou malého počtu silných povah odhodlaných k panství.

K pojmu výkonné moci patří, že životní jednota - již mezi zvířaty - se rozpadá na subjekt a objekt vlády. To je tak samozřejmé, že vnitřní struktura každé masové jednoty se neztrácí ani na okamžik, i v těch nejtěžších krizích jako z roku 1789. Mizí jen vlastník, ne úřad, a jestliže skutečně nějaký národ v proudu událostí ztratí veškeré vedení a je chaoticky puzen sem a tam, znamená to jen, že jeho vedení se přeložilo vně, že se jako celek stal objektem.

Politicky nadané národy neexistují. Existují jen národy, které jsou pevně v rukou vládnoucí menšiny a které se proto cítí dobře v stavu. Angličané jsou jako národ právě tak nesoudní, úzkoprsí a nepraktičtí v politických věcech jako jakýkoliv jiný národ, ale mají tradici důvěry, při veškerém vkusu k veřejným debatám. Rozdíl spočívá pouze v tom, že Angličan je objektem vlády s velmi starými a úspěšnými zvyklostmi, který souhlasí, protože ze zkušenosti zná výhodu, která z toho plyne. Od tohoto souhlasu, který se vně jeví jako porozumění, je jen krok k přesvědčení, že tato vláda závisí na jeho vůli, ačkoliv obráceně je to ona, která mu z technických důvodů stále znovu vtlučí do hlavy tento názor. Vládnoucí třída v Anglii rozvíjela své cíle a metody zcela nezávisle na „lidu“ a pracuje s nepsanou ústavou a v nepsané ústavě, jejíž naprosto neteoretické jemnosti, vzniklé v užívání, jsou nezasvěceným právě tak neproniknutelné jako nesrozumitelné. Avšak odvaha oddílu závisí na důvěře ve vedení; důvěra, to znamená mimovolné zřeknutí se kritiky. Je to důstojník, kdo dělá ze zbabělců hrdiny nebo z hrdinů zbabělce. To platí o vojskách, národech,

stavech jako o stranách. Politické nadání davu není nic než důvěra ve vedení. Chce však být získávána, chce pomalu zrát, uchovávat se úspěchy a stát se tradicí. Nedostatek vůdcovských vlastností je to, co se u ovládaných projevuje jako nedostatečný pocit jistoty, a to na způsob neinstinktivní, vměšující se kritiky, která pouhou svou existencí vyvede národ z formy.

Ptá-li se vzápětí Oswald Spengler, jak se dělá politika, nejprve si odpovídá na otázku, kdo vlastně je politik toho jména hodný. Vyjasňuje si otázku úlohy osobnosti v dějinách.

Jak se dělá politika? - Rozený státník je především znalec. Znalec lidí, situací, věcí. Má „pohled“, který bez váhání, neúplatně obsáhne okruh možností. Znalec koní prověří jedním pohledem postoj zvířete a ví, jaké vyhlídky má v dostihu. Hráč vrhne pohled na soupeře a zná jeho příští tah. Dělat to správně, aniž by to člověk věděl, jistá ruka, která neznatelně zkrátí či povolí uzdu - to je opak nadání teoretických lidí. Skrytý takt všeho vznikání je v něm a v dějinných věcech jeden a týž. Navzájem se tuší, jsou tu navzájem pro sebe. Člověk faktů se nedostane do nebezpečí, že by provozoval citovou a programovou politiku. Nevěří ve velká slova. Má neustále na rtech Pilátovu otázku pravdy - rozený státník stojí mimo pravdivého a nepravdivého. Nezaměňuje logiku událostí s logikou systémů „pravd“ nebo „omylů“, což je zde totéž - přicházejí pro něj v úvahu jen jako duchovní proudy vzhledem k jejich účinku; přehlíží jejich sílu, trvání a směr a staví je do své kalkulace pro osud jím řízené moci. Jistě má přesvědčení, jež jsou mu drahá, ale jako soukromník; žádný politik, který má úroveň, se na nich při jednání necítí být závislý. „Jednající je vždy bez svědomí; nikdo nemá svědomí než pozorovatel“, říká Goethe. To platí o Sullovi a Robespierrovi stejně dobře jako o Bismarckovi a Pittovi. Velcí papeži a angličtí straničtí vůdci, pokud zvládali věci, nesledovali nikdy žádné jiné zásady než dobyvatelé a povstalci všech dob. Z jednání Inocence III., který přivedl církev bezmála ke světovládě, odvodte základní pravidla, a dostanete katechismus úspěchu, který představuje

Svět včerejška, dneška a...

nejkrajnější opak veškeré náboženské morálky, bez něhož by však neexistovala žádná církev, žádné anglické kolonie, žádná americká moc, žádná vítězná revoluce a konečně ani stát, ani strana, vůbec nic, ani národ ve snesitelné situaci. Život, ne jednotlivec, je bez svědomí.

Proto platí rozumět době, pro kterou se člověk narodil. Kdo netuší a nechápe její nejtajnější síly, kdo v sobě necítí něco příbuzného, co ho žene dopředu po jedné dráze, kterou nelze popsat pojmy, kdo věří povrchu veřejného mínění, velkým slovům a ideálům dne, nedorostl událostem doby. Ony ho mají v moci. Ne on je. Neohlížet se zpátky a nepřenášet si měřítko z minulosti. Ještě méně stranit nějakému systému! V dobách, jako je dnešní nebo Gracchova, existují dva druhy osudného idealismu, reakční a demokratický. Jeden věří v nezvratnost dějin druhý v nějaký cíl v dějinách. Avšak pro nutný neúspěch, jímž oba druhy obtíží národ, nad jehož osudem mají moc, je lhostejné, zda člověk obětuje dějiny vzpomínce nebo pojmu. Pravý státník je dějinami v osobě, jejich zaměřeností jako jednotlivá vůle, jejich organickou logikou jako charakter.

Státník, který má úroveň, by měl být i vychovatelem ve velkém smyslu, ne zástupcem nějaké morálky nebo doktríny, nýbrž vzorem ve svém konání. Je známým faktem, že žádné nové náboženství nikdy nezměnilo styl pobývání. Proniklo bdělé bytí duchovního člověka, vrhlo světlo na svět z druhé strany, vytvořilo nezměrné štěstí silou uskrovnění, odříkání a strádání až k smrti; nad silami života však nemělo žádnou moc. Tvůrčí v živém, nikoliv vzdělávající nýbrž pěstící, proměňující typ celých stavů a národů, tak působí jen velká osobnost, „to“, rasa v ní, kosmická síla v ní vázaná. Faktem není ta pravda, to dobré, to vznešené, nýbrž ten Říman, ten puritán, ten Prus. Pocit cti, pocit povinnosti, disciplína, odhodlanost - to se člověk nenaučí z knih. Probouzí se v proudícím pobývání živým vzorem. Proto byl Friedrich Vilém I. jedním z největších vychovatelů všech dob, jehož osobní rasotvorný postoj ze sledu generací už nevymizí. Pravého státníka od pouhého politika, hráče radosti ze hry, lovce štěstí na vrcholech dějin, člověka toužícího po majetku a hodnosti, školometa

Svět včerejška, dneška a...

ideálu odlišuje to, že smí žádat oběť a dostane ji, protože jeho cit pro to, jak být nutný pro dobu a národ, s ním sdílí tisíce, a přetvoří je až do hloubi nitra a uschopní k činům, k nimž by jinak nedorostly.

Tím nejvyšším však není jednat, nýbrž moci přikazovat. Teprve tím jednotlivec přerůstá sebe sama a stává se středem činného světa. Existuje druh přikazování, který činí poslušnost hrdým, svobodným a vznešeným zvykem a který například Napoleon neměl. Zbytek subalterního smýšlení mu bránil v tom, aby vychovával muže, a ne příslušenství nějaké registratury, aby vládl osobnostmi, a nikoliv nařízeními, a protože si v tomto nejjemnější taktu přikazování nerozuměl, a všechno skutečně rozhodující musel tedy konat sám, pomalu zašel na nepoměr mezi úkoly svého postavení a mezemi lidské výkonnosti. Kdo však má tento nejvyšší a poslední dar nejdokonalejšího lidství jako Caesar nebo Friedrich Veliký, ten v předvečer bitvy, kdy operace spějí k vytouženému konci a polní tažení se rozhoduje vítězstvím, nebo v hodině, kdy je posledním podpisem uzavřena jedna epocha dějin, má báječný pocit moci, který člověku pravdy zůstane navždy uzavřen. Jsou okamžiky, a vyznačují vrcholy kosmických proudění, v nichž jednotlivec ví, že je identický s osudem a středem světa a svou osobnost cítí bezmála jako obal, do něhož se chystají odít dějiny budoucnosti.

Prvním úkolem je sám něco udělat, druhým, ne tak zjevným, ale větším a těžším ve svém vzdáleném působení, je vytvořit tradici. Dovést jiné k tomu, aby pokračovali v jeho vlastním díle, v jeho taktu a duchu; rozpoutat proud jednotné činnosti, který už nepotřebuje prvního vůdce, aby zůstal ve formě. Tím státník vyrostle k něčemu, co by antika zřejmě označila jako božstvo. Stane se tvůrcem nového života, duchovním praotcem mladé rasy. On sám jako bytost po nemnoha letech zmizí z tohoto proudu. Ale jím vyvolaná menšina, jiná bytost nejvzácnějšího druhu, nastoupí na jeho místo, a to na nedohlédnutelnou dobu. Toto kosmické něco, tuto duši vládnoucí vrstvy může vytvořit jednotlivec a předat jako dědictví, a to je to, co ve všech dějinách mělo trvalé účinky.

Velký státník je vzácný. Zda přijde, zda se uplatní, příliš brzy, příliš pozdě - to všechno je náhoda. Velcí jednotlivci toho často zničí více, než vybudovali - mezerami, které v proudu dění zanechají jejich smrt. Avšak vytvořit tradici znamená vyřadit náhodu. Tradice pěstuje vysoký průměr, s nímž budoucnost jistě může počítat; žádného Caesara, ale senát, žádného Napoleona, ale nesrovnatelný důstojnický sbor. Silná tradice přitahuje talenty ze všech stran a s malým nadáním dosahuje velkých úspěchů. To dokazují malířské školy v Itálii a Holandsku stejně jako pruské vojsko a diplomacie římské kurie. Velkou slabinou Bismarcka ve srovnání s Vilémem Friedrichem I. bylo, že sice uměl jednat, ale neuměl vytvořit žádnou tradici. Že vedle Moltkeho důstojnického sboru nevytvořil žádnou odpovídající rasu politiků, která by se cítila být identická se svým státem a jeho úkoly, která by stále mezi sebe přijímala významné lidi a navždy by jim vtělila takt jednání. Pokud se to neděje, zůstává z jednolitě vládnoucí vrstvy soubor hlav, který je bezradný před nepředvídaným. Pokud se to však poštěstí, vznikne „suverénní“ lid v jedinečném smyslu, který je hodný národa a ve faktickém světě možný: sama sebe doplňující vysoce pěstěná menšina s jistou tradicí vyžralou z dlouhé zkušenosti, jež každé nadání vtáhne do své dráhy a využije, a právě proto se nachází v souladu s ovládaným zbytkem národa. Taková menšina se pomalu stává opravdovou rasou, i kdyby jednou byla stranou, a rozhoduje s jistotou krve, ne rozumu. Ale právě proto se v ní všechno děje „od sebe“. Už nepotřebuje génia. To znamená, lze-li to tak říci, náhradu velkého politika velkou politikou.

Politika však není jen obsah, to jsou také, a často především – metody jejího praktikování. Zde poprvé se Spengler silněji zabývá pojmem a perspektivou demokracie, řádu, který mu, jak již bylo řečeno v úvodu, nebyl příliš blízký.

Co jest však politika? - Umění možného. To je starý výrok a je jím řečeno bezmála vše. Zahradník může ze semene vypěstovat rostlinu nebo zušlechtit její kmen. Může rozvinout nebo v ní nechat zakrtnět skryté

vlohy, její růst a její šat, její květy a plody. Na jeho náhledu na možné, a tedy nutné závisí její dokonalost, její síla, její celý osud. Ale základní podobu a směr jejího pobývání, jeho stupně, rychlost a trvání, „zákon, podle něhož vykročí“, není v jeho moci. Musí jej naplnit, nebo ji zmaří, a totéž platí o obrovské rostlině „kultury“ a o proudech pobývání lidských rodů, spoutaných v jejich politickém světě forem. Velký státník je zahradník lidu.

Každý jednající je zrozen v jedné době a pro jednu dobu. Tím je určen okruh toho, co je pro něj dosažitelné. Pro děda a vnuka je dáno něco jiného, a tedy jiný cíl a úkol. Okruh se dále zužuje mezemi jeho osobnosti a vlastnostmi jeho národa, situace a lidí, s nimiž musí pracovat. Politika na úrovni charakterizuje to, že musí přinést vzácnou oběť, protože se klamal o těchto mezích, že však také nepřehlédne nic, co se nechá uskutečnit. Sem patří - právě mezi Němci to nelze opakovat dost často - abyste to, co by mělo být, nikdy nezaměňovali s tím, co bude. Základní formy státu a politického života, směr a stav jejich vývoje jsou dány dobou a jsou nezměnitelné. Všechny politické úspěchy se docilují s nimi, ne na nich. Vzývatele politických ideálů ovšem tvoří z ničeho. Ve svých hlavách jsou úžasně svobodní, ale jejich myšlenkové stavby ze vzdušných pojmů moudrost, spravedlnost, svoboda, rovnost, jsou nakonec většinou stejné a začínají stále znovu od začátku. Mistrů faktů stačí, že neznatelně řídí to, co se mu prostě naskytne. To se zdá být málo, a přece teprve zde začíná svoboda ve velkém smyslu. Záleží na malých rysech. Na tom posledním nejopatrnějším tlaku na řídicí páku, na jemnocitu pro nejjemnější oscilace duše národa a jednotlivce. Státní umění je jasný pohled pro velké linie s neposunutelnými tahy a jistá ruka pro to jedinečné, osobní, co ve svém rámci z blížícího se osudu může udělat nepochybný úspěch. Tajemství všech vítězství leží v organizaci nezjevného. Kdo se v tom vyzná, může jako zástupce poraženého ovládnout vítěze. Caesar, jehož situace byla tehdy téměř zoufalá, si v Lucce neznatelně podrobil Pompeiovu moc pro své cíle a tím ji podkopal; existují však nebezpečné hranice možného,

který může sotva narušit dokonalý takt velkých barokních diplomatů, zatímco je výsadou ideologů neustále o ně klopýtat. V dějinách existují obraty, jimiž se znalec nechá dlouho pohánět, aby neztratil panství. Každá situace má svou míru elasticity, v níž se člověk nesmí mýlit ani v tom nejmenším. Výbuch revoluce dokazuje vždy nedostatek politického taktu u vládnoucích i jejich protivníků.

To nutné se má vykonat včas. Natolik je to totiž dar, jímž si vládnoucí moc zajišťuje důvěru, a nemusí být přinášeno jako oběť, jež vyjeví slabost a vzbudí pohrdání. Politické formy jsou živé formy, které se neúprosně mění v určitém směru. Člověk přestává být „ve formě“, když chce tento chod brzdit nebo odvádět ve směru nějakého ideálu. Římská nobilita pro to měla takt, spartská ne. V éře vzrůstající demokracie byl stále znovu dosahován osudný okamžik, ve Francii před rokem 1789, v Německu před rokem 1918, kdy bylo příliš pozdě udělat z nutné reformy svobodný dar, a člověk se musí tomu tedy s bezohlednou energií zdráhat, protože nyní jako oběť navodí rozvrat. Kdo však tu první nutnost neuvidí včas, druhou nutnost nepozná s ještě větší jistotou. I pouť do Canossy může nastoupit příliš brzy nebo pozdě; v tom leží rozhodnutí pro celé národy, zda budou v budoucnu osudem pro druhé nebo ho vytrpí od jiných. Ale klesající demokracie opakuje stejnou chybu, když chce udržet to, co bylo ideálem včerejška. To je nebezpečí 20. století. Na každé cestě k caesarismu se nachází nějaký Cato.

Vliv, který má i státník nezvykle silného postavení na politické metody, je velmi malý, a k důstojnosti státníka patří, že se v tom nemýlí. Jeho úkolem je pracovat s existující dějinnou formou a v ní; jen teoretik nadšeně vyhledává ideálnější formy. K politickému „bytí ve formě“ však patří bezpodmínečné ovládnutí nejmodernějších prostředků. Zde není žádná volba. Prostředky a metody jsou dány dobou a patří k vnitřní formě doby. Kdo se v nich přehmátne, kdo svému vkusu a citu dovolí ovládnout svůj takt, ztrácí fakta z ruky. Nebezpečím aristokracie je být konzervativní v prostředcích; nebezpečím demokracie je záměna formule s formou.

Prostředky současnosti budou ještě po léta parlamentární: volby a tisk. Člověk si o nich může myslet, co chce, může je uctívat, nebo jimi pohrdat, ale musí je ovládat. Bach a Mozart ovládali hudební prostředky své doby. To je charakteristický znak každého druhu mistrovství. Se státním uměním to není jinak. Avšak obecně viditelná vnější forma není ta, na které záleží, nýbrž jen její převlek. Proto ji lze měnit, aniž by se něco změnilo na podstatě dění, svést ji na pojmy a ústavní texty, aniž by se tím jen dotkla skutečnost, a ctižádost všech revolucionářů se vyčerpává v tom, míchat se do této hry práv, zásad a svobod na historickém povrchu. Státník ví, že rozšíření volebního práva je zcela nepodstatné oproti athénské či římské, jakobínské, americké a nyní i německé technice, jak dělat volby. Jak zní v anglické ústavě, je rozšíření volebního práva lhostejné vůči faktu, že jeho aplikace je ovládána malou vrstvou vznešených rodin. Takže Eduard VII. byl ministrem svého ministerstva. A co se týče moderního tisku, může být blouznivec spokojený, když je ústavně „svobodný“, znalec se ptá jen na to, komu je tisk k dispozici.

Politika je konečně forma, v níž se naplňují dějiny národa uvnitř většího počtu národů. Velké umění je držet vlastní národ vnitřně ve formě pro události venku. To je přirozený poměr vnitřní a vnější politiky nejen pro národy, státy a stavy, nýbrž pro živé jednoty všeho druhu až k těm nejjednodušším zvířecím rojům a až k jednotlivému tělu, přičemž vnitřní politika je tu výlučně pro politiku vnější, ne obráceně. Pravý demokrat se snaží pojednávat vnitřní politiku jako samoučel, průměrný diplomat myslí jen na politiku vnější. Právě proto však jednotlivé úspěchy visí ve vzduchoprázdnu. Politický mistr se bezpochyby nejviditelněji ukáže v taktice vnitřních reforem, ve své hospodářské a sociální činnosti, v obratnosti, která má držet veřejnou formu celku, práva a svobody v souladu s dobovým vkusem, a zároveň schopnou výkonu ve výchově citů, bez níž není možné, aby národ zůstal ve stavu. Ve výchově důvěry, úcty před vedením, vědomí moci, spokojenosti, a je-li to nutné, nadšení. To všechno získává svou hodnotu teprve v ohledu na základní fakt vyšších

Svět včerejška, dneška a...

dějin, že národ není na světě sám a že o jeho budoucnosti se rozhoduje silovým poměrem k jiným národům a mocnostem, a ne pouhým vnitřním uspořádáním. A jelikož pohled obyčejného člověka nedosahuje tak daleko, je to vládnoucí menšina, která ho musí mít pro zbytek, ona menšina, v níž teprve státník nachází nástroj, s nímž může provést své záměry.

(Oswald Spengler: Zánik Západu. Překlad Milan Váňa. Praha: Academia 2010)

Program NSDAP

Z dnešního pohledu se nám jeví vše, co má nějakou spojitost s německým nacismem, jako zgruntu zruďné, odsouzeníhodné a zvrácené. Pak si ale klademe otázku, jak je možné, že tato odpudivá ideologie získala na svou stranu nejen zástupy lidí, namnoze zklamaných vývojem po Versailles, neschopností tehdejších socialistů učinit z Výmarské republiky něco jiného než rekordmana v inflaci a chudobě, ale tu a tam i nějaké intelektuály, kteří, vesměs dočasně, v ní viděli návod na řešení kruciólních potíží meziválečného Německa.

Jednu z odpovědí na tuto dávnou a stále omílanou otázku najdeme v samotném základu, totiž v prapůvodním programu Německé dělnické strany (DAP), která se teprve později, zejména s příchodem Adolfa Hitlera do čelních pozic proměnila v onu hroživou Národně socialistickou dělnickou stranu (NSDAP). Již na první pohled je zřejmé, že NSDAP přeskládala programové priority původní de facto levicové strany, která měla spíše starost o sociální postavení svých členů nebo občanů obecně. „Národní socialismus“, který vklouzl do názvu strany, ji posunul ze strany ekonomicko-sociální ve stranu orientovanou dominantně národnostně. Tím se stala stranou typu „catch-all-party“, v níž vedle sebe mohl být tovární dělník i majitel oné továrny. Sdíleli velkoněmecký program a vůdcovský princip, a to mělo přednost.

Obvykle se nepřipomíná, že program DAP (resp. NSDAP) vydaný v Mnichově v roce 1920, dlouho předlouho před obdobím hitlerismu, platil pro stranu po celou dobu její existence, tedy až do porážky v květnu 1945, nikdy nebyl změněn, ale pravdu řečeno, ani příliš připomínán, a to právě zejména po vstupu Hitlera na výsluní. On byl sám programem – pro sebe, a tedy pro všechny. Konec konců sepsal to ve svém arcidíle Mein Kampf jen o tři roky později, než vznikl tento stranický program.

Již v něm ale vidíme velice konkrétní body pro rozmanité budoucí oslovované: od ryze sociálních cílů po ty národnostní. Původnímu

dělnickému jádru jistě libě zněly požadavky typu zestátnění všech trustů, rozdělení zisků velkopodniků, vytvoření velkorysého systému péče o staré občany, odstranění pozemkové daně a zabránění spekulacím s půdou.

Na druhé straně ty, kdo akcentovali nacionální fasetu programu, zase jistě uspokojily požadavky na sjednocení všech Němců a vznik Velkého Německa, zabránění každé další imigraci ne-Němců a vystěhování ne-Němců, kteří do Německa přišli po r. 1914 atd. A všem společně mohlo znít dobře i prohlášení, v němž se požaduje uzákonění boje proti vědomým politickým lžím a jejich rozšiřování v tisku. Ostatně, kdo v roce 1920 mohl vědět a zhodnotit, co je a není politická lež? Nicméně problém s nepřilíšnou pravdomluvností médií je zřejmě věčný.

Pokud tedy chceme aspoň trochu pochopit základy široké podpory nacismu ze strany veřejnosti, je třeba znát artikuly, o něž se tato podpora opírala. Zde tedy jest.

Program NSDAP

je časovým programem. Její vůdcové odmítají po dosažení cílů, vytčených tímto programem, určovat nové cíle, a to pouze s cílem umožnit na základě uměle vystupňované nespokojenosti mas další existenci strany.

- 1. Požadujeme na základě práva na sebeurčení národů sjednocení všech Němců a vznik Velkého Německa.*
- 2. Požadujeme zrovnoprávnění německého národa s ostatními národy a zrušení Versailleské a Saintgermainské mírové smlouvy.*
- 3. Žádáme zem a půdu (kolonie) pro obživu našeho lidu a usídlení přírůstků našeho obyvatelstva.*
- 4. Státním občanem může být pouze soukmenovec. Soukmenovec je pouze ten, který má německou krev, bez ohledu na vyznání. Žádný Žid nemůže proto být soukmenovcem.*

Svět včerejška, dneška a...

5. *Kdo není státním občanem, může žít v Německu pouze jako host a musí podléhat cizineckým zákonům.*
6. *Právo rozhodovat o řízení státu a jeho zákonech může příslušet pouze státním občanům. Proto žádáme, aby každý veřejný úřad, lhostejno jaký, ať již v Říši, zemi nebo obci, byl vykonáván pouze státními občany. Bojujeme proti zkorumpovanému parlamentnímu hospodářství a obsazování úřadů pouze podle potřeby stran, bez ohledu na charakter a schopnosti uchazeče.*
7. *Žádáme, aby se stát zavázal v první řadě, že zajistit možnosti výdělků a životní perspektivy státních občanů. Pokud není možné uživit všechny příslušníky státu, je třeba vykázat z Říše příslušníky cizích národů (ty, kteří nejsou státními občany).*
8. *Je třeba zabránit každé další imigraci ne-Němců. Požadujeme, aby všichni ne-Němci, kteří se přistěhovali do Německa po 2. srpnu 1914, byli ihned přinuceni opustit Říši.*
9. *Všichni občané státu musí mít stejná práva a povinnosti.*
10. *První povinností každého občana státu musí být (produktivní) duševní nebo tělesná práce. Činnost jednotlivce nesmí ohrožovat zájmy celku, ale naopak musí probíhat v rámci celku a ku prospěchu všech. Proto požadujeme:*
11. *Zrušení bezpracných příjmů, získaných bez vynaložení úsilí, tj. odstranění úrokové poroby.*
12. *S ohledem na nesmírné oběti na majetku a krvi, které požaduje každá válka na svém lidu, musí být osobní válečné obohacování označeno jako zločin proti národu. Proto požadujeme restituci válečných zisků, a to bez zůstatku.*
13. *Požadujeme zestátnění všech (dosud) vzniklých trustů (podniků).*
14. *Požadujeme rozdělení zisků velkopodniků.*

15. *Požadujeme vytvoření velkorysého systému péče o staré občany.*
16. *Požadujeme vytvoření zdravého středního stavu a jeho podporu, okamžité zespolečenštění velkých obchodních domů a jejich pronajmutí za nízké ceny malým živnostníkům, co největší zohlednění všech malých živnostníků při dodávkách státu, zemím nebo obcím.*
17. *Požadujeme pozemkovou reformu, přizpůsobenou našim národním potřebám, vytvoření zákona o vyvlastnění půdy pro veřejně prospěšné účely bez náhrady. Požadujeme odstranění pozemkové daně a zabránění spekulacím s půdou.*
18. *Požadujeme nemilosrdný boj proti těm, kteří svou činností poškozují společné zájmy. Sprosté zločince, lichváře, šmelináře a jim podobné je třeba potrestat smrtí, a to bez ohledu na jejich vyznání a rasu.*
19. *Žádáme, aby bylo římské právo, sloužící materialistickému světovému názoru, nahrazeno německým obecným právem.*
20. *Aby bylo každému schopnému a pilnému Němci umožněno dosáhnout vyššího vzdělání a tím také vedoucího postavení, musí se stát postarat o důkladné budování naší lidově-vzdělávací soustavy. Učební osnovy všech vzdělávacích zařízení je třeba přizpůsobit potřebám praktického života. Pochopení státní myšlenky je třeba podporovat již od počátku školní výchovy (v občanské výchově). Žádáme, aby bylo zvláště nadaným dětem chudých rodičů bez ohledu na jejich stav nebo postavení poskytnuto vzdělání na náklady státu.*
21. *Stát se musí postarat o povznesení zdraví lidu, a to ochranou matky a dítěte, zákazem práce mladistvých, zvyšováním tělesné zdatnosti na základě povinné tělesné a sportovní výchovy ze zákona, větší podporou všech spolků, které se zabývají fyzickou výchovou mládeže.*
22. *Požadujeme odstranění žoldněřského vojska a vytvoření lidové armády.*

23. *Požadujeme uzákonění boje proti vědomým politickým lžím a jejich rozšiřování v tisku. Pro vytvoření německého tisku, požadujeme, aby:*

a. všichni spisovatelé a spolupracovníci novin, které vycházejí v německém jazyce, museli být soukmenovci,

b. vydávání neněmeckých novin podléhalo výslovnému povolení státu. Tyto noviny nesmí být tištěny v německém jazyce,

c. bylo ne-Němcům zákonem zakázáno finančně se podílet na vydávání německých novin nebo je ovlivňovat. Jako trest za takový přestupek požadujeme takový novinářský podnik zavřít a ne-Němce, kteří se na něm podíleli, okamžitě vykázat z Říše.

d. Noviny, které by se prohřešily proti obecnému zájmu, je třeba zakázat. Požadujeme zákonný boj proti takovému uměleckému nebo literárnímu směru, který působí na život našeho lidu rozkladným vlivem, a uzavření všech institucí, které se prohřešily proti výše uvedeným požadavkům.

24. *Požadujeme svobodu všech církevních vyznání ve státě, pokud tato neohrožují jeho existenci nebo se neprohřešují proti mravnosti a morálce germánské rasy. Strana jako taková zastává stanovisko pozitivního křesťanství, ale neváže se na určité vyznání. Bojuje proti židovsko-materialistickému duchu v nás a mimo nás a je přesvědčena, že trvalé ozdravení našeho lidu se může dít pouze zevnitř na základě:*

- *Všeobecný zájem stojí před zájmem jednotlivce.*

25. *Pro splnění všech těchto požadavků požadujeme: vytvoření silné centrální moci Říše, bezpodmínečnou autoritu politického ústředního parlamentu nad celou Říší a jejími organizacemi obecně. Vytvoření stavovských a profesních komor za účelem provádění rámcových zákonů, vydaných státem, v jednotlivých spolkových státech.*

Svět včerejška, dneška a...

Vůdcové strany slibují, že budou bezohledně postupovat s cílem realizace předešlých bodů, v případě nutnosti i s nasazením vlastních životů.

Mnichov, dne 24. února 1920

Můj boj 1.

Za normálních okolností by nejspíše níže uvedené datum nikdo příliš nepřipomínal. Jenomže dnes neprožíváme tzv. normální okolnosti, a tak je následující připomínka plně na místě.

18. července 1925 vyšla poprvé kniha Adolfa Hitlera *Mein Kampf* (Můj boj). Je to tedy už bezmála století, které nás dělí od toho okamžiku, jehož historickou důležitost si ani tehdy asi nikdo neuvědomoval. Nikdo – kromě samotného autora. Kdo tu knihu četl (od roku 2000 je k dispozici i české vydání), a kdo ji četl bez chybného a nebezpečně zjednodušujícího předsudku, že se jedná „jen“ o dílo šíleného zločince, které netřeba dnes studovat, protože „to přece už je za námi“, nevyhne se několika zatraceně mrazivým závěrům.

Předně: *Mein Kampf* nepochybně sepsal pomatenec, věřící ve vlastní vyvolenost k tomu, aby dovedl Německo k ovládnutí světa. Text je prošpikován Hitlerovými komplexy méněcennosti, neuspokojenými ambicemi, přebíjenými chorobnou představou o autorově výjimečnosti, ale také strašlivou mírou nenávisti ke všemu, co si vzal na mušku. Především samozřejmě vůči Židům, které viní ze všeho zla, které se snad kdy v dějinách událo, ale také marxistickým levičákům, tehdy se vyskytujícím zejména u sociálních demokratů.

Mix rasového a ideologického dehonestování by však nemusel nabrat tak obludných důsledků, kdyby – a v tom je ta kniha doopravdy nebezpečná – nebyl opřen o velmi propracovaný systém. Ta kniha je přesným, detailním – a do detailu uskutečněným návodem na příštích deset politických let. Najdete v ní všechno, co se v Německu a v souvislosti s Německem stalo.

Němci dovolili realizovat Hitlerovi jeho chorobné představy o Třetí říši nejen proto, že měl své charisma, zejména jako táborový řečník, nebo proto, že uspokojoval zájmy strategického průmyslu, jehož zisky z budoucích válečných dodávek byly nepochybně jedním z hlavních motorů

Hitlerova růstu. Hitler si tou knihou (přesněji: myšlenkami z ní, neboť těžko lze předpokládat, že by 350tistránkový, stylisticky krajně neobratný a de facto skoro nečitelný spis dokázal přelouskat masový čtenář) získal Němce proto, že jim předložil jasná a snadno pochopitelná vysvětlení a jednoduché odpovědi na jejich složité otázky a dosavadní zkušenosti.

Německo mělo ve „výmarském“ období, jehož plodem je i Hitlerova kniha a ideologie, značné obtíže plynoucí z poválečného uspořádání. Němci ve své většině nikdy nepřekousli smlouvu z Versailles, zabrané Porúří, degradaci z pozice evropské (ještě na tradiční aristokracii a armádě postavené) supervelmoci v domnělý (ať už pravdivý, či nepravdivý) důvod všech problémů tehdejší Evropy.

V této, hospodářskou krizí posílené atmosféře přišel Hitler se svým „hnutím“, jak nacionálněsocialistickou politickou praxi nazývá, a navzdory tomu, že se mohl zpočátku jevit jako hysterický křikloun z bezvýznamné minipartaje, vcelku rychle z něj byl fenomén, předseda vlády, lev salónů a nejstrašnější masový vrah světových dějin.

Mimochodem, nic nemohlo Hitlerovi pomoci víc než to, že po tzv. pivním puči (1923) jej na dva roky zavřeli a jeho stranu úředně zakázali. On sám se vrátil z internace bezmála se svatozáří a strana povstala znovu, silnější a nezadržitelnější.

Mein Kampf, a to je absolutně nezbytné vědět pro to, abychom mu porozuměli, je především do poslední nitky radikální nesmlouvavou polemikou s parlamentarismem. Nic (snad kromě Židů a marxistů) se Hitlerovi nehnusilo víc než právě parlamentní (tedy relativně demokratické, pluralitní, mnohostranné) uspořádání. Proto proti němu postavil fenomén jediné strany – nejen jako sdružení sdílející společný světónázor – teutonské předurčení ke světovládě, a uznávající jeden princip, totiž vůdcovství, postavené právě na předurčenosti, ale především jako organizace k uskutečnění této formy elitářského vládnutí.

Zopakujme si to slovo: Hitlerova vláda byla vládou elit. Byly to ale „elity“, které uznal, jmenoval a do mocných pozic postavil právě Hitler. Nebyly zpravidla žádným etalonem vzdělanosti – sám Hitler se mnohokrát ve své knize vypisuje z upřímného odporu vůči formálnímu vzdělání (nepochybně je důvodem jeho fatální nedostatek u něj samého). Tyto „elity“ neprošly žádným volebním bojem, neměly konkurenty, jediným měřítkem byl Hitler. Však také je příznačné, že nikde v celém Mein Kampfu nenajdete jedinou podstatnější zmínku o tom, jak se má Německo, naplňující nacionálněsocialistický způsob života, zachovat v případě Hitlerova nebytí. Jako by sám Hitler počítal se svou nesmrtelností. Proto byla Třetí říše „věčná“, „tisíciletá“. Časový horizont budoucnosti se odsouval, protože bylo nutno plnit úkoly dneška, ne zítřka nebo času ještě vzdálenějšího.

Nuže, co vlastně Hitler vyčítal parlamentu? Čtěme: *„U všech stran takzvaného občanského zaměření se při politickém zápase jedná ve skutečnosti o pouhou rvačku o parlamentní křesla, přičemž postoje a zásady se házejí přes palubu jako zbytečný balast. Tomu jsou přizpůsobeny i jejich programy a poměrování jejich síly. Chybí jim ona velká magnetická přitažlivost, kterou široká masa následuje pod naléhavým dojmem velkých a vynikajících myšlenek, přesvědčující síla bezpodmínečné víry, snoubící se s fanatickým odhodláním k boji.“*

Jaký je na to podle Hitlera recept?

„Na státní formě, armádě a úřednících spočívala celková kouzelná síla a moc staré Říše. To byly v první řadě příčiny vlastnosti, která dnešnímu státu zcela schází. Totiž státní autorita! Neboť ta nespočívá na tlachání v parlamentu nebo v zemském sněmu, ani v zákonech na jejich ochranu nebo v rozsudcích k zastrašení drzých lhářů. Spočívá totiž ve všeobecné důvěře, která by měla být projevem vlády a správě příslušného státu. Tato důvěra je však opět pouze výsledkem неотředitelného vnitřního přesvědčení o nesobeckosti a poctivosti vlády a správy dané země, včetně souladu smyslu zákonů s pocitem všeobecného morálního názoru. Neboť

vládní systémy se dlouhodobě nedají držet tlakem násilí, nýbrž pomocí víry v jejich laskavost a v upřímnost v zastupování zájmů národa."

Při historické znalosti oné „laskavosti a upřímnosti“ či „nesobeckosti a poctivosti“, jaké realizoval Hitlerův systém, se nám výše uvedené citace mohou zdát být černým humorem. Ovšem jen na první, velmi povrchní pohled. Když se podíváte na většinu dnešních parlamentních stran: cožpak na ně nesedí konstatování, že „se při politickém zápase jedná ve skutečnosti o pouhou rvačku o parlamentní křesla, přičemž postoje a zásady se házejí přes palubu jako zbytečný balast“? Odpověď si najdi každý sám.

Hitler měl obzvláště spadeno na novináře, tedy v té době tisk; film jako propagandistické médium zavedli nedlouho předtím Rusové, Hitler se z jejich průkopnického úsilí poučil rovněž, ale až později. V půli 20. let platila rovnice média = tisk.

Hle, co o něm budoucí vládce skoro celé Evropy soudil: „Zdaleka největší podíl na politické ‚výchově‘, kterou označujeme velmi případným slovem ‚propaganda‘, připadá na konto tisku. Ten obstarává v první řadě tuto ‚osvětovou práci‘ a představuje tak svého druhu školu pro dospělé. Toto vyučování ale není v rukou státu, nýbrž zčásti v drápech nanejvýš méněcenných sil. Ve Vídni jsem měl jako mladý člověk nejlepší příležitost dobře poznat majitele a duchovní producenty tohoto stroje na výchovu mas. Zpočátku jsem se musel divit, v jak krátkém čase bylo této velmoci umožněno vyrábět určité mínění, i když se přitom jednalo o naprostou falzifikaci nepochybně existujících všeobecných vnitřních přání a názorů. Za několik dnů se ze směšné věci udělala významná státní akce, a naopak, v téže době propadly do zapomnění životně důležité problémy, lépe řečeno byly z paměti a vzpomínek masy vykradeny.“

Nelichotivá slova měl Hitler pro samotné novináře: *„Není nic, co by takovému duševnímu loupežnému rytíři nebylo vhod, aby se dostal ke svým povedeným cílům. Bude čmuchtat do nejsoukromějších rodinných*

záležitosti, a nedá pokoj dříve, dokud jeho instinkt vyhledávání lanýžů nevyhrabe nějaký neblahý případ, jenž je pak určen k tomu, aby učinil konec nešťastné oběti. A nenajde-li se přes důkladné očmuchávání ani ve veřejném a ani v soukromém životě vůbec nic, sáhne takový chlapík prostě k pomluvám, v pevné víře, že vždycky něco na oběti ulpí a že stonásobným opakováním nactiutrhačných řečí, o které se postarají jeho kamarádi ve zbraní, je oběť ve většině případů znemožněna; přitom tito lumpové nepodniknou nic z věrohodných a pro jiné pochopitelných důvodů. Bůh chraň! Takový strašák zaútočí na své okolí velmi darebáckým způsobem a zahalí se do mraku počestných a úlisných frázi, žvaní o ‚novinářské povinnosti‘ a o jiných lživých věcech. Dokonce se odvažuje nudně žvanit na zasedáních a kongresech, tedy na akcích, kde se tato pohroma vyskytuje ve větším počtu, o zcela zvláštní, totiž ‚žurnalistické cti‘, o níž se tam nashromážděná pakáž navzájem ujišťuje. Tato lůza však fabrikuje z více než dvou třetin takzvané veřejné mínění, z jehož pěny pak vystupuje parlamentní Afrodité.“

Pomineme-li snad až poetický pokus o metaforu v závěru citace, cožpak nenajdeme leccaké shodné rysy s žurnalisty dnešními a jejich prachbídně konanou profesí „hlídacích psů demokracie“? Což nenajdeme tolik případů prodejného novinářství, sloužícího politickým zájmům jedněch proti druhým?

A abychom alespoň do třetice poznali něco z názorů muže, který chtěl být „předsedou zeměkoule“, podívejme se na to, jak viděl roli jednotlivých států v Evropě. Je samozřejmé, že tehdy nebylo možné mluvit o nějaké spontánní či dobrovolné administrativní integraci Evropy. Hitler „integroval“ Evropu se zbraní v ruce. Ale jak to zdůvodňoval? „Samozřejmě, že všechny státy světa jdou svou organizací určitým způsobem vstříc jistému druhu sjednocení. Také Německo nebude výjimkou. Dnes už je nesmysl hovořit o státní suverenitě jednotlivých zemí, která není zajištěna již díky jejich směšné velikosti. Také na provozní a správně technické úrovni bude význam jednotlivých států stále

potlačován. Moderní doprava a moderní technika také neustále scvrkává vzdálenosti a prostor. Dřívější stát dnes představuje pouhou provincii, a současné státy byly kdysi rovny kontinentům. Problém spravování státu, jako je dnešní Německo, je roven, z čistě provozně technického hlediska, problému spravování provincie, jako je Brandenburg, před sto lety... Kdo se uzavře před důsledky vycházejícími z daných skutečností, zůstane v minulosti. Lidé, kteří to činili, existovali v každé době, a budou existovat také v budoucnosti. Ovšem pouze těžko mohou zbrzdit kolo dějin, a už vůbec ho nemohou zastavit." Pokud by to náhodou někomu aspoň částečně připomínalo útržky z eurohujerských proslovů dnešních bruselských vašnostů, tak, jak se říkávalo, „závada není na jeho přijímači".

Podobných důvodů, proč si připomenout lecjaké citace z bible nacismu, by se našla ještě spousta. Hitler velmi aktuálně pojednává o propagandistickém řečnictví, velice podrobně rozpitvává organizaci politického působení tak, aby bylo co nejefektivnější. Pojednává o své představě státu, občanství a dalších s tím spojených procedurách. A výše uvedené citace zdaleka nejsou jedinými, při nichž nám mohou naskakovat nepříjemné asociace na to, co prožíváme dnes.

Proto má smysl připomínat nacismus, Hitlera, Mein Kampf. Šlo o dílo, osobu a politické hnutí, jež reagovalo na (z velké části oprávněnou) obecnou nespokojenost s jevy, které se děly v tehdejší Evropě a s nimiž se namnoze – v technologicky modernější podobě – setkáváme i v Evropě dnešní.

Je třeba si to uvědomovat už proto, že není zcela nemyslitelné, že se v tom byrokratizovaném a postmoderně hodnotově rozloženém světě dneška objeví podobné monstrum a bude argumentovat podobně lapidárně, důvěryhodně, naléhavě, sugestivně a nakonec i úspěšně, jako to tehdejší. Čím hloupěji se budeme dnes chovat dnes my všichni, čím více budeme mlčet, až za nás samozvaní „velitelé všehomíra“ zase budou

Svět včerejška, dneška a...

rozhodovat o našich svobodách, preferencích, tužbách a nárocích, tím rychleji probudíme monstrum k životu. Před těmi dvaadevadesáti lety taky nikdo nevěděl, kde leží Treblinka či Majdanek.

Opravdu chceme, aby do dějin vstoupila nová jména s tímž obsahem?

Můj boj 2.

Jakýmsi refrénem celé této publikace je připomínka toho, že dějiny se umí ošklivě opakovat a že není dobré zapomínat na všechna zlá poučení, která nám poskytly. V předchozí kapitole jsem citoval, pochopitelně s příslušným komentářem, knihu, která napáchala snad nejvíc hrůzy v dějinách (teď pomímám různé věroučné knihy jako Bibli nebo Korán, jež také v nějakých účelových interpretacích mohly být a také nesčetněkrát byly zneužity k násilí páchanému v jejich jméně). Mluvím o knize Adolfa Hitlera *Můj boj* (Mein Kampf), která, ač se rovněž tváří jako summa jakési věrouky, je to de facto velice podrobná příručka politického chování, vedoucího, jak dnes již dobře víme, ke světové válce, etnické genocidě a rozvratu snad všech, do těch časů nezpochybňovaných, hodnot. A také k šesti desítkám milionů zbytečných obětí. Proč zbytečných? Protože šlo o realizaci projektu jednoho psychopata. Je možné, že v dobových podmínkách (Německo po Versailles, hospodářská krize, totální neschopnost sociálních demokratů postavit aspoň trochu na nohy tu zemi, již v první světové válce pokořenou a zchudlou), by se možná našel jiný samozvaný spasitel, který by Němcům nabídl na složité otázky prosté odpovědi. Ty Hitlerovy byly však mimo jakoukoli diskusi nejhoršími z představitelných.

Jestliže si brzy připomeneme 75. výročí Hitlerovy smrti (30. 4. 1945) a následné kapitulace Německa pod zdrcujícím tlakem spojenců (především Sovětského svazu, ale samozřejmě také USA a Velké Británie, jakkoli sovětský podíl na porážce nacismu je nepochybně dominantní), vybrali jsme dnes pro vás ukázkou z Hitlerovy programové knihy *Můj boj*. Konkrétně část 11. kapitoly, která nese název Propaganda a organizace. Ti z Vás, kdo tu knihu nečetl (a vězte, že přinejmenším z literárního hlediska jste opravdu o nic nepřišli), budete možná překvapeni, jak přesně definoval tehdy teprve čtyřiatřicetiletý politický začátečník některá základní pravidla, podle nichž se pak řídil po celý zbytek své, lze-li to tak nazvat, kariéry. Hitler v této kapitole, a zdaleka nejen zde, ve „Svém boji“

narýsoval svou a evropskou budoucnost do nejmenšího detailu. Nenechal žádný prostor pro improvizaci. Strukturoval svou strategii do děsivých a vždy pragmatických detailů.

Dnes, kdy jsme masírováni propagandou z ciziny i od domácích poskoků zahraničních zájmů, je dobře si připomenout, jak „velikán zla“ definoval postupy, které jako by nám něco současného nepříjemně nápadně připomínaly.

Propaganda a organizace

Rok 1921 byl pro mne a hnutí ve více směrech obzvláště významný. Po mém vstupu do Německé Strany Pracujících jsem okamžitě převzal oddělení propagandy. Mě l jsem tento obor v onom momentě za naprosto nejdůležitější. Zprvu totiž platilo nelámat si ani tak hlavu s organizačními záležitostmi, jako spíš samotným zprostředkováním idejí většímu počtu lidí. Propaganda musela běžet daleko vpředu před organizací, a sehnat jí nejprve ke zpracování lidský materiál. Jsem také nepřitelem příliš uspěchaného a pedantského organizování. Většinou z toho vzniká pouze mrtvý mechanismus, ale jen velmi zřídka živá organizace. Neboť organizace je něco, co za svou existenci vděčí organickému životu organického vývoje. Myšlenky, které uchvátily určitý počet lidí, tíhnou samy po určitém pořádku, a tomuto vnitřnímu uspořádání náleží velmi velký význam. Avšak i zde se musí počítat se slabostí lidí, která jedince svádí k tomu se alespoň zprvu stavět na odpor převyšující osobnosti. Tak, jak je určitá organizace mechanicky organizována odshora dolů, hrozí zde obrovské nebezpečí, že se jednou dosazený člověk, který sám ještě nebyl správně rozpoznán a nevlastní možná ani takové schopnosti, bude snažit zabránit ze žárlivosti v rámci hnutí v postupu zdatnějšímu jedinci. Škoda, kterou by v tomto případě způsobil, by mohla mít, obzvláště pro takové mladé hnutí, osudové následky.

Z tohoto důvodu je účelnější nejprve po nějakou dobu z jedné centrály propagandisticky rozšiřovat příslušnou myšlenku, a posléze pečlivě

prozkoumat a zkontrolovat postupně shromážděný lidský materiál za účelem nalezení vedoucích osobností. Často se přitom ukáže, že zcela nenápadní lidé jsou rozenými vůdci.

Bylo by však naprosto chybné pokoušet se rozpoznat charakteristické vůdcovské vlastnosti a schopnosti na základě teoretických poznatků.

Opak je správný.

Velcí teoretikové jsou také jen ve velmi řídkých případech i velcí organizátoři, neboť velikost teoretiků a programátorů spočívá v první řadě v poznacích a zjištěních abstraktně správných zákonů, zatímco organizátor musí být především dobrým psychologem. Musí brát člověka takového, jaký je, a proto ho musí dobře znát. Stejnou měrou ho nesmí ani přeceňovat, ani ve svém davu podceňovat. Musí se naopak pokoušet stejnou měrou hodnotit jak jeho slabosti, tak i bestialitu, aby si s přihlédnutím na všechny faktory mohl vytvořit správný obrázek, který je coby živý organismus naplněný neochvějnou silou a tím i vhodný nést danou myšlenku a razit jí cestu k nejvyššímu úspěchu.

A ještě řidčeji může být velký teoretik velikým vůdcem. Tím spíše jím bude nějaký agitátor, což mnozí, kteří se danou otázkou zabývají ryze vědecky, neradi slyší, a přesto je to pochopitelné. Agitátor, který vykazuje schopnosti zprostředkovávat danou myšlenku širokým masám, musí být vždy dobrým psychologem, i kdyby byl jen pouhým demagogem. Přesto se však bude k vedení hodit víc, než lidem odcizený, světa vzdálený teoretik. Neboť vést znamená umět pohybovat masou. Nadání uspořádat myšlenky nemá s vůdčími schopnostmi nic společného. Přitom je zcela zbytečné dohadovat se o tom, zda je důležitější umět uspořádat lidské ideály a cíle, nebo je uskutečňovat. Jde tu o to, jako je tomu často v praktickém životě, že jedno by bez druhého nemělo naprosto žádný smysl.

Nejhezčí teoretický názor zůstává bez účelu a hodnoty, pakliže se nějaký vůdce nezasadí o to, aby k němu pohnul široké vrstvy obyvatelstva. A

naopak, co by byla platná vůdcovská genialita a vůdcovský elán, kdyby oduševnělý teoretik lidskému usilování nevypracoval žádné cíle? Avšak personifikace teoretika, organizátora a vůdce do jedné osoby, je to nejvzácně jší, co se na této zemi dá nalézt. Toto sjednocení vytváří velikána.

Od prvního momentu mého působení v hnutí jsem se, jak jsem již poznamenal, věnoval propagandě. Muselo se jí povést postupně naplnit malé jádro lidí novou vírou, aby mohl být získán lidský materiál, ze kterého by pozdě ji vzešli první členové nové organizace. Cíl propagandy přitom často přestupoval rámeček organizace.

Pokud hnutí hájí úmysl zbořit dosavadní svět, a na jeho místě vybudovat nový, musí v řadách vlastního vedení panovat naprostá jasnost ohledně následujících základních principů: Každé hnutí musí nejprve získaný lidský materiál rozdělit do dvou velkých skupin, totiž na přívržence a na členy.

Úkolem propagandy je získávat přívržence, úkolem organizace je získávat členy. Přívrženec hnutí je ten, který souhlasí s jeho cíli, člen hnutí za tyto cíle bojuje. Přívrženec je nakloněn hnutí díky její propagandě. Organizace pak musí zařídit, aby její člen aktivně působil při získávání nových přívrženců, ze kterých se pak vytvářejí noví členové.

Jelikož přívrženství je podmíněno pouze pasivním uznáním příslušné myšlenky, zatímco členství vyžaduje aktivní zastupování a obhajobu, bude deset přívrženců rovno vždy nanejvýše jednomu až dvěma členům.

Přívrženectví tkví pouze v poznatku, členství pak v odvaze rozpoznané zastupovat a rozšiřovat dále.

Poznání svou pasivní formou odpovídá majoritě lidstva, které je líné a bojácné. Členství oproti tomu podmiňuje aktivní smýšlení a odpovídá tak pouze lidské minoritě.

Propaganda se proto musí neúnavně snažit o to, aby daná myšlenka získávala co nejvíce přívrženců, zatímco organizace musí co nejpečlivěji

dávat pozor na to, aby z příznivců vybrala pouze to nejucennější, a učinila z nich své členy. Proto si propaganda nemusí lámat hlavu nad významem každého jí poučeného jedince, o jeho schopnostech, znalostech, jeho pochopení, nebo jeho charakteru, zatímco organizace musí z této masy pečlivě vybrat takové jedince, kteří skutečně umožní zvítězit onomu hnutí.

Propaganda se pokouší vnutit víru celému národu, organizace podchycuje pouze ty, u kterých z psychologických důvodů nehrozí zpomalení dalšího šíření příslušné myšlenky.

Propaganda zpracovává celek ve smyslu dané myšlenky a dělá ji zralou pro dobu vítězství této myšlenky, zatímco organizace musí vítězství seznávat v trvalém, organizačním a bojeschopném sjednocení oněch přívrženců, kteří se zdají být schopni a ochotni vést boj za její vítězství.

Vítězství dané myšlenky bude o to snazší, čím obsáhleji propaganda zpracovala lidi v jejich celku a čím výhradnější, neochvějnější a pevnější je organizace, která tento boj prakticky provádí.

Z toho vyplývá, že počet přívrženců nemůže být nikdy dost velký, avšak počet členů bude snadněji spíše vyšší, než menší.

Pokud propaganda naplnila svou myšlenkou celý národ, může organizace s hrstkou lidí vyvádět důsledky. Propaganda a organizace, tedy příslušníci a členové tím stojí proti sobě v jakémsi poměru. Čím lépe propaganda pracovala, tím menší může být organizace, a tím větší může být počet jejich přívrženců, o to skrovnější může být počet jejich členů, a naopak. Čím horší je propaganda, tím větší musí být organizace, a čím méně příznivců hnutí zbude, tím rozsáhlejší musí být počet jejich členů, pokud chce vůbec ještě počítat s nějakým úspěchem.

Prvním úkolem propagandy je získání lidí pro pozdější organizaci. Prvním úkolem organizace je získání lidí k provádění propagandy. Druhým úkolem propagandy je rozložení stávajícího stavu a prosazení nového stavu s

novou vírou. Druhým úkolem organizace musí pak být boj za získání moci, aby tak mohlo být dosaženo konečného vítězství dané vírou.

Nejpronikavější úspěch příslušné světonázorové revoluce může být vybojován pouze tehdy, pokud jsou o novém světonázoru poučeni pokud možno všichni lidé - pokud to bude nutné, musí být pozdě ji vnucen i zbytku, zatímco organizace myšlenky, tedy hnutí, musí podchytit pouze to, co je nezbytně nutné k obsazení nervového centra do úvahy přicházejícího nového státu.

To znamená jinými slovy následující:

V každém skutečně velikém hnutí, které chce převálcovat svět, musí nejprve propaganda rozšířit myšlenku tohoto hnutí. Musí se neúnavně snažit objasnit ostatním tyto nové myšlenkové pochody a přetáhnout je na svou půdu, anebo je alespoň zviklat v jejich dosavadním přesvědčení. A jelikož rozšiřování nové myšlenky, čili propaganda, musí mít nějakou páteř, musí tato myšlenka vytvořit nějakou pevnou organizaci. Organizace získává své členy z všeobecných přívrženců získaných propagandou. Tato organizace bude vzrůstat tím rychleji, čím intenzivnější bude práce propagandy, a ta bude opět pracovat tím lépe, čím pevnější a silnější bude organizace, která za ní stojí.

Nejvyšším posláním organizace je proto starat se o to, aby v rámci členství v hnutí nevznikala jakákoliv vnitřní nespokojenost, která by mohla vést k rozdělení hnutí, a tím také k oslabení jeho práce. Dále by se měla starat o to, aby nevymřel duch rozhodných zásahů, nýbrž naopak, aby byl neustále obnovován a posilován. Počet členů nemusí růst do nekonečna, ba naopak. Jelikož pouze zlomková část lidstva je energicky a odvážně nadaná, muselo by hnutí, které by svou organizaci do nekonečna zvětšovalo, být tímto důsledkem jednoho dne nutně oslabeno. Organizace, tedy množství členů, které přerostou určitou hranici, ztrácí postupně svou bojovou sílu a nejsou nadále schopny rozhodně a úderně podporovat, respektive vyhodnocovat propagandu svých myšlenek.

Čím větší a vnitřně revoluční je myšlenka, tím aktivističtější bude její členská základna. Neboť s rozvratnou silou této víry je, pro její nositele, spojeno riziko, které se zdá být dobré pro to, udržet si od těla všechny malé, zbabělé maloměšťáky. Budou se v tichosti považovat za přívržence, avšak odmítnou to na veřejnosti potvrdit svým členstvím. Tím tedy získává organizace, zastupující skutečně převratné myšlenky, pouze ty neaktivnější členy z propagandou získaných přívrženců. A právě v této, přirozeném výběrem získané aktivitě členů daného hnutí, spočívá předpoklad pro další stejně aktivní propagandu hnutí a pro úspěšný boj za uskutečnění těchto myšlenek.

Největším nebezpečím, které může hnutí hrozit, je přílišné narůstání členské základny díky příliš rychlým úspěchům. Neboť dokud musí hnutí krutě bojovat, vyhýbají se mu všichni zbabělé a egoisticky založení lidé. O to víc se pak snaží vstoupit do jeho řad, čím větší a viditelnější je úspěch této strany.

Právě v tom spočívá to, proč mnoho vítězných hnutí před konečným výsledkem, nebo lépe řečeno před posledním dokončením jejich vůle, náhle z nevysvětlitelného vnitřního oslabení zůstali pozadu, rezignovali na boj a konečně postupně vymřeli. Z důvodů jejich prvních vítězství se totiž do jejich organizace dostala celá spousta špatných, nedůstojných, a především zbabělých členů, takže k boji rozhodná menšina byla náhle převálcována touto většinou, takže hnutí bylo donuceno oddat se zcela do služeb jejich vlastních zájmů, strženo na úroveň jejich vlastního zbabělého hrdinství a nicnedělání, čímž bylo znemožněno dokončení vítězství původní myšlenky. Fanatický cíl byl tímto setřen, bojová síla ochromena anebo, jak správně říká lidové rčení: "Do vína se nyní dostala voda". A potom, ani stromy nemohou růst až do nebe.

Proto je velmi nutné, aby hnutí čistě z pudu sebezáchovy, jakmile se mu nakloní štěstí a úspěch, okamžitě zastavilo nábor nových členů, a další zvětšování organizace provádělo pouze s největší opatrností a po důkladné

kontrole. Pouze tak bude moci jádro hnutí udržet upřímně čerstvé a zdravé. Dále se musí postarat o to, aby hnutí vedlo výhradně jen toto zdravé jádro, to znamená, aby určovalo propagandu, která má vést ke všeobecnému uznání, a jako vlastník moci provádět úkony, které jsou nutné k praktickému uskutečnění jejich myšlenek.

Ze základu původního hnutí musí nejenom obsadit všechny důležité pozice dobytých útvarů, nýbrž musí vytvořit i kompletní vedení. A to do té doby, dokud se dosavadní základní principy a učení strany nestanou základem a obsahem nového státu. Teprve potom můžou být zvláštní ústavě tohoto státu, zrozené z jejího ducha, dány do rukou jeho opatě. To však většinou opět probíhá pouze za vzájemného zápolení, jelikož je to spíše otázka vůle a působení sil, než lidského názoru, které jsou sice rozpoznány již od počátku, avšak které se nedají řídit donekonečna.

Všechna obrovská hnutí, ať již náboženského nebo politického rázu, vděčí svým největším úspěchům pouze rozpoznání a aplikaci těchto základních principů, a především bez přihlídnutí na tyto zákony jsou jakékoliv trvalejší úspěchy zcela nemyslitelné. Jako vedoucí propagandy našeho hnutí jsem se vší silou snažil nejenom připravit půdu pro pozdější velikost tohoto hnutí, nýbrž jsem se i velmi radikálním pojetím této práce snažil o to, aby organizace získala ten nejlepší materiál. Neboť čím radikálnější a vybičovanější moje propaganda byla, o to víc odrazovala všechny ty slabochy a plaché povahy a zabraňovala tak jejich infiltraci do původního jádra naší organizace. Zůstali snad našimi přívrženci, ale určitě ne s hlasitým zdůrazňováním, nýbrž v bojácném zamlčování této skutečnosti. Kolik tisíc jich mne tehdy ujišťovalo, že se vším naprosto souhlasí, avšak za žádných okolností se nechtěli stát našimi členy. Hnutí bylo tak radikální, že členství v něm vystavilo jedince mohutným výtkám, ba dokonce nebezpečí, takže se člověk ani nemůže divit, že počestní, mírumilovní občané zůstali stát, alespoň tehdy stranou, i když svým srdcem již tehdy patřili naprosto k věci.

A tak to také bylo správné.

Kdyby tito lidé, kteří s revolucí vnitřně nesouhlasili, tehdy vstoupili do naší strany, a sice coby členové, mohli bychom se dnes označovat nanejvýš jako dobročinné bratrstvo, v žádném případě však ne jako mladé, bojektivé hnutí.

Živoucí a úderná forma, kterou jsem tehdy propagandě vtiskl, posílila a garantovala radikální tendence našeho hnutí, takže nyní byli ke členství připraveni - nehledě na výjimky, pouze skutečně radikální lidé.

Přitom tato propaganda působila tak, že nás zakrátko statisíce našich přívrženců nejenom že měli vnitřně rádi, nýbrž si přáli i naše vítězství, i když byli osobně příliš zbabělí, než aby pro to přinesli nějakou svou osobní oběť. Do poloviny roku 1921 tato čistě náborová činnost dostačovala a byla hnutí k užitku. Avšak především události v létě tohoto roku začaly naznačovat, že po postupném viditelném úspěchu propagandy je na řadě organizace, která se tomu musí přizpůsobit a vyrovnat se s tím.

(Adolf Hitler – Můj boj. Překladatel do češtiny neznámý. Zdroj: internet).

Mnichovská dohoda

Bylo to 19. září roku 1938, kdy Velká Británie a Francie vyzvaly československou vládu, aby odstoupila pohraniční oblasti s více než padesáti procenty německého obyvatelstva Německu. Bylo to mimochodem skoro na den přesně rok od pohřbu zakladatele státu T. G. Masaryka (21. 9. 1937) a jen deset dní před slavnou mnichovskou konferencí, která de facto ukončila první éru československé státnosti. Že společný stát fungoval silou vůle až do března 1939, bylo pak už spíše jen úradkem Adolfa Hitlera. V zásadě mu nic nebránilo v tom napochodovat na naše území kdykoli v mezičase. Důvod? Československá vláda britsko-francouzskou výzvu poslechla, o čemž se ostatně posléze zmiňuje i preambule samotného textu mnichovské dohody.

Ono „poslechnutí“ naší vlády však stojí za pozastavení. Vláda nejprve britsko-francouzské ultimátum odmítla, ale obě země daly jasně najevo, že na jeho naplnění trvají a nelze od nich očekávat nic, než vyděračská slova o tom, že české „ne“ bude znamenat válku. A že Československo bude viníkem takové války. Tomu se v diplomacii zřejmě říká logika.

Vláda se tedy sešla 21. září brzy po ránu, aby vydala nové stanovisko. Premiér Milan Hodža ve svém úvodním vyjádření několikrát bez obalu řekl, že Československo se stává obětí cizí (z)vůle. A na poměry dané chvíle užil výrazivo ještě velice kulantní: *„Pro neporozumění velmocí našim životním zájmům došlo k poslednímu pro nás tak nepříznivému vývoji... Vláda žádala, aby Velká Británie i Francie své stanovisko ještě zrevidovaly. Avšak již po předání československé odpovědi bylo zejména z poznámek anglického vyslance patrné, že vláda anglická i francouzská budou mít vážné pochyby, zda československá odpověď vytvoří žádané předpoklady míru a zda se tím zabrání útoku Německa. Zdá se, že rozmluva britského ministerského předsedy s Hitlerem byla rázu velmi konkrétního, takže obě vlády mohly žádati na Československu na svůj návrh jen prostý absolutní souhlas... Francouzský vyslanec prohlásil se vši otevřeností, že v případě*

vypuknutí války Francie nám nepřispěje. Upozornil přímo, že zamítne-li Československo návrhy, mohlo by býti považováno, vzhledem k tomu, že svým odporem dalo Hitlerovi záminku, za stranu, která způsobila válku..."

V závěru své řeči vyslovil Hodža přece jen pár slov útěchy – bohužel, jak brzké dny a týdny ukázaly, útěchy plané: „Jakkoli bolestná jest oběť, kterou Československo přináší, nelze přece jen ubrániti se úvahám o tom, že nová situace našeho státu přinese nám i určité výhody. Je ovšem jisto, že tyto event. výhody nemohou býti v nijakém poměru k bolestné oběti, přesto však nelze je zcela pustiti se zřetele. Dá se předpokládati zejména, že příznivý vliv na vnitřní život našeho státu bude míti okolnost, že se zbavíme svých menšinových problémů.“

Vyústění bylo zřejmé: „Žádá proto pan předseda vlády, aby vláda, v důsledku vis major nás postihnoucí, návrh přijala. Národ sám odvodí si důsledky. Vláda neuteče od zodpovědnosti, bude-li ji národ hledat u ní. Řekne proto lidu pravdu a tento pozná, kdo jsou ve skutečnosti oni činitelé, kteří mu způsobili dnešní trpké chvíle. Změní-li se poměr našeho lidu v důsledku těchto událostí zejména k Francii, je to jen přirozený vývoj.“ A pointa? „O mravní stránce tohoto postupu není vhodno se zde šířiti, bude to věcí historie,“ dodal Milan Hodža.

Mimochodem – nebylo to poprvé ani naposledy v dějinách, kdy se jednalo o nás bez nás. Ani k výzvě z 19. září 1938, natož pak do Mnichova nebyla naše politická reprezentace přizvána. Pokud to někomu nepříjemně připomíná realitu dní, které aktuálně prožíváme, dozajista není na omylu. Také dnes se v různých metropolích „eurosojuzu“ – v Bruselu, Štrasburku, ale i v Berlíně jedná bez ohledu na ty, jichž se to týká. To z těchto měst jsou na dálku rétoricky políčkováni polští, maďarští, ba dokonce (anžto je předvolebních slibů čas) občas i čeští politici, kteří nepapouškují schválené a jediné povolené „evropravdy“ dostatečně aktivně. Neřkuli, kdyby si náhodou někdo z těch nehodných povšiml, že král je nahý. Zajděte si občas na procházku do učebnic dějepisu, kde zvíte, že většina zdánlivě

nezničitelných totalit měla jednak hliněné nohy, jednak žila jen ze strachu těch dole, těch bezmocných. Jejich moc však, jak si povšiml kdysi i Václav Havel, zůstávala jaksi na ulici. Stačilo se sehnout a zvednout. A bylo po Kolosu, Říši, Sojuzu.

V souvislosti s událostmi září 1938 se často klade otázka, co se vůbec tehdy dalo či snad dokonce mělo udělat. Desítky let „post festum“ někteří autoři předhazovali tehdejší československé reprezentaci dánský či norský vzor pasivní rezistence, pro jednoho takového takymyslitele (Jana Urbana) bylo dokonce důstojnější jednání finské vlády, která se spojenecky přimkla k nacistickému Německu, aby tím prý uhájila demokratický režim (sic!). Být vojevůdcem dlouho po bitvě, kterou navíc bojovali jiní, je snadné, a proto tak lákavé. Ale rovněž klamavé. A lež, jak známo, je-li opakována dosti dlouho a dosti často, může začít být považována za pravdu. A to už by bylo opravdu nebezpečné.

Věcně vzato: k postupu západních „přátel“ vůči Československu v září 1938 lze jen máloco nového dodat. Snad jen úvahu o jejich důvodech a motivech. Byly předně důsledkem strachu a pudu sebezáchovy, leč jaksi špatně vyhodnoceného. Možná se snad i dá lordu Chamberlainovi věřit jeho patetický úsměv, kterým opentlil větu, již vyslovil po návratu z Mnichova: „Přinesl jsem vám mír.“ Ano, pozůstalým po obětech nacistického bombardování Anglie jen o pár desítek měsíců později už to Chamberlain vysvětlovat nemusel. Mezitím se odporoučel na smetiště dějin. Ale v té své samolibé předpotentovanosti (pan Hitler je přece gentleman – to možná nenapsal Peroutka, ale myslelo si to tehdy mnoho britských salónně aristokratických nácků) nechal povraždit miliony lidí z celé Evropy. Sladká Francie, hrdý Albion – leda houbeles. Šidítka naivního básníka, podložené příliš pozdním poznáním skutečnosti zcela prozaické.

Přitom v onom září 1938 ještě Hitler pravděpodobně nedokázal rozpoutat světovou válku (i když v březnu 1936 obsadil Porýní, bylo to bez jediného stínu odporu ze strany Francie, jíž se to celé odehrávalo před očima a za

humny). Ještě neměl československé zbraně, pohraniční opevnění (a celou další, dnes by se řeklo: logistiku), a neměl ani podepsanou smlouvu s Molotovem. Pravda, nebyl to rozhodně jen čert namalovaný křídou na vrata. Příliš mnoho židovských životů bylo od jeho slavného nástupu k moci zmarněno. Ale opravdovou válku by – nebýt Mnichova, tj. při opravdovém a zásadovém odporu evropských zemí na východ i západ od Porýní – nejspíš nevyhrál, a dokonce možná ani nezačal. Těžko říci, zda by to bylo dobře. Možná bychom dnes v české kotlině na úřadech mluvili německy. Není ovšem vyloučeno, že to – při známé statečnosti našich mocenských elit – tak zanedlouho nebudeme muset činit rovněž.

Nechme spekulací. Vystačme si s fakty. Odvažuji se tvrdit, že – s výjimkou historiků, kteří to mají v popisu práce (a ani u takových není vždy absolutní jistota), onu Mnichovskou dohodu asi četl jen málokdo. Všichni ji známe z padesáté sedmé ruky, ze školy, z učebnic, z filmů Otakara Vávry, z básničky o „zrady zvonu“. Proto stojí za to si ji připomenout a uvědomit si přitom, jak suchou a věcnou řečí byla zformulována. Jak malou, ba nulovou cenu přikládala lidským životům celých národů, o jejichž budoucnosti (či spíše likvidaci) tak blahosklonně rozhodovala. A až s tou četbou skončíte, vzpomeňte si na jedno pořekadlo: mýlit se jednou je sice smutné, ale možné a pochopitelné. Mýlit se podruhé v tomtéž je vyložená neopatrnost. A ta se zpravidla krutě vymstí.

Ó jak rád bych se v této předpovědi mýlil!

Mnichovská dohoda (29. 9. 1938)

Německo, Spojené království, Francie a Itálie, vzhledem k dohodě, které již bylo dosaženo ve věci odstoupení území Sudet Německu, ujednali následující podmínky uvedeného odstoupení a opatření z něj vyplývajících,

Svět včerejška, dneška a...

a touto dohodou se zavazují k učinění opatření nezbytných k jejímu naplnění:

(1) Vyklizení začne 1. října

(2) Spojeného království, Francie a Itálie se shodly, že vyklizení území bude dokončeno do 10. října, aniž by byla zničena jakákoli zařízení, která se na území nacházejí, a že Československá vláda bude odpovídat za provedení vyklizení bez poškození uvedených zařízení

(3) Podrobnosti vyklizení budou stanoveny mezinárodní komisí složenou ze zástupců Německa, Spojeného království, Francie, Itálie a Československa

(body 4–7 jsou technicko-prováděcí)

(8) Československá vláda ve lhůtě čtyř týdnů po podepsání této dohody propustí ze svých vojenských a policejních sil jakéhokoli sudetského Němce, který si to bude přát, a Československá vláda ve stejné lhůtě propustí sudetoněmecké vězně, kteří si odpykávají trest za politické zločiny

Mnichov, 29. září 1938

ADOLF HITLER, NEVILLE CHAMBERLAIN, EDOUARD DALADIER, BENITO MUSSOLINI

P.S.

Mimochodem, víte, že – snad s výjimkou Chamberlaina, lze Mnichov charakterizovat jako setkání souvěrců? Edouard Daladier byl politikem Radikálně socialistické strany, po válce dál působil v politice a stal se rytířem Čestné legie (za Mnichov?). Mussolini začínal jako šéfredaktor Avanti! – novin Italské socialistické strany. Program jeho strany Partito Nazionale Fascista byl ovlivněn socialismem. Požadoval půdu pro rolníky, zastoupení dělníků ve vedení podniků, progresivní zdanění kapitálu, znárodnění půdy a podniků atd. Dokonce i Hitlerova cesta vzhůru byla

lemována podobnými myšlenkami. Roku 1919 vstoupil do Deutsche Arbeits Partei (Německé dělnické strany) a už na shromáždění DAP 29. července 1919 hřímal, že „řešení pro Německo nepřijde z parlamentu, ale z revoluce“. Jeho nenávisť k parlamentní demokracii podrobněji přiblížíme v dalších kapitolách. A tak nám zbývá konzervativec Chamberlain. Týž, který ještě před podpisem Mnichova proslul tichým souhlasem s obětováním Rakouska Hitlerovi (anšlus roku 1938), což prý mělo posílit Třetí říši proti Francii (podle hesla „Vždyť jsou to také Němci“). A ve stejném gardu chápal i svůj mnichovský podpis: odstoupení Sudet chápal jako další posílení Německa, které se tímto mělo vyrovnat Francii.

Je třeba něco dodávat?

Pakt Molotov – Ribbentrop

Smyslem tohoto souboru je shromáždit fakta, která vyvracejí stále se vynořující nové a nové konstrukce, pokoušející se dávné dobové události redefinovat či nově interpretovat, aby vyhovovaly a sloužily dnešním zájmům oněch interpretů. Zatím poslední výkop tím směrem podnikl polský ministr zahraničí Jacek Czaputowicz, který ve svém prohlášení sice neupřel někdejšímu Sovětskému svazu dominantní úlohu v porážce nacistického Německa, ale neodpustil si dodat toto: *„je záhodno upozornit, že válka nezačala mnichovskou dohodou. Všeobecně se uznává, že válka začala 1. září 1939. Okamžikem, kdy zpočátku Německo napadlo Polsko, a pak Sovětský svaz zaútočil na Polsko 17. září 1939.“*

Co měl ministr na mysli? Inu známý pakt mezi Německem a SSSR, podepsaný 23. 8. 1939 v Moskvě J. von Ribbentropem a V. M. Molotovem. Onen dokument ukládá SSSR a Německu, aby upustily od jakéhokoli násilného aktu vůči sobě navzájem; zároveň měly oba státy udržovat vzájemný kontakt a výměnu informací o problémech společných zájmů. V tajném dodatku se pak určovaly sféry vlivu ve východní Evropě.

Je správné předeslat, že onen pakt nespádl z čistého nebe. Už na počátku roku 1939 zahájil Sovětský svaz jednání s Velkou Británií, Francií, Polskem a Rumunskem o spojení proti nacistickému Německu. Jednání selhala proto, že Sovětský svaz žádal, aby, jako součást kolektivní bezpečnosti, Polsko a Rumunsko umožnilo průchod sovětských vojsk přes svá území. Teprve neúspěšný výsledek zmíněných jednání (zejména odmítnutí ze strany Polska a Rumunska) přivedl 23. srpna Sovětský svaz k uzavření smlouvy o neútočení s Německem. Na tuto veledůležitou okolnost se poněkud zapomíná. Náhoda?

Ostatně obdobný příběh s (ne)pomocí Francie jsme zažili přece také my, když „trojdohodu“ SSSR – Francie – Čkoslovensko z roku 1935 porušila svou neochotou pomoci ohroženému Československu pro změnu Francie a korunoval to pak v Mnichově její premiér Daladier podpisem pod

dokument zvaný podle pravdy „mnichovský diktát“. Tak se ptejme: viní dnes někdo Francii, Polsko či Rumunsko z podílu na rozpoutání války?

Týden po podpisu smlouvy německá vojska vtrhla ze severu, západu a jihu do Polska. Podle plánů dopracovaných ve třicátých letech (Plan Zachód) měla polská vojska ustoupit na jihozápad, kde byla připravena dlouhá obrana Rumunského předmostí, a očekávat britskou a francouzskou podporu a pomoc (která se však nekonala, jaký div). Rudá armáda poté provedla invazi do oblasti Kresy. Sovětská vláda oznámila, že tak činí k ochraně Ukrajinců a Bělorusů, kteří žijí ve východních částech Polska, protože polský stát se pod náporom nacistického Německa zhroutil a není schopen zaručit bezpečnost vlastních občanů.

Je třeba spravedlivě dodat, že Rudá armáda se na polském území nechovala nijak lidumilně a spíše jen dala další podnět k už tak historicky dávno zakořeněné nenávisti Poláků vůči Rusům. Jak dále víme, v létě 1941 byly sovětské jednotky vytlačeny německými vojsky postupujícími na východ v rámci Operace Barbarossa.

Abychom dokončili poválečný příběh polského území, tak dodejme, že v létě 1944 je průběžně osvobozovala Rudá armáda. Dohody učiněné spojeneckými mocnostmi v Jaltě dovolily Sovětskému svazu připojit k sobě téměř všechna polská území obsazená v důsledku Paktu Ribbentrop-Molotov. Jako náhradu dostala Polská lidová republika přibližně polovinu území Východního Pruska a také území východně od linie Odra-Nisa. Sovětský svaz zahrnul většinu získaných území do Ukrajinské a Běloruské sovětské socialistické republiky. V srpnu 1945, po skončení druhé světové války v Evropě, se Sovětský svaz a Polsko dohodly na průběhu hranice. Dohoda uznávala status quo jako vzájemnou hranici s výjimkou oblasti okolo Białystoku a malých částí Haliče východně od řeky San okolo Przemyślu, které byly navráceny Polsku.

Tolik pohled do historie. A protože, myslím důvodně, předpokládám, že není konkrétní text výše zmíněného kruciólního paktu obecně znám,

dovoluji si jej připomenout a na tomto místě ocitovat, abychom věděli, o čem vlastně mluvíme.

Tzv. pakt Molotov - Ribbentrop

Vláda Německé Říše a vláda Svazu sovětských socialistických republik, přejíce si upevnit věc míru mezi Německem a SSSR a vycházejíce ze základních ustanovení smlouvy o neutralitě uzavřené v dubnu 1926 mezi Německem a SSSR, dohodly se na následujícím:

Článek I

Obě Vysoké smluvní strany se zavazují upustit od jakéhokoliv násilného aktu, od jakékoli válečné akce, od vzájemného napadení, které by provedly buď samy, anebo ve spojení s jinými silami.

Článek II

V případě, že by se jedna z Vysokých smluvních stran stala objektem válečného aktu ze strany třetí síly, neposkytne druhá Vysoká smluvní strana žádným způsobem pomoc této třetí síle.

Článek III

Vlády obou Vysokých smluvních stran budou v budoucnosti udržovat stálý vzájemný kontakt za účelem konzultace, umožňující výměnu informací o problémech týkajících se společných zájmů.

Článek IV

Žádná z vysokých smluvních stran se nezúčastní jakéhokoliv spolčování sil, jež by přímo, či nepřímo bylo namířeno proti druhé straně.

Článek V

Jestliže by v těch či oněch otázkách vznikly spory či konflikty mezi Vysokými smluvními stranami, budou obě strany své spory či konflikty

řešit výhradně přátelskou výměnou názorů, anebo, v případě nutnosti, prostřednictvím povolaných arbitrážních komisí.

Článek VI

Tato smlouva se uzavírá na dobu deseti let s tím, že nevypoví-li ji jedna z Vysokých smluvních stran rok před uplynutím této doby, bude platnost automaticky prodloužena o dalších pět let.

Článek VII

Tato listina bude ratifikována v nejkratším možném čase. Ratifikační listiny budou vyměněny v Berlíně. Smlouva nabývá platnosti v okamžiku jejího podepsání.

Vyhotoveno ve dvou exemplářích, v německém a ruském jazyce.

Moskva, 23. srpna 1939

Za vládu Německé Říše: von Ribbentrop

Zplnomocněnec vlády SSSR: V. Molotov

Předmětem častých diskusí a politických interpretací bývá mnohem více, než onen výše uvedený a velmi obecný dokument, tajný dodatečný protokol, podepsaný téhož dne týmiž signatáři. Stojí v něm:

1. V případě nového územního a politického uspořádání oblastí náležejících k baltským státům (k Finsku, Estonsku, Lotyšsku, Litvě) bude severní hranice Litvy tvořit rozhraní mezi sférami vlivu Německa a SSSR. V této souvislosti obě strany uznávají zájem Litvy na území Vilna.

2. V případě nového územního a politického uspořádání oblastí náležejících k polskému státu bude rozhraní sfér vlivu mezi Německem a SSSR tvořit zhruba linie řek Narev, Visla a San. Otázka, zda zájem obou stran bude vyžadovat udržení nezávislého polského státu a jakými hranicemi má být tento stát vymezen, bude moci být definitivně vyřešena teprve v průběhu dalšího politického vývoje. V každém případě budou obě vlády řešit tuto otázku přátelskou dohodou.

3. Pokud se týče jihovýchodní Evropy, zdůraznila sovětská strana svůj zájem na Besarábii. Německá strana potvrdila svůj naprostý politický nezájem o tyto oblasti.

4. Tento protokol budou obě strany považovat za přísně tajný.

Je to jasné jako facka: zplnomocněnci obou stran vedli rozhovory o otázkách hranic jejich eventuálních budoucích sfér vlivu ve východní Evropě. Není tam ani slovo to tom, že by se Německo, natož Sovětský Svaz, chystaly přepadnout Polskou, jak posléze učinilo Německo a zahájilo tím nejhorší krveprolití světových dějin. Jestliže dnes posloucháme o tom, že Sovětský Svaz (často zaměňován za dnešní Ruskou federaci) je jedním z viníků druhé světové války (takovou zřůdnou deklaraci přijal nedávno i Evropský parlament), rád bych připomněl, že velmi obdobně se novým rozdělováním evropských území zabývaly všechny tři konference spojenců, SSSR, Velké Británie a USA, a to v Teheránu (prosinec 1943), na Jaltě (únor 1945) i v Postupimi (srpen 1945). Zejména ty druhé dvě měly ve své agendě zahrnuto i Polsko a jeho budoucí postavení. Na Krymu šéfové mocností deklarovaly povinnost dvou polských exulantských vlád (v Londýně a v Moskvě) sloučit se v jedinou a spojit své poválečné síly k obnově země. To se nakonec stalo a v Postupimi už bylo možné konstatovat, že londýnská vláda zanikla a ta moskevská se ujala svých povinností směrem ke správě Polska. Taktéž tam byly nově vymezeny hranice mezi Německem, Polskem a SSSR, jak už bylo řečeno výše.

Co z toho plyne: Ve světě, který používá jako metodu politické konfrontace válku, jde často o přetlačovanou o území někoho, kdo se v mlýnici ocitl neprávem, omylem, nezaslouženě. Polsko (stejně jako my a Slovensko, a částečně Maďarsko, má řadu výhod a ještě větší řadu nevýhod ze svého položení mezi východem a západem. Není sporu, že dělení Polska v několika vlnách probíhalo už od roku 1772 a většinou byli v hlavních rolích Němci a Rusové. To ale dnes nikoho neopravňuje, při vší úctě k tragice osudu polského národa, tvrdit, že Sovětský svaz byl viníkem

Svět včerejška, dneška a...

druhé světové války. Choval se velmocensky, to jistě, ale také pod tlakem okolností. Ten, kdo nesporně vystřelil první náboj, byli ovšem Němci, a to v Gliwicích 1. září 1939.

Germanizace českých zemí

Jak se dalo čekat, v průběhu půlkulatého výročí konce druhé světové války, tedy vítězství nad německým nacismem, množí se rovněž rozmanité teze a náměty, mající za cíl oslabit historickou vinu tehdejšího a donedávna jednoznačně vnímaného agresora, totiž Německa. Cílem těchto snah je nejprve relativizovat, a pak zcela v pravý opak přehodnotit válečné události a roli jednotlivých aktérů v nich. Začalo to nehorázným usnesením Euparlamentu o ruském resp. sovětském podílu na zavinění té války a bude to jistě pokračovat na všech možných úrovních.

Pro dnešní (nikoli knižní, avšak navýsost důležité) zastavení jsem vybral tři dokumenty vztahující se k té době a osudům obyvatel českých zemí. Nejprve Hitlerův výnos o zřízení protektorátu, poté část projevu zastupujícího říšského protektora R. Heydricha 2. 10. 1941 o tom, jak si tento nejspíše druhý muž říše představoval germanizaci českého „prostoru“ (zvláště tento text nenechává ani na vteřinu příčinu k pochybám, jakými pohnutkami byli Němci vedeni), a nakonec statistiky zavražděných Čechů v průběhu okupace, které jsou, jak už to čísla obvykle umí, nejlepším argumentem proti všem frázím a propagandistickým vábničkám.

Nejprve tedy výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava (Adolf Hitler, 16. 3. 1939), kterým bylo území Čech a Moravy přičleněno k území Velkoněmecké říše. Protektorát Čechy a Morava (49 363 km², 7 380 000 obyvatel) měl formálně autonomní správu, jeho vláda i státní prezident však byli podřízeni okupační moci. K zastupování zájmů Říše byl zřízen úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě. Území protektorátu se stalo součástí celního území Německa; měnou byla říšská marka a protektorátní koruna, jejichž nerovný kurs určovala říšská vláda.

Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava (16. 3. 1939)

Po tisíce let náležely k životnímu prostoru německého národa českomoravské země. Násilí a nerozum vytrhly je svévolně z jejich starého historického okolí a posléze jejich zapojením do umělého útvaru Česko - Slovensko vytvořily ohnisko stálého neklidu. Od roku k roku zvětšovalo se nebezpečí, že z tohoto prostoru, jako již jednou v minulosti - vyjde nové nesmírné ohrožení evropského míru. Neboť česko-slovenskému státu a jeho držitelům moci se nepodařilo organizovati rozumně soužití národních skupin, v něm svémocně spojených, a tím probuditi a zachovati zájem všech zúčastněných na udržení jejich společného státu. Tím však prokázal svou vnitřní neschopnost k životu a propadl proto nyní také skutečnému rozkladu.

Německá říše však nemůže v těchto pro její vlastní klid a bezpečnost stejně jako pro obecné blaho a obecný mír tak rozhodně důležitých oblastech trpěti žádné trvalé poruchy. Dříve nebo později musela by nésti nejtěžší, důsledky jako mocnost dějinami a zeměpisnou polohou nejsilněji interesovaná a spolupostížená. Odpovídá tudíž příkazu sebezáchovy, jestliže Německá říše jest rozhodnuta zasáhnout rozhodně k zajištění základů rozumného středoevropského řádu a vydati nařízení, která z toho vyplývají. Neboť dokázala už ve své tisícileté dějinné minulosti, že díky jak velikosti, tak i vlastnostem německého národa jediná jest povolána řešiti tyto úkoly.

Naplněn vážným přáním sloužiti opravdovým zájmům národů sídlících v tomto životním prostoru, zajistiti národní svébytnost německého a českého národa, prospěti míru a sociálnímu blahu všech, nařizují tudíž jménem Německé říše jako základnu pro budoucí soužití obyvatelů těchto oblastí toto:

Článek 1

(1) Části bývalé Česko-Slovenské republiky, obsazené v březnu 1939 německými oddíly, náleží od nynějška k území velkoněmecké říše a vstupují jako "protektorát Čechy a Morava" pod její ochranu.

(2) Pokud obrana říše toho vyžaduje, učiní vůdce a říšský kancléř pro jednotlivé části těchto území úpravu od toho odchylnou.

Článek 2

(1) Obyvatelé protektorátu, kteří jsou příslušníky německého národa, stávají se německými státními příslušníky a podle předpisů zákona o říšských občanech z 15. září 1935 (Říš. zák. I, str.1146) říšskými občany. Pro ně platí tudíž také ustanovení na ochranu německé krve a německé cti. Podléhají německé soudní pravomoci.

(2) Ostatní obyvatelé Čech a Moravy stávají se státními příslušníky protektorátu Čechy a Morava.

Článek 3

(1) Protektorát Čechy a Morava jest autonomní a spravuje se sám.

(2) Vykonává svoje výsostná práva, náležející mu v rámci protektorátu, ve shodě s politickými, vojenskými a hospodářskými potřebami říše.

(3) Tato výsostná práva jsou vykonávána vlastními orgány a vlastními úřady s vlastními úředníky.

Článek 4

Hlava autonomní správy protektorátu Čechy a Morava požívá ochrany a čestných práv hlavy státu. Hlava protektorátu potřebuje pro výkon svého úřadu důvěry vůdce a říšského kancléře.

Článek 5

(1) Jako zastávce říšských zájmů jmenuje vůdce a říšský kancléř "říšského protektora v Čechách a na Moravě". Jeho úřední sídlo jest Praha.

(2) Říšský protektor jako zástupce vůdce a říšského kancléře a jako zmocněnec říšské vlády má úkol pečovati, aby bylo dbáno politických směrnic vůdce a říšského kancléře.

(3) Členové vlády protektorátu jsou potvrzováni říšským protektorem. Potvrzení může býti odvoláno.

(4) Říšský protektor jest oprávněn dáti se informovati o všech opatřeních vlády protektorátu a udíleti jí rady. Může podati námítky proti opatřením, která by byla s to poškoditi říši, a je-li nebezpečí v prodlení, vydati nařízení nutná ve společném zájmu.

(5) Od vyhlášení zákonů, nařízení a jiných právních předpisů, jakož i od výkonu správních opatření a pravoplatných soudních rozsudků jest upustiti, podá-li říšský protektor námítky.

Článek 6

(1) Zahraniční věci protektorátu, obzvláště ochranu jeho státních příslušníků v cizině, zastává říše. Říše povede zahraniční věci tak, jak to odpovídá společným zájmům.

(2) Protektorát obdrží zástupce u říšské vlády s úředním označením "vyslanec".

Článek 7

(1) Říše poskytuje protektorátu vojenskou ochranu.

(2) Vykonávajíc tuto ochranu, udržuje říše v protektorátu posádky a vojenská zařízení.

(3) Pro udržení vnitřní bezpečnosti a pořádku může protektorát zříditi vlastní sbory. Organizaci, početní sílu a výzbroj určí říšská vláda.

Článek 8

Říše vykonává bezprostřední dohled na dopravnictví, jakož i na pošty a telekomunikace.

Článek 9

Protektorát náleží celnímu území německé říše a podléhá její celní výsosti.

Článek 10

(1) Zákonitým platidlem jest vedle říšské marky až na další koruna.

(2) Poměr obou měn navzájem určí říšská vláda.

Článek 11

(1) Říše může vydávati právní předpisy s platností pro protektorát, pokud toho vyžaduje společný zájem.

(2) Pokud je dána společná potřeba, může říše převzít do vlastní správy správní obory a zříditi k tomu potřebné vlastní říšské úřady.

(3) Říšská vláda může učiniti opatření potřebná k udržení bezpečnosti a pořádku.

Článek 12

Právo platné nyní v Čechách a na Moravě zůstává v účinnosti, pokud neodporuje smyslu převzetí ochrany německou říší.

Článek 13

Říšský ministr vnitra vydá v dohodě se zúčastněnými říšskými ministry právní a správní předpisy potřebné k provedení tohoto a doplnění výnosu.

Příprava germanizace českých zemí

(Z projevu zastupujícího říšského protektora R. Heydricha 2. 10. 1941 k činitelům okupačních úřadů několik dnů po svém příchodu do Prahy).

„Hlavní myšlenka pro všechno naše jednání musí zůstat nevyslovena, že totiž tento prostor musí být německý a že Čech v tomto prostoru koneckonců už prohrál. To jsou věci, které můj úkol zde dělí na dvě zcela velké a jasné etapy a oblasti úkolů. První je válečný bezprostřední úkol, druhý je úvodem dalekosáhlého konečného řešení. První blízký úkol je diktován nutností vedení války. Potřebuji v prostoru totiž klid, aby dělník, český dělník, věnoval svou pracovní píli úplně německému válečnému úsilí a abychom při zdejší obrovské existenci zbrojního průmyslu nezdržovali přísun a další zbrojní vývoj. K tomu dále patří, že se musí českým dělníkům dát přirozeně tak nažrat - smím-li to říci tak zřetelně - aby mohli konat svou práci. Patří k tomu však i nutnost dávat pozor, aby Čech nepoužil podle svého svérázu této tísně říše k získání nějakého soukromého a vlastního českého zvláštního prospěchu. Tento bezprostřední úkol předpokládá, že nejprve Čechům ukážeme, kdo je pánem v domě, aby zcela přesně věděli, že zde diktuje německý zájem a že jediným rozhodujícím činitelem je říše.

Říše, zastoupená svým vedením v této oblasti, teď také Vámi, pánové. Říše si nenechá se sebou zahrávat a je pánem v domě, t. j., že také skutečný Němec nesmí Čechovi nic odpustit, a tak jako v říši židům. Nesmí být žádný Němec, který by řekl: „Ten Čech je ale slušný.“ To bylo problémem při židovské otázce v Říši, můžete si představit, co by se bylo stalo při takovém řešení židovské otázky. Takže když zde někdo řekne: „Ten je slušný, toho musíme vyjmout,“ když my všichni nevytvoříme při svém celkovém stanovisku zřetelně a jasně frontu proti češství, bude Čech vždy nalézat zadní vrátka, kterými proklouzne. Tato otázka, zda lze o jednotlivci říci, že je opravdu slušný chlap, přijde na přetřes teprve,

Svět včerejška, dneška a...

přistoupíme-li k zahájení dalekosáhlého konečného řešení, tedy k otázce poněmčení a k těmto problémům...

A nyní, pánové, několik myšlenek o konečném řešení, které také, prosím, abyste si je nechali rovněž pro sebe, bych Vám však chtěl sdělit, protože je musíte znát, abyste se nedopouštěli při prozatímním řešení chyb. Pánové, konečné řešení se bude muset vypořádat s následujícím:

Za prvé, že tento prostor musí být jednou definitivně osídlen německy. Tento prostor je srdcem říše a my nikdy nestrpíme, aby - jak to ukazuje vývoj německých dějin - z tohoto prostoru dostávala říše vždy ránu dýkou. Ke konečnému poněmčení tohoto prostoru nechci snad říci, že bychom se chtěli pokusit starými metodami poněmčit tento český ksindl, nýbrž postupovat zcela střízlivě a začít s věcmi, které je možno provádět zastřeně již dnes, abychom získali přehled, co z lidí v tomto prostoru je poněmčitelné, musíme provést zjištění v rasově národním smyslu. To znamená, že musím nejrůznějšími způsoby, nejrůznějšími zadními dvířky najít příležitost ohmatat jednou veškeré obyvatelstvo po stránce národní a rasové. Zda pojízdými rentgeny, prohlídkou ve škole nebo rasovým přezkoušením mládeže při domnělém ustanovení pracovní služby, musím dostat celkový obraz národa a pak mohu říci, tak a tak vypadá obyvatelstvo. To jsou následující lidé: kteří jsou rasově dobří a dobře smýšlející, to pak je zcela prosté, ty můžeme poněmčit. Potom máme druhé, to jsou protipóly: rasově špatní a špatně smýšlející, tyto lidi musíme dostat ven. Na východě je mnoho místa. Potom zůstává uprostřed jen střední vrstva, kterou musím přesně přezkoušet. V této vrstvě jsou dobře smýšlející lidé rasově špatní a lidé rasově dobří, špatně smýšlející. U dobře smýšlejících rasově špatných se to bude muset udělat tak, že je nasadíme na práci někde v říši nebo nějak jinak a postaráme se, aby už neměli děti a aby se v tomto prostoru dál nerozvíjeli. Ale netrhejte hlavou, vždyť to všechno je pouze teorie. Potom zůstanou zbývající, rasově dobří, špatně smýšlející. Ti jsou nejnebezpečnější, poněvadž je to rasově dobrá vedoucí vrstva. Musíme zde uvažovat, co s nimi uděláme. U jedné části

rasově dobrých, špatně smýšlejících, nezbude nic jiného, než abych je zkusil usídlit do říše do čistě německého prostředí, poněmčit je a převychovat, nebo když to nepůjde, je nakonec postavit ke zdi. Nemohu je vysídlit, neboť by na druhé straně tam na východě vytvořili vedoucí vrstvu, která by se obrátila proti nám. To jsou zcela jasné základní myšlenky, které nám musí být vedoucí směrnicí. Kdy se to uskuteční, je otázka, kterou musí rozhodnout Vůdce. Ale plánovat a shromažďovat hrubý materiál, to jsou věci, které můžeme už zahájit..."

(Zdroj: Chtěli nás vyhubit. Dokumenty, Praha, 1961, in: KVAČEK, R., KUKLÍK, J., MANDELOVÁ, H., PAŘÍZKOVÁ, I.(ed.), XX. století o sobě. Dějiny v dokumentech, Dialog, Liberec 2005.)

Oběti v okupovaném pohraničí

Od jara 1938 docházelo v pohraničních oblastech českých zemí k srážkám, které přerůstaly v místní ozbrojené konflikty. Jen za období 12. až 30. září uvádějí archivní materiály nejméně 52 uniformovaných a 10 civilních obětí nacistů, za první říjnové dny další dvě, respektive tři, usmrcené osoby. Aktuální odhady počtu českých obětí z řad vojáků a uniformovaných sborů na přelomu let 1938/1939 se blíží číslu 200.

Na okupovaném pohraničním území zatklly německé operační oddíly řádově několik tisíc odpůrců nacismu, z nichž 2 500 poslaly do koncentračních táborů. Většina z nich sice byla do počátku roku 1939 propuštěna, na ostatní však byla uvalena „ochranná vazba“. Jen z okruhu sudetských sociálních demokratů do vypuknutí války zemřelo nejméně 17 osob ve vězení, spáchalo sebevraždu nebo bylo zavražděno.

Na anektovaných územích záhy vstoupily v platnost norimberské rasové zákony. Po „křišťálové noci“ většina židovského obyvatelstva odešla do vnitrozemí, blíže nezjistitelný počet Židů byl odvečen do koncentračních

táborů. I poté docházelo k násilnostem vůči židovskému obyvatelstvu: například u Vejprt byli mezi 10. listopadem 1938 a 13. červencem 1939 postupně zavražděni tři Židé a gestapu se „nepodařilo“ vrahy vypátrat.

Po vypuknutí války teror dále zesílil. Zvláštní soud v Litoměřicích vynesl v období druhé světové války několik desítek rozsudků smrti. Dochované týdenní zprávy služeben gestapa v Liberci, Karlových Varech a Opavě dokumentují činnost 185 odbojových skupin, ve kterých společně působili čeští i němečtí antifašisté. Počet obětí na životech se však podařilo rekonstruovat jen částečně. Nejlépe dokumentováni jsou sociální demokraté: pro území sudetské župy i protektorátu je registrováno 766 úmrtí z řad německých sociálních demokratů (z nich 44 působil v protektorátu). Na podporu antifašistickým silám v obsazeném pohraničí seskočilo také několik zahraničních výsadek, organizovaných exilovými představiteli ve Velké Británii a SSSR. V této souvislosti víme nejméně o 13 obětech na životech. V říšském záboru českého Těšínska zahynulo v důsledku nacistických represí přibližně 2 000 osob polské a české národnosti.

Oběti na území protektorátu

Po nastolení okupačního režimu ve zbytku českých zemí zahájilo gestapo akci Gitter a do května 1939 zatklo asi 6 000 levicově smýšlejících osob, z nichž 1 500 bylo deportováno do koncentračních táborů, převážně do Buchenwaldu.

Přibližně 2 000 osob bylo zatčeno při následující policejní akci, nazvané Albrecht I, v září 1939. Himmlerův oběžník z 20. září 1939 zaváděl možnost „zvláštního zacházení“ (Sonderbehandlung), popravu bez soudního řízení. V protektorátu byla tato metoda poprvé uplatněna při popravě devíti studentských funkcionářů zatčených po zásahu proti českým vysokým školám. Oběžník Hlavního úřadu říšské bezpečnosti z října 1939 umožňoval automatické prodloužení „ochranné vazby“ do konce války.

Svět včerejška, dneška a...

Není přesně známo, kolik občanů z území protektorátu bylo popraveno. Spolehlivější údaje se zachovaly k oběma stanným právům. Při prvním (27. září 1941 až 20. ledna 1942) bylo 486 osob odsouzeno k trestu smrti. Jen v období 27. září až 29. listopadu 1941 bylo v Praze popraveno na základě rozsudku stanného soudu 429 osob.

Nejvíce „soudních“ poprav se událo za druhého stanného práva v období 27. května až 3. července 1942. K počtu 1 585 vykonaných poprav je třeba připočítat 173 mužů z Lidic a 34 občanů obce Ležáky. Odveta za heydrichiádu však přesáhla uvedené období: smrt dvou roudnických gymnazistů v terezínské Malé pevnosti, poprava čtyř představitelů pravoslavné církve za podporu atentátníků, poprava členů skupiny „Jindra“, zavraždění 252 příbuzných a přátel parašutistů v Mauthausenu 24. října 1942 atd.

Od roku 1940 působil v Praze zvláštní soud, příslušný od roku 1943 pro trestní věci s výjimkou špionáže, vlastizrady a velezrady, tedy deliktů spadajících pod berlínský Lidový soudní dvůr. Popravy na základě rozsudku pražského soudu byly zpočátku vykonávány v Drážďanech, od dubna 1943 fungovala na Pankráci tak zvaná sekyrárna, kde bylo do konce války popraveno 1 066 osob.

Podle protektorátních statistik došlo v letech 1939 až 1944 k 3 226 soudním popravám; za jednotlivé roky to bylo 12, 4, 417, 1 790, 369, 634 případů. K roku 1945 je na území českých zemí evidováno 247 poprav. Tyto údaje nelze považovat za úplné: například k roku 1941 je udáváno 417 exekucí, avšak jen v uvedeném období 27. září až 29. listopadu bylo popraveno na základě stanného práva 429 osob. Celkový počet poprav by tedy musel přesáhnout číslo 3 300.

Co se týče poprav vykonaných mimo území protektorátu, jsou údaje ještě torzovitější. Podle dochovaných spisů vynesl Lidový soudní dvůr nejméně 347 rozsudků smrti nad protektorátními občany. V 296 případech bylo také zaznamenáno datum popravy, ve dvou případech došlo k úmrtí ve

vězení, jeden odsouzený spáchal sebevraždu. Dalších 14 rozsudků znělo na doživotí, což mělo nezřídka za následek úmrtí ve vězení nebo „dodatečnou“ popravu. Při použití analogie lze vycházet z materiálu bývalé KSČ z 60. let, který podchycoval komunistické účastníky odboje v českých zemích. Mezi 19 080 zemřelými je uvedeno 3 649 popravených, z toho 378 v období obou stanných právních (tj. 18,25 % z celkového počtu), 307 státních na Pankráci (28,80 %) a 777 popravených v Malé pevnosti Terezín. V posledním čísle jsou zřejmě zahrnuti i zemřelí, respektive popravení, po deportaci z Terezína do koncentračních táborů. Materiál navíc uvádí 2 187 osob popravených mimo československé území nebo neznámo kde. Podíl popravených komunistů během stanného práva a v pankrácké sekýrárně vzhledem k celkovému počtu nejméně 3 300 poprav na území protektorátu dosahuje bezmála 21 %. Kdybychom započítali zmíněných 777 poprav spojených s Malou pevností Terezín, bude výsledek činit 44,30 %. Předpokládáme-li stejný podíl komunistů na počtu všech popravených mimo české území, docházíme při čísle 2 187 takto popravených komunistů k údaji 4 937. Součtem minimálně 3 300 a 4 937 docházíme k celkovému číslu minimálně 8 237 popravených osob, který není příliš vzdálen údaji z výzkumu Československého svazu protifašistických bojovníků (okolo 10 000 osob).

Nacistický teror v protektorátu neodráží jen počet „soudních“ poprav. V české odborné literatuře se setkáváme s počtem 105 000 až 115 000 zatčených osob na území protektorátu, nepočítaje deportace z rasových důvodů. Nacistické úřady zřejmě vedly po celou dobu okupace přesnou evidenci, zachovala se však jen torzovitě, zvláště za rok 1944, a to v měsíčních hlášeních Hlavního úřadu hospodářství a správy SS Oranienburg, posílaných K. H. Frankovi. Tato hlášení mimo jiné obsahují i počty „přirozených“ a „nepřirozených“ táborových úmrtí. Například v Mauthausenu je registrováno 4 473 zemřelých českých vězňů, dalších 3 784 ve Flossenbürgu, údaje za celé období pro další tábory už nejsou tak přesné. Celkový počet osob, které zemřely v koncentračních táborech

Svět včerejška, dneška a...

mimo „konečné řešení židovské otázky“ či perzekuce romského obyvatelstva, lze odhadovat i při možném zdvojení údajů (část takto zemřelých jsou osoby popravené) na 20 000 osob.

Další část obětí jde na vrub postupu nacistů vůči partyzánům, jejichž činnost v protektorátu zesílila od zimy 1944/1945. Oběti na životech z řad partyzánů se částečně překrývají s popravenými osobami, popřípadě zemřelými v koncentračních táborech. Výzkum historiků J. Gebharta a J. Šimovčeka podchytil 503 případů úmrtí a 19 nezvěstných osob, které lze označit za účastníky partyzánského hnutí. Celkem 312 z nich padlo přímo v boji.

Jen za období Květnového povstání se odhady počtu obětí pohybují okolo 8 000, z toho asi 3 700 pro území tehdejší Velké Prahy a blízké okolí. Přímo v katastru hlavního města šlo o 1 693 Čechů a 663 osob jiných národností.

(Kol.: Nacistická perzekuce obyvatel českých zemí. Praha: Živá paměť v nakl. Galén, 2006. ISBN 80-7262-393-1)

Norimberské zákony

V příští kapitole si připomeneme protokoly ze zámku ve Wannsee, které představovaly návod na „konečné řešení židovské otázky“. Tyto protokoly však byly výslednicí několikaletého vývoje, na jehož počátku byly nejprve pouliční výtržnosti a protižidovské akce bojůvek napojených na NSDAP (zejména paramilitární oddíly SA – Sturmabteilungen). Ty, jak víme, vyvrcholily masovým pogromem známým jako Křišťálová noc (9. - 10. 11. 1938). Přitom – připomeňme si – samotný program NSDAP je sice oslavou „velkoněmectví“, avšak o programovém antisemitismu v něm ještě nenajdete ani slovo. Teprve po převzetí moci Hitlerem došlo k ustanovení „židovské otázky“ jako jednoho z klíčových programových bodů Třetí říše.

Legislativní oporu tomuto genocidnímu konání poskytly tzv. Norimberské zákony (německy Nürnberger Gesetze), což je souhrnné označení pro rasistické zákony slavnostně vyhlášené na Říšském sněmu NSDAP (Reichsparteitag der Freiheit) v Norimberku 15. září 1935. Šlo především o dva ústavní zákony německého Říšského sněmu přijaté 15. září 1935 v Norimberku: zákon o říšském občanství a zákon na ochranu německé krve a německé cti.

K tzv. Norimberským zákonům lze obsahově přiřadit i jiné zákonné úpravy obsahující nástroje k perzekuci tzv. „rasově méněcenného obyvatelstva“, např. zákon o zdravém manželství.

1. zákon o říšské vlajce (Reichsflaggengesetz, RGBI. 1935 I S. 1145) prohlásil vlajku s hákovým křížem, používanou dotud pouze NSDAP, říšskou vlajkou.

2. zákon o říšském občanství (Reichsbürgergesetz, RGBI. 1935 I S. 1146) především odlišil státní příslušnost a říšské občanství. Přitom politická a jiná práva se výslovně spojovala pouze s říšským občanstvím. Říšskými občany se měli stát pouze občané německé krve, kteří o to požádají a kteří prokážou ochotu a způsobilost sloužit Říši. Jen jim příslušela plná

občanská práva. Toto ustanovení nebylo ve skutečnosti nikdy naplněno, s výjimkou Židů byli až do konce 2. světové války považováni za říšské občany všichni Němci. Židé tak přestali být německými občany. Zákon o říšském občanství byl do roku 1943 postupně doplněn o celkem třináct prováděcích nařízení systematicky zbavujících Židy veškerých občanských práv. Zákon o ochraně německé cti a německé krve především zakázal uzavírání manželství i mimomanželské vztahy mezi Židy a ne-Židy, neuznával jejich uzavření v cizině. Zapovídal také Židům ne-Židy zaměstnávat.

3. zákon o ochraně německé krve a německé cti (Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre, RGBl. 1935 I S. 1146) zakázal sňatky Židů s osobami německé nebo smíšené krve. Tyto sňatky byly prohlášeny za neplatné, a to i v případě, že by byly uzavřeny v zahraničí. Zakázán byl i pohlavní styk mezi takovými osobami. Židé byli zbaveni německého občanství a prováděcím předpisem jim bylo rovněž zakázáno zastávat veřejné úřady. Dále se Židům zakazovalo vyvěšovat německou vlajku a používat národní barvy; místo nich směli používat židovské barvy, tj. modrou a bílou.

K realizaci ustanovení zákonů byla postupně vydávána prováděcí nařízení, první z nich ze 14. listopadu 1935, které stanovovalo, kdo má být pro potřebu daných zákonů považován za Žida nebo židovského míšence. Kriteriem pro posouzení příslušnosti konkrétní osoby mezi Židy se stalo přihlášení k judaismu členstvím v židovské obci. Protože však šlo o „objektivní kritérium krve“ daného člověka, bylo „židovství“ určováno nejen současnou nebo dřívější příslušností té které osoby k židovskému náboženství, ale také současným či dřívějším židovským náboženstvím jejich rodičů a prarodičů, případně jejího manželského partnera.

Norimberské zákony byly rozšířeny také do zemí Německem okupovaných, v Protektorátu Čechy a Morava byly principy zakotvené v těchto zákonech

poprvé použity v Nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě o židovském majetku ze dne 21. června 1939.

A tak, jako ve všech předchozích dokumentech doby nacismu, platí, že bychom si je měli připomínat a být si vědomi, jaká hrůza v nich je skryta. A kdy jindy, než právě nyní, ve dnech předcházejících 75. výročí porážky nacismu a ukončení druhé světové války. Abychom stále věděli, proti čemu ta válka byla vlastně – ze strany protinacistické koalice – vedena. Jedním slovem – bychom nezapomněli, i když by se to znovu tak mnohým hodilo do jejich propagandistického a politického krámu.

Zákon o říšském občanství

§ 1

(1) Státním příslušníkem je ten, kdo náleží do ochranného svazku Německé říše a je jí za to zvláště zavázán.

(2) Státní příslušnost se získá podle ustanovení zákona o říšské a státní příslušnosti.

§ 2

(1) Říšským občanem jest pouze státní příslušník německé nebo příbuzné krve, který dokazuje svým chováním, že je ochoten a schopen věrně sloužit německému národu a říši.

(2) Říšského občanství se nabývá propůjčením listiny o říšském občanství.

(3) Říšský občan je jediným nositelem v zákonech stanovených plných politických práv.

Zákon o ochraně německé krve a německé cti

Proniknut poznáním, že čistota německé krve je předpokladem další existence německého lidu, a prodchnut neochvějnou vůlí, zabezpečiti

Svět včerejška, dneška a...

německý národ pro všechnu budoucnost, usnesl se říšský sněm jednohlasně na následujícím zákoně, který se tímto vyhláší: § 1

(1) Sňatky mezi židy a státními příslušníky německé nebo druhově příbuzné krve jsou zakázány. Manželství uzavřená proti tomuto zákonu jsou neplatná, i když byla k obcházení zákona uzavřena v cizině.

(2) Žalobu na prohlášení manželství za neplatné může podat pouze státní návladní.

§ 2

Mimomanželský styk mezi židy a státními příslušníky německé nebo druhově příbuzné krve je zakázán.

§ 3

Židé nesmějí ve své domácnosti zaměstnávat státní příslušníky německé nebo druhově příbuzné krve mladší 45 let.

§ 4

(1) Židům se zakazuje vztyčovat říšské a národní vlajky a užívání říšských barev.

(2) Užívání židovských barev je jim naproti tomu dovoleno. Výkon těchto oprávnění je pod státní ochranou.

§ 5

(1) Kdo jedná proti zákazu § 1, bude potrestán kázní.

(2) Muž, který jedná proti zákazu § 2, bude potrestán vězením nebo kázní.

(3) Kdo jedná proti ustanovení §§ 3 nebo 4, bude potrestán vězením až do jednoho roku a peněžitou pokutou, nebo jedním z těchto trestů.

Nařízení k zákonu o říšském občanství

§ 2

(2) Židovským míšencem je ten, kdo pochází od jednoho nebo dvou prarodičů, podle rasy plně židovských, není-li podle § 5, odst. 2, židem. Za plně židovského se bez dalšího pokládá prarodič, když příslušel k židovskému náboženskému společenství.

§5

(1) Židem je ten, kdo pochází přinejmenším od tří prarodičů, podle rasy plně židovských. Platí (tu) § 2, odst. 2, věta 2.

(2) Za žida se také pokládá státní příslušník, je-li židovským míšencem, pocházejícím od dvou plně židovských prarodičů,

a) když v době vydání zákona příslušel k židovskému náboženskému společenství nebo potom do něho byl přijat,

b) když v době vydání zákona byl v manželství se židem nebo potom do něho vstoupil,

c) když pochází z manželství se židem ve smyslu odstavce 1, jestliže bylo toto manželství uzavřeno za účinnosti zákona o ochraně německé krve a německé cti ze dne 15. září 1935,

d) když pochází z mimomanželského styku se židem ve smyslu odstavce 1 a narodil se nemanželsky po dni 31. července 1936.

Protokol z Wannsee

Důvodem složení těchto textů v knižní celek, jak už bylo několikrát řečeno, je návrat ke kruciólním událostem a dokumentům týkajícím se druhé světové války, jejíž konec a porážku nacismu si letos připomínáme – od těch vítězných dní uplynulo rovných 75 let. Po tři čtvrtě století se stále zmenšuje okruh těch, kdo by mohli vydat osobní svědectví, a tak jsme a budeme čím dál více odkázáni na písemné nebo obrazové záznamy tehdejších dějů. To je samozřejmě také znamenitá příležitost pro rozličné propagandistické manipulátory, aby dokumenty zatajovali nebo překrucovali jejich smysl. Pokusíme se i v dalších týdnech vám přinést sérii nezvratitelných důkazů o tom, kdo v té genocidou provázené válce byl viníkem a kdo obětí. Jedním z takových zcela nezpochybnitelných dokumentů je protokol z konference, která se konala za účasti vysokých představitelů nacistického Německa v úterý 20. ledna 1942 v zámečku na břehu jezera Wannsee poblíž Berlína. Jediným bodem jednání byla koordinace tzv. konečného řešení židovské otázky. Možná jste tento text už někdy četli, možná ne. V každém případě stojí za to si jej připomenout. Národ, který dal lidstvu Goetha, Schillera a Heineho, uštedřil lidstvu i následující poučení. A nepropadejme iluzi, že se nic takového nemůže opakovat. Historie má zlověstný smysl pro repetice.

Protokol z konference ve Wannsee

I.

Porady o „konečném řešení židovské otázky“, která se konala 20. ledna 1942 v Berlíně, Am Grossen Wannsee č. 56-58, se zúčastnili:

Župní vedoucí dr. Mayer a vedoucí říšského úřadu dr. Leibbrandt - Říšské ministerstvo pro obsazená území na Východě

Státní tajemník dr. Stuckart - Říšské ministerstvo vnitra

Státní tajemník Neumann - Pověřenec pro čtyřletý plán

Státní tajemník dr. Freisler - Říšské ministerstvo spravedlnosti

Svět včerejška, dneška a...

Státní tajemník dr. Bühler - Úřad generálního guvernéra

Státní podtajemník Luther - Ministerstvo zahraničí

SS oberführer Klopfer - Kancelář strany (NSDAP)

Ministerský ředitel Kritzinger - Říšské kancléřství

SS gruppenführer Hofmann - Hlavní úřad pro otázky rasy a osidlování

SS gruppenführer Müller - Hlavní úřad pro bezpečnost říše

SS obersturmbannführer Eichmann

SS oberführer dr. Schoengarth, velitel bezpečnostní policie a SD v generálním gouvernementu - Bezpečnostní policie a SD

SS sturmbannführer dr. Lange, velitel bezpečnostní policie a SD pro generální kraj Lotyšsko, jako zástupce velitele bezpečnostní policie a SD pro říšský komisariát východních zemí - Bezpečnostní policie a SD

II.

Na počátku sdělil velitel bezpečnostní policie a SD SS obergruppenführer Heydrich, že ho říšský maršál jmenoval pověřencem pro přípravu konečného řešení židovské otázky v Evropě a poukázal na to, že byli pozváni na tuto poradu proto, aby se vyjasnily základní otázky. Přání říšského maršála, aby mu byl zaslán návrh organizačních, věcných a materiálních otázek se zřetelem na konečné řešení židovské otázky v Evropě, vyžaduje předběžného společného jednání všech ústředních orgánů, které jsou na těchto otázkách bezprostředně zúčastněny, ke koordinaci linie.

Hlavní vypracování konečného řešení židovské otázky bez ohledu na zeměpisné hranice zůstane ústředně soustředěno v rukou říšského vůdce SS a velitele německé policie (velitele bezpečnostní policie a SD).

Velitel bezpečnostní policie a SD podal potom krátký přehled o boji dosud vedeném proti těmto protivníkům. Stěžejní body tvoří:

- vytlačení Židů z jednotlivých oblastí života německého národa,*
- vytlačení Židů z životního prostoru německého národa.*

Svět včerejška, dneška a...

Při provádění tohoto úsilí se jako jediná dosavadní možnost řešení uplatňovalo ve zvýšené míře a podle plánu urychlené vystěhovalectví Židů z území říše.

Z příkazu říšského maršála byla zřízena v lednu 1939 říšská ústředna pro židovské vystěhovalectví, jejímž vedením byl pověřen velitel bezpečnostní policie a SD. Měla zejména za úkol:

- učinit opatření k přípravě zesíleného vystěhování Židů,*
- řídit proud vystěhovalectví,*
- uspišit vystěhování v jednotlivých případech.*

Cílem tohoto úkolu bylo vyčistit legálním způsobem německý životní prostor od Židů. Nevýhody, které s sebou přinášelo takové prosazování vystěhovalectví, byly všem místům jasné. Bylo však nutné prozatím se s nimi smířit, protože nebylo jiných možností řešení.

Práce souvisící s vystěhovalectvím byla v dalším údobí nejen problémem německým, ale také problémem, kterým se musely zabývat úřady cílových, popřípadě přistěhovaleckých zemí.

Finanční těžkosti, jako zvýšení předepsaných částek peněz stanovené různými zahraničními vládami, kterými se museli příjíždějící nebo přistávající vykazovat, nedostatek míst na lodích, neustálé zostřování omezení přistěhovalectví anebo jeho zastavení ztěžovaly mimořádně snahu o vystěhování. Přes tyto obtíže se od převzetí moci až do rozhodného dne 31. října 1941 vystěhovalo vcelku asi 537 000 židů, z toho

<i>od 30. ledna 1933 ze Staré říše</i>	<i>asi 360 000,</i>
<i>od 15. března 1938 z Východní Marky (Rakouska)</i>	<i>asi 147 000,</i>
<i>od 15. března 1939 z Protektorátu Čechy a Morava</i>	<i>asi 30 000.</i>

Svět včerejška, dneška a...

Vystěhování financovali Židé, případně židovské politické organizace samy. Abychom se vyvarovali toho, že by tu zůstali zproletarizovaní Židé, postupovalo se podle zásady, že zámožní Židé musí financovat vystěhování nemajetných Židů; tu se předepisovala odstupňovaně podle jmění příslušná dávka nebo vystěhovalecký poplatek, kterého se použilo ke krytí finančních nákladů, souvisících s vystěhováním nemajetných Židů.

Kromě nákladů v říšských markách bylo zapotřebí deviz na částky, kterými se museli vykazovat při přistěhování nebo přistání. Aby se ušetřila německá zásoba deviz, přiměly domácí židovské organizace židovské finanční instituce v zahraničí, aby se staraly o obstarání potřebných devizových částek. Tak poskytli zahraniční židé až do 30. října 1941 jako dar celkem asi 9 500 000 dolarů.

Mezitím zakázal říšský vůdce SS a velitel německé policie vystěhovalectví Židů s ohledem na nebezpečí vystěhovalectví za války a vzhledem k možnostem na Východě.

III.

Místo vystěhování nastoupila jako další možnost řešení po příslušném předběžném schválení vůdcem evakuace Židů na Východ.

Na tyto akce je třeba pohlížet toliko jako na nouzové možnosti, ale už nyní se získávají ty praktické zkušenosti, které mají velký význam vzhledem ke konečnému řešení židovské otázky v budoucnosti.

Pro toto konečné řešení židovské otázky v Evropě přichází v úvahu asi 11 miliónů Židů. Početní stav Židů v jednotlivých zemích je tento:

Země Počet
A.

• Stará říše	131 800
• Východní Marka [Rakousko]	43 700
• Východní území	420 000

Svět včerejška, dneška a...

• <i>Generální guvernement</i>	2 284 000
• <i>Bialystok</i>	400 000
• <i>Protektorát Čechy a Morava</i>	74 200
• <i>Estonsko bez Židů</i>	
• <i>Lotyšsko</i>	3500
• <i>Litva</i>	34 000
• <i>Belgie</i>	43 000
• <i>Dánsko</i>	5600
• <i>Francie - obsazené území</i>	165 000
• <i>Francie - neobsazené území</i>	700 000
• <i>Řecko</i>	69 600
• <i>Holandsko</i>	160 800
• <i>Norsko</i>	1300

B.

• <i>Bulharsko</i>	48 000
• <i>Anglie</i>	330 000
• <i>Finsko</i>	2300
• <i>Irsko</i>	4000
• <i>Itálie včetně Sardinie</i>	58 000
• <i>Albánie</i>	200
• <i>Chorvatsko</i>	40 000
• <i>Portugalsko</i>	3 000
• <i>Rumunsko včetně Besarábie</i>	342 000
• <i>Švédsko</i>	8 000
• <i>Švýcarsko</i>	18 000
• <i>Srbsko</i>	10 000
• <i>Slovensko</i>	88 000
• <i>Španělsko</i>	6 000
• <i>Turecko (evropská část)</i>	55 000
• <i>Maďarsko</i>	742 800
• <i>SSSR</i>	5 000 000
• --- <i>Ukrajina</i>	2 994 684
• --- <i>Bělorusko (bez Bialystoku)</i>	446 484

Celkem přes 11 000 000

Při uvedených počtech židů různých zahraničních států jde pouze o Židy podle vyznání, protože tam částečně ještě neexistuje označení Židů podle rasových zásad. Vyřešení problému bude narážet v jednotlivých zemích na

Svět včerejška, dneška a...

určité těžkosti vzhledem k všeobecnému postoji a pojetí, zvláště v Maďarsku a Rumunsku. Tak např. v Rumunsku si ještě dnes může opatřit Žid za peníze příslušné dokumenty, které mu potvrzují úředně cizí státní příslušnost.

Je známo, jaký mají židé vliv na všech úsecích SSSR. V evropské části žije asi 5 miliónů, v asijské přibližně 1/2 miliónu Židů. Rozdělení Židů usedlých v evropské části SSSR podle zaměstnání bylo asi toto:

- v zemědělství 9,1 %*
- jako dělníci ve městech 14,8 %*
- v obchodě 20,0 %*
- státní zaměstnanci 23,4 %*
- ve svobodných povoláních, zdravotnictví, tisku, divadle atd. 32,7 %*

Židé se mají posílat po dobu konečného řešení na práce na Východ pod příslušným vedením. Práceschopní židé budou přivedeni do těchto oblastí ve velkých kolonách, odděleně podle pohlaví. Budou pracovat na stavbě silnic, přičemž jich bezpochyby velká část zmizí přirozeným úbytkem.

Se zbytkem, který v každém případě nakonec zůstane, se bude muset vhodně naložit, protože tu bezpochyby půjde o část nejodolnější, představující přirozený výběr, na který je třeba pohlížet při propouštění na svobodu jako na zárodek nového židovského rozmachu. (Viz zkušenosti z dějin.)

Při praktickém provádění konečného řešení bude Evropa pročesána od Západu na Východ. Území říše včetně Protektorátu Čechy a Morava musí mít přednost, třeba už jen z důvodů bytových a jiných sociálně politických potřeb.

Evakuovaní Židé budou přivezeni vlakem nejprve do takzvaných tranzitních ghatt, aby odtud byli odvezeni dále na Východ.

Svět včerejška, dneška a...

Důležitým předpokladem pro provedení evakuace vůbec je, jak vyložil v dalším SS obergruppenführer Heydrich, přesně stanovit osoby, přicházející v úvahu.

Nemáme v úmyslu evakuovat Židy starší 65 let, ale odevzdat je do ghetta pro staré - počítá se s Terezínem.

Vedle těchto starých skupin - z počtu asi 280 000 židů, kteří byli 31. října 1941 ve staré říši a Východní Marce, je asi 30 % starších 65 let - budou v židovských ghettech pro staré přijímáni ještě Židé s těžkými válečnými zraněními a Židé s válečnými vyznamenáními (železný kříž I. třídy). Tímto vhodným řešením budou naráz vyloučeny všechny intervence.

Počátek jednotlivých větších evakuačních akcí bude do značné míry záviset na vývoji vojenské situace. Pokud jde o způsob konečného řešení v evropských zemích námi obsazených nebo pod naším vlivem, bylo navrženo, aby odborníci ministerstva zahraničí, kteří přicházejí v úvahu, se dohodou s příslušnými referenty bezpečnostní policie a SD.

Ve Slovinsku a Chorvatsku není již situace tak těžká, protože tam byly již v tomto směru vyřešeny nejdůležitější základní otázky. V Rumunsku jmenovala vláda rovněž pověřence pro židovskou otázku. K vyřešení této otázky v Maďarsku je nutné oktrojovat maďarské vládě v nejbližší době poradce pro židovskou otázku.

Vzhledem k tomu, že se započalo s přípravou řešení problému v Itálii, považuje SS obergruppenführer Heydrich za nutné spojit se v těchto otázkách s velitelem policie.

V obsazené a neobsazené Francii budou Židé určeni k evakuaci soustředění pravděpodobně bez velkých potíží.

Státní podtajemník Luther k tomu sdělil, že při důkladném řešení tohoto problému v některých zemích, jako např. v severských zemích; se objeví

těžkosti a že se proto doporučuje ponechat tyto země zatím ještě stranou. Vzhledem k nepatrnému počtu židů, kteří tu přicházejí v úvahu, neznamená tento odklad stejně žádné omezení. Naproti tomu nepočítá ministerstvo zahraničí s žádnými velkými těžkostmi v jihovýchodní a západní Evropě.

SS gruppenführer Hofmann zamýšlí poslat do Maďarska odborníka Hlavního úřadu pro otázky rasy a osidlování k všeobecné orientaci. Tento odborník započne se svou prací, až se velitel bezpečnostní policie a SD rozhodne řešit tyto záležitosti. Bylo stanoveno jmenovat tohoto odborníka Hlavního úřadu pro otázky rasy a osidlování, který nemá vyvíjet aktivní činnost, na přechodnou dobu oficiálně pomocníkem policejního atašé.

IV.

Základem této akce, která má vyřešit židovskou otázku, mají být v jistém smyslu norimberské zákony; přitom předpokladem pro definitivní řešení otázky je také vyřešení otázek smíšených manželství míšenců.

Velitel bezpečnostní policie a SD vysvětlil v souvislosti s dopisem vedoucího říšského kancléřství nejdříve teoreticky tyto body:

Jak zacházet s míšenci 1. stupně.

Pokud jde o konečné řešení židovské otázky, jsou míšenci 1. stupně postaveni na roveň Židům.

Z toho jsou vyňati:

- míšenci I. stupně, kteří uzavřeli manželství s osobami německé krve, z něhož vzešly děti (míšenci 2. stupně). Tito míšenci 2. stupně jsou v podstatě postaveni na roveň Němcům.*
- míšenci I. stupně, kterým povolily nejvyšší instance strany a státu výjimečně pracovat dosud na některých úsecích (života). Každý*

Svět včerejška, dneška a...

jednotlivý případ se musí přezkoumat; přitom není vyloučeno, že rozhodnutí bude znít v neprospěch míšence.

Předpokladem pro povolení výjimky musí být vždy zásadně zásluhy samotného míšence. Nikoli tedy zásluhy toho z rodičů nebo manželů, který je německé krve.

Míšenec I. stupně, který bude vyňat z evakuace, bude sterilizován, aby se zabránilo jakémukoli potomstvu a míšenecký problém tím byl jednou pro vždy odstraněn. Sterilizace je dobrovolná. Je však podmínkou pro další pobyt v říši. Sterilizovaný míšenec je v budoucnu osvobozen od všech omezujících ustanovení, kterým byl dosud podroben.

Jak zacházet s míšenci 2. stupně.

- Míšenci 2. stupně se zásadně počítají k osobám německé krve, vyjma těchto případů, v nichž jsou míšenci 2. stupně postaveni na roveň Židům:*
- Míšenec 2. stupně pochází z bastardního manželství (obě strany míšenci).*
- Rasově zvláště nepříznivý vzhled míšence 2. stupně, z kterého lze soudit, že už svým zevnějškem patří k Židům.*
- Zvláště špatný policejní a politický posudek míšence 2. stupně, z kterého vyplývá, že se cítí Židem a jako Žid se chová. Žije-li míšenec 2. stupně v manželství s příslušníkem německé krve, nemají se v takových případech činit výjimky.*

Manželství mezi plnými Židy a příslušníky německé krve.

Případ od případu se musí rozhodnout, zda bude židovská strana evakuována nebo zdali bude vzhledem k působení takového opatření na příbuzné tohoto smíšeného manželství německé krve převezen do ghetta pro staré.

Manželství mezi míšenci 1. stupně a příslušníky německé krve.

- *bezdětná: Nevzešly-li z manželství žádné děti, bude míšenec I. stupně stejně evakuován, případně poslán do ghetta pro staré. (Stejné zacházení jako u manželství mezi plnými Židy a příslušníky německé krve, bod 3).*
- *s dětmi: Vzešly-li děti z manželství (míšenci 2. stupně) a budou-li tyto děti postaveny na roveň židům, budou evakuovány spolu s míšencem 1. stupně, případně poslány do ghetta. Pokud jsou tyto děti postaveny na roveň příslušníkům německé krve (normální případy), mají být z evakuace vyňaty. Tím se z evakuace vyjímá i míšenec 1. stupně.*

Manželství mezi míšenci 1. stupně nebo míšenci 2. stupně a židy.

Při těchto manželstvích (včetně dětí) se bude zacházet se všemi stranami jako se Židy a budou proto evakuováni, případně posláni do ghetta pro staré.

Manželství mezi míšenci 1. stupně a míšenci 2. stupně.

Oba manželé budou evakuováni, bez ohledu na to, mají-li děti, případně budou posláni do ghetta pro staré, protože případné děti vykazují zpravidla rasově silnější vliv židovské krve než židovští míšenci 2. stupně.

SS gruppenführer Hofmann zastává stanovisko, že se musí v rozsáhlém měřítku používat sterilizace zejména proto, že míšenec, postavený před volbu, zda chce být evakuován nebo sterilizován, podrobí se raději sterilizaci.

Státní tajemník dr. Stuckart tvrdí, že s praktickým prováděním právě sdělených možností, jak řešit otázku smíšených manželství a míšenců, bude nekonečně mnoho administrativní práce. V každém případě se má

však přihlížet k biologickým zkušenostem. Proto státní tajemník dr. Stuckart navrhl, aby se přikročilo k násilné sterilizaci.

K zjednodušení problému míšenců musí se dále uvažovat o možnostech, že by např. zákonodárce měl právo rozhodnout: „Tato manželství jsou rozloučena“.

Pokud jde o otázky, jak bude působit evakuace Židů na hospodářský život, státní tajemník Neumann vysvětlil, že Židé, kteří toho času pracují ve válečně důležitých podnicích, nebudou evakuováni dotud, dokud nebudou nahrazeni.

SS obergruppenführer Heydrich poukázal na to, že podle směrnic o provádění evakuačních akcí, které toho času platí a které schválil, tito Židé stejně nebudou evakuováni.

Státní tajemník dr. Bühler prohlásil, že generální gouvernement by uvítal, kdyby se zde začalo s konečným řešením této otázky, protože zde odpadá problém transportu a důvody pracovního nasazení by nebránily průběhu této akce. Židé by museli být z prostoru generálního gouvernementu odstraněni co nejrychleji, protože právě zde je Žid jako nositel nález eminentně nebezpečný a soustavnou šmelinou neustále rozvrací hospodářskou strukturu země. Z přibližně 2 1/2 miliónu Židů, kteří přicházejí v úvahu, je nadto většina neschopná práce.

Státní tajemník dr. Bühler dále prohlásil, že řešením židovské otázky v generálním gouvernementu se má zabývat velitel bezpečnostní policie a SD a že jeho práce je podporována úřady generálního gouvernementu. Vznáší jen prosbu, aby židovská otázka na tomto území byla vyřešena co nejrychleji.

Závěrem byly prohovořeny různé formy řešení, přičemž jak župní vedoucí dr. Meyer, tak i státní tajemník dr. Bühler zastávali stanovisko, aby se určité přípravné práce v průběhu konečného řešení prováděly přímo v

Svět včerejška, dneška a...

příslušných oblastech. Přitom je třeba vyhnout se zneklidnění obyvatelstva.

Prosbou velitele bezpečnostní policie a SD, aby mu účastníci porady poskytli náležitou podporu při práci na řešení otázky, byla porada skončena.

(SS v akci. Dokumenty o zločinech SS. Praha: Naše vojsko, 1960)

Protokol postupimské konference

Protože jsme průběžně už léta, a v poslední době to nabírá na brizanci, vystavení snahám o reinterpetaci válečných aktérů i výsledků, vracíme se k základním dokumentům, které lemují události z jara a léta 1945, protože jsme přesvědčeni, že jedině studium primárních pramenů může pomoci k poznání faktů a být ochranou před manipulačními snahami těch, kteří sledují nějaké vlastní politické nebo ekonomické cíle dnes.

Jak asi každý zaznamenal, po celých třicet let se – i díky některým našim politikům typu Cyrila Svobody, Petra Pitharta, Karla Schwarzenberga atd. – neustále vrací na veřejný stůl otázka tzv. Benešových dekretů. Ti, kdo usilují o jejich anulování a vymazání z evropské historie, zapomínají na jednu podstatnou okolnost: Československý dekret nepodepsal poválečný dekret o odsunu Němců z našeho území sám od sebe, ačkoli mu to patrně nebylo proti mysli. Jeho akt byl jen naplněním trojstranné dohody vítězných mocností – USA, Velké Británie a SSSR, přijatí na konferenci v Postupimi krátce po válce. Tato konference, jak víme, obsahově navazovala na předchozí schůzky v Teheránu a na Jaltě a precizovala původní plány na poválečné kroky v nově nastalé realitě. Když si protokol z Postupimi přečtete, zjistíte, jak podrobný, strukturovaný a komplexní charakter dohody měly. A také, jak explicitně určily, co a jak se má dít s Němci žijícími na území jimi okupovaných států.

Protokol postupimské konference

Zpráva o třístranné konferenci v Berlíně (Vydána 2. srpna 1945 v Postupimi)

Dne 17. července 1945 sešli se na třístranné konferenci v Berlíně prezident Spojených států amerických Harry S. Truman, předseda rady lidových komisařů Svazu sovětských socialistických republik generalissimus J. V. Stalin a ministerský předseda Velké Británie Winston S. Churchill spolu s p. Clementem R. Attleem. Doprovázeli je ministři

zahraničních věcí tří vlád, James F. Byrnes, V. M. Molotov a Anthony Eden, náčelníci hlavních štábů a jiní poradci. Mezi 17. a 25. červencem se konalo devět schůzí. Konference byla pak přerušena na dva dny, než byly vyhlášeny výsledky všeobecných voleb ve Velké Británii. Dne 28. července se na konferenci vrátil jako ministerský předseda pan Attlee, doprovázen novým státním tajemníkem pro zahraniční věci Ernestem Bevinem. V jednání se pokračovalo ještě čtyři dny. V době konference se konaly pravidelné schůze hlav tří vlád, které doprovázeli ministři zahraničních věcí, i schůze ministrů zahraničních věcí samotných. Rovněž se denně scházely komise, které ustanovili ministři zahraničních věcí, aby předběžně zkoumaly otázky předložené konferenci. Schůze konference se konaly v Cecilienhofu u Postupimi. Konference skončila dne 2. srpna 1945.

Konference dospěla k významným rozhodnutím a dohodám. O mnoha jiných otázkách došlo k výměně názorů a o těchto věcech bude jednat dále Rada ministrů zahraničních věcí, kterou konference zřídila.

President Truman, generalissimus Stalin a ministerský předseda Attlee opouštějí konferenci, která upevnila svazky mezi třemi vládami a rozšířila oblast jejich spolupráce a porozumění, s ještě silnější důvěrou, že jejich vlády a národy spolu s ostatními Spojenými národy zajistí vytvoření spravedlivého a trvalého míru.

I. Rada ministrů zahraničí

Konference dospěla k dohodě o zřízení Rady ministrů zahraničí, zástupců pěti hlavních mocností, která by dále prováděla přípravné práce nutné pro mírové uspořádání a zabývala se jinými věcmi, kterými ji budou občas ve vzájemné dohodě pověřovat vlády v Radě zúčastněné. Text dohody o zřízení Rady ministrů zahraničí zní takto:

A.

Svět včerejška, dneška a...

1. Bude zřízena Rada, složená z ministrů zahraničních věcí Spojeného království, Svazu sovětských socialistických republik, Číny, Francie a Spojených států.

a) Rada se bude scházet zpravidla v Londýně, kde bude stálé sídlo společného sekretariátu, který Rada vytvoří. Každého ze zahraničních ministrů bude provázet zástupce vyšší hodnosti, který bude řádně zmocněn pokračovat v pracích Rady za nepřítomnosti svého zahraničního ministra, a malá skupina technických poradců.

b) První schůze Rady se bude konat v Londýně nejpozději 1. září 1945. Schůze se mohou konat podle společné dohody i v jiných hlavních městech, bude-li tak ujednáno.

a) Jako svým nejbližším důležitým úkolem bude Rada pověřena připravit mírové smlouvy s Itálií, Rumunskem, Bulharskem, Maďarskem a Finskem, aby mohly být předloženy Spojeným národům, a navrhnout řešení územních otázek, vyplývajících z ukončení války v Evropě. Rady bude použito pro přípravu mírového uspořádání s Německem, které bude uloženo německé vládě, až bude utvořena vláda k tomu způsobilá.

b) Pro plnění každého z těchto úkolů bude Rada složena ze členů zastupujících ty státy, které podepsaly kapitulací podmínky uložené příslušnému nepřátelskému státu. Pro mírové uspořádání s Itálií bude Francie považována za signatáře kapitulacních podmínek pro Itálii. Jiní členové budou k účasti přizváni, když se budou projednávat otázky, které se jich přímo týkají.

c) Jiné otázky mohou být občas předkládány Radě dohodou mezi členskými vládami.

a) Kdykoli Rada projednává otázku, na které má přímý zájem stát, který v ní není zastoupen, měl by být tento stát vyzván, aby vyslal zástupce, kteří se zúčastní projednávání a zkoumání této otázky.

b) Rada může přizpůsobit svůj postup zvláštní otázce, kterou projednává. V některých případech může předběžně projednat věc dříve, než se zúčastní jiné zainteresované státy. V jiných případech může Rada svolat oficiální konferenci států, které mají na vyřešení této otázky největší zájem.

Podle rozhodnutí konference zaslala každá ze tří vlád vládě čínské a francouzské výzvu stejného znění, aby tento text schválily a připojily se k zřízení Rady.

B. viz Protokol berlínské konference

C. Zřízení Rady zahraničních ministrů pro zvláštní úkoly uvedené v textu neruší Krymskou dohodu, podle níž se mají mezi ministry zahraničních věcí Spojených států, Svazu sovětských socialistických republik a Spojeného království konat pravidelné porady.

D. Konference se také zabývala postavením Evropské poradní komise ve světle dohody o zřízení Rady zahraničních ministrů. S uspokojením bylo konstatováno, že komise se dobře zhostila svých hlavních úkolů tím, že vypracovala doporučení o podmínkách bezpodmínečné kapitulace Německa, o okupačních pásmech v Německu a Rakousku a o mezispojeneckém kontrolním mechanismu v těchto zemích. Konference měla za to, že další podrobná práce týkající se koordinace spojenecké politiky, pokud jde o kontrolu Německa a Rakouska, případně v budoucnosti do pravomoci Kontrolní rady v Berlíně a Spojenecké komise ve Vídni. V důsledku toho bylo dohodnuto doporučit rozpuštění Evropské poradní komise.

II. Německo

Spojenecké armády dokončily okupaci celého Německa a německý lid počal pykat za strašlivé zločiny, jichž se dopustil pod vedením lidí, které v době jejich úspěchů otevřeně schvaloval slepě poslouchal. Konference dospěla k dohodě o politických a hospodářských zásadách koordinační

politiky spojenců vůči poraženému Německu v období spojenecké kontroly. Cílem této dohody je provést krymské prohlášení o Německu. Německý militarismus a nacismus bude vykořeněn a spojenci budou nyní i v budoucnu provádět ve vzájemné dohodě jiná nutná opatření, která by zajistila, že Německo nebude již nikdy ohrožovat své sousedy nebo světový mír.

Není úmyslem spojenců zničit nebo zotročit německý lid. Úmyslem spojenců je dát německému lidu příležitost, aby se připravil k budoucí obnově svého života na demokratických a mírumilovných základech. Bude-li jeho vlastní úsilí pevně zaměřeno k tomuto cíli, pak bude moci v přiměřené době zaujmout místo mezi svobodnými a mírumilovnými národy světa. Text dohody zní takto:

A. Politické zásady

1. V souhlase s dohodou o kontrolním mechanismu v Německu vykonávají nejvyšší moc v Německu podle instrukcí svých vlád vrchní velitelé ozbrojených sil Spojených států, Spojeného království, Svazu sovětských socialistických republik a Francouzské republiky každý ve svém pásmu a ve své funkci členů Kontrolní rady také společně ve věcech týkajících se Německa jako celku.

2. Pokud to bude prakticky proveditelné, má být s německým obyvatelstvem v celém Německu zacházeno stejným způsobem.

3. Okupace Německa má tyto cíle, kterými se Kontrolní rada bude řídit:

I. Úplně odzbrojit a demilitarizovat Německo a odstranit nebo kontrolovat veškerý německý průmysl, jehož by bylo možno použít pro válečnou výrobu. Proto

a) všechny německé pozemní, námořní a letecké ozbrojené síly, dále SS, SA, SD a gestapo se všemi svými organizacemi, štáby a institucemi včetně hlavního štábu důstojnického sboru, záložního sboru, vojenských škol, organizací vojenských vysloužilců a jiných vojenských a polovojenských

Svět včerejška, dneška a...

organizací, zároveň se všemi kluby a spolky přispívajícími k udržování německých vojenských tradic budou úplně a definitivně zrušeny tak, aby bylo trvale znemožněno obnovení nebo přeorganizování německého militarismu a nacismu;

b) všechny zbraně, střelivo a válečný materiál, stejně jako prostředky k jejich výrobě, musí být dány k dispozici spojencům nebo zničeny. Udržování a výroba veškerých letadel a všech zbraní, střeliva a válečného materiálu budou znemožněny;

II. Přesvědčit německý lid, že utrpěl úplnou vojenskou porážku a že se nemůže vyhnout odpovědnosti za to, co sám na sebe uvalil, poněvadž jeho vlastní bezohledný způsob válčení a fanatický nacistický odpor zničily německé hospodářství a musely způsobit zmatek a utrpení;

III. Zničit národně socialistickou stranu a její přidružené a podřízené organizace, rozpustit všechny nacistické instituce, zajistit, aby nebyly v žádné formě obnoveny, a znemožnit jakoukoli nacistickou a militaristickou činnost nebo propagandu;

IV. Připravit konečnou obnovu německého politického života na demokratickém základ a budovat mírovou součinnost Německa v mezinárodním životě.

4. Všechny nacistické zákony, které tvořily základ Hitlerova režimu nebo zavedly diskriminaci na základ rasy, vyznání nebo politického přesvědčení, budou zrušeny. Nebude trpěna žádná zákonná, správní nebo jiná diskriminace.

5. Váleční zločinci a všichni, kdo se zúčastnili plánování nebo provádění nacistických akcí, které přinášely krutosti i válečné zločiny nebo je vyvolaly, budou zatčeni a souzeni. Nacističtí vůdcové, vlivní stoupenci nacismu a vysocí činitelé nacistických organizací a institucí, jakož i všechny jiné osoby nebezpečné pro okupaci nebo její cíle budou zatčeni a internováni.

6. Všichni členové nacistické strany, kteří byli více než nominálními účastníky v činnosti strany, a všechny jiné osoby nepřátelské spojeneckým cílům budou odstraněni z veřejných nebo poloveřejných úřadů a z odpovědných míst ve významných soukromých podnicích. Takoví lidé budou nahrazeni osobami, které jsou pro své politické a mravní kvality považovány za schopné přispět k rozvoji opravdových demokratických institucí v Německu.

7. Německá výchova bude kontrolována tak, aby byly úplně vyloučeny nacistické a militaristické doktríny a aby byl umožněn úspěšný rozvoj demokratických idejí.

8. Soudnictví bude reorganizováno v souladu se zásadami demokracie, zákonné spravedlnosti a rovnosti práv pro všechny občany bez rozdílu rasy, národnosti nebo náboženství.

9. Řízení v Německu má směřovat k decentralizaci politické struktury a k rozvoji místní odpovědnosti. Proto:

I. Musí být obnovena místní samospráva v celém Německu podle demokratických zásad, zvláště prostřednictvím volených sborů, a to tak rychle, jak to dovolí vojenská bezpečnost a cíle vojenské okupace;

II. V celém Německu budou povoleny a povzbuzovány všechny demokratické politické strany, jež budou mít právo shromažďovací a právo veřejné diskuse;

III. Zásady reprezentace a volitelnosti budou zavedeny do krajské, oblastní a zemské správy tak rychle, jak to umožní úspěšné uplatnění těchto zásad v místní samosprávě;

IV. Ústřední německá vláda nebude prozatím utvořena. Budou však zřízeny některé základní ústřední německé správní úřady, které povedou státní tajemníci, zvláště v oboru financí, dopravy, spojů, zahraničního obchodu a průmyslu. Tyto úřady budou působit pod řízením Kontrolní rady.

10. Pokud to dovolí vojenská bezpečnost, bude povolena svoboda slova, tisku a náboženství a budou respektovány náboženské instituce. Rovněž s výhradou zachování vojenské bezpečnosti bude povoleno zakládat svobodné odborové organizace.

B. Hospodářské zásady

11. Aby byl zničen německy válečný potenciál, bude zakázána a znemožněna výroba zbraní, střeliva a válečného materiálu, jakož i všech typů letadel a námořních lodí. Výroba kovů, chemických látek, strojů a jiných předmětů přímo potřebných pro válečné hospodářství bude přísně kontrolována a omezena na schválené, mírové potřeby Německa v poválečné době, aby bylo dosaženo cílů uvedených v odstavci 15. Výrobní kapacita nepotřebná pro povolenou výrobu bude demontována v souhlase s reparačním plánem doporučeným Spojeneckou reparační komisí a schváleným zúčastněnými vládami, anebo, nebude-li demontována, bude zničena.

12. Německé hospodářství bude v co nejkratší době decentralizováno tak, aby bylo odstraněno nynější přílišné soustředění hospodářské moci, jak se projevuje zejména v kartelech, syndikátech a jiných monopolních seskupeních.

13. Při organizaci německého hospodářství bude se klást hlavní důraz na rozvoj zemědělství a mírového průmyslu pro vnitřní spotřebu.

14. Po dobu okupace bude s Německem nakládáno jako s jednotným hospodářským celkem. Proto bude dohodnuta společná politika, pokud jde o

- a) hornictví a výrobu průmyslovou i její rozvržení;
- b) zemědělství, lesnictví a rybolov;
- c) mzdy; ceny a přiděly;
- d) dovozní a vývozní program pro Německo jako celek;

e) měnu a bankovníctví, úřední daně a cla;

f) reparace a demontáž průmyslového válečného potenciálu;

g) dopravu a spoje.

Při provádění této politiky se bude přihlížet k různým místním poměrům tam, kde to okolnosti vyžadují.

15. Německé hospodářství bude podrobena spojenecké kontrole, avšak jen v míře potřebné k tomu, aby

a) byly uskutečněny programy průmyslového odzbrojení a demilitarizace, reparací a schváleného vývozu a dovozu;

b) byla zajištěna výroba zboží a udržovány služby nutné k uspokojování potřeb okupačních armád a zavlčených osob v Německu a nezbytné pro udržení průměrné životní úrovně v Německu tak, aby nepřesahovala průměrnou životní úroveň v evropských zemích. (Evropskými zeměmi se míní všechny evropské země kromě Spojeného království a Svazu sovětských socialistických republik);

c) způsobem, který určí Kontrolní rada, bylo zajištěno spravedlivé rozdělování nezbytného zboží mezi jednotlivá pásma tak, aby v celém Německu bylo vytvořeno vyrovnané hospodářství a snížena potřeba dovozu;

d) německý průmysl a všechny mezinárodní hospodářské a finanční transakce včetně vývozu a dovozu byly kontrolovány tak, aby Německu bylo znemožněno rozvíjet válečný potenciál a aby bylo dosaženo ostatních zde uvedených cílů;

e) byly kontrolovány všechny německé veřejné nebo soukromé vědecké organizace, výzkumné a pokusné instituce, laboratoře atd., souvisící s hospodářskou činností.

16. Při ukládání a udržování hospodářské kontroly, zavedené Kontrolní radou, bude vytvořen německý správní aparát a od německých úřadů bude požadováno, aby, pokud je to prakticky možné, samy tuto kontrolu vyhlášovaly a prováděly. Takto má německý národ dojít k přesvědčení, že sám nese odpovědnost za provádění této kontroly a za jakékoli její selhání. Jakákoli kontrola z německé strany, která by směřovala proti cílům okupace, bude zakázána.

17. Budou co nejrychleji učiněna opatření

a) k provedení nezbytných oprav v dopravě;

b) ke zvýšení těžby uhlí;

c) k co největšímu zvýšení zemědělské výroby;

d) k provedení nejnaléhavějších oprav obytných domů a obecně užitečných podniků.

18. Kontrolní rada učiní vhodné kroky, aby získala kontrolu a dispoziční právo nad majetkem, který vlastní Němci v zahraničí, pokud takový majetek ještě není pod kontrolou Spojených národů, které se zúčastnily války proti Německu.

19. Placení reparací by mělo ponechat německému národu dosti zdrojů, aby mohl žít bez zahraniční pomoci. Při vypracování hospodářského rozpočtu Německa musí být postaráno o prostředky na zaplacení německého dovozu. Toto pravidlo se nevztahuje na zařízení a výrobky uvedené v odstavci 4 A) a 4 B) dohody o reparacích.

III. Německé reparace

V souladu s rozhodnutím krymské konference, že Německo bude povinno nahradit v co největší míře škody a utrpení, které způsobilo Spojeným národům a za něž se německý národ nemůže zbavit odpovědnosti, bylo dosaženo této dohody o reparacích:

Svět včerejška, dneška a...

1. *Reparační nároky SSSR budou kryty odvozem ze sovětského okupačního pásma v Německu a vhodným německým zahraničním majetkem.*

2. *SSSR se zavazuje, že ze svého vlastního reparačního podílu uspokojí reparační nároky Polska.*

3. *Reparační nároky Spojených států, Velké Británie a jiných zemí, které mají právo na reparace, budou uhrazeny ze západních okupačních pásem a z vhodného německého zahraničního majetku.*

4. *Kromě reparací, které si SSSR vezme z vlastního okupačního pásma, dostane navíc ze západních pásem:*

A) 15% takového použitelného a úplného provozního průmyslového zařízení, především průmyslu metalurgického, chemického a strojírenského, které není pro německé mírové hospodářství nezbytné a které má být odvezeno ze západních německých pásem, a to výměnou za stejnou hodnotu potravin, uhlí, potaše, zinku, stavebního dřeva, hliněných výrobků, naftových produktů a jiného zboží, které bude sjednáno.

B) 10% takového průmyslového zařízení, které není pro německé mírové hospodářství nezbytné a které má být odvezeno ze západních pásem, přičemž toto bude odevzdáno sovětské vládě na reparační účet bez zaplacení nebo protihodnoty jakéhokoli druhu. Odvoz zařízení podle odstavců A a B se bude provádět současně.

5. *Množství zařízení, jež má být odvezeno ze západních pásem na účet reparací, musí být určeno nejpozději do 6 měsíců od dnešního dne.*

6. *S odvozem provozního průmyslového zařízení se započne co nejdříve a odvoz bude ukončen do dvou let ode dne, kdy dojde k určení podle odstavce 5. S dodávkami zboží podle odstavce 4 A se započne co nejdříve a SSSR zboží dodá v dohodnutých splátkách do pěti let od uzavření této dohody. Množství a druh průmyslového zařízení, které není pro německé mírové hospodářství nezbytné a je tudíž vhodné pro reparace, určí*

Kontrolní rada podle směrnic stanovených Spojeneckou reparační komisí za účasti Francie, s výhradou konečného schválení velitele pásma, z něhož má být zařízení odvezeno.

7. Dříve než bude stanoveno celkové množství zařízení, jež má být odvezeno, bude takové zařízení, jež bude určeno jako vhodné pro dodávky, dodáváno zálohově postupem stanoveným v poslední větě odstavce 6.

8. Sovětská vláda se zříká všech reparačních nároků, pokud jde o akcie těch německých podniků, které leží v západních okupačních pásmech, jakož i německého zahraničního majetku ve všech státech kromě těch, jež jsou uvedeny v odstavci 9.

9. Vlády Velké Británie a Spojených států vzdávají se všech reparačních nároků, pokud jde o akcie německých podniků, které leží ve východním okupačním pásu Německa, jakož i německého zahraničního majetku v Bulharsku, Finsku, Maďarsku, Rumunsku a východním Rakousku.

10. Sovětská vláda nečiní si nároků na zlato, které spojenecká vojska zabavila v Německu.

IV. Opatření týkající se německého válečného a obchodního loďstva

Konference se zásadně dohodla, jak bude upraveno použití německého válečného a obchodního loďstva a jak s ním bude naloženo. Bylo rozhodnuto, že tři vlády jmenují znalce, aby společně vypracovali podrobné plány k provedení dohodnutých zásad. Další společné prohlášení učiní v příslušné době tři vlády současně.

V. Město Královec a přilehlá oblast

Konference zkoumala návrh sovětské vlády, aby až do konečného vyřešení územních otázek při mírovém uspořádání vedl úsek západních hranic Svazu sovětských socialistických republik, který přilehlá k Baltickému moři, od bodu na východním břehu Gdanského zálivu k východu, severně

Svět včerejška, dneška a...

od Braunsbergu - Goldapu k bodu, kde se setkávají hranice Litvy, Polské republiky a Východního Pruska. Konference v zásadě schválila návrh sovětské vlády na definitivní odevzdání města Královec a přilehlé oblasti, jak bylo právě popsáno, Sovětskému svazu s tou výhradou, že vlastní hranici přezkoumají znalci. President Spojených států a britský ministerský předseda prohlásili, že budou tento návrh konference při budoucím mírovém uspořádání podporovat.

VI. Váleční zločinci

Tři vlády vzaly na vědomí jednání, která se vedla v posledních týdnech v Londýně mezi zástupci Velké Británie, Spojených států, Sovětského svazu a Francie o uzavření dohody o tom, jak budou souzeni ti hlavní váleční zločinci, jejichž zločiny nelze podle Moskevské deklarace z října 1943 zeměpisně určitě lokalizovat. Tři vlády potvrzují svůj úmysl postavit tyto zločince před rychlý a spravedlivý soud. Doufají, že londýnská jednání povedou k brzké dohodě o této otázce, a považují za velmi významné, aby proces proti těmto hlavním zločincům byl zahájen co nejdříve. První seznam obžalovaných bude uveřejněn před 1. zářím.

VII. Rakousko

Konference zkoumala návrh sovětské vlády na rozšíření pravomoci rakouské prozatímní vlády na celé Rakousko. Tři vlády se dohodly, že jsou ochotny zkoumat tuto otázku po vstupu britských a amerických oddílů do Vídně. Bylo usneseno, že na Rakousku nebudou požadovány reparační.

VIII. Polsko

Konference projednala otázky týkající se prozatímní polské vlády a západní hranice Polska. Pokud jde o polskou prozatímní vládu národní jednoty, konference vyjádřila své stanovisko:

A. S potěšením jsme vzali na vědomí, že mezi zástupci Poláků z Polska a ciziny byla sjednána dohoda, která v souhlase s usnesením krymské konference umožnila utvořit polskou prozatímní vládu národní jednoty,

kteřou uznaly tři mocnosti. Po navázání diplomatických styků mezi vládou Velké Británie, Spojených států a polskou prozatímní vládou národní jednoty odvolaly tyto vlády uznání dřívější polské vlády v Londýně, která již neexistuje.

Vlády Velké Británie a Spojených států učinily opatření, aby chránily zájmy polské prozatímní vlády národní jednoty jakožto uznané vlády polského státu, pokud jde o majetek, který patří polskému státu a je na jejich území a pod jejich kontrolou, ať jde o majetek jakéhokoli druhu. Učinily dále opatření, aby nedošlo k zcizení tohoto majetku třetím osobám. Polské prozatímní vládě národní jednoty bude vhodným způsobem usnadněno použít obvyklých právních prostředků, aby jakýkoli majetek, který náleží polskému státu a který byl neprávem zcizen, získala zpět.

Jmenované tři mocnosti ochotně poskytnou pomoc polské prozatímní vládě národní jednoty, aby umožnily co nejrychlejší návrat do Polska všem Polákům v zahraničí, kteří se chtějí navrátit, čítajíc v to členy polských ozbrojených sil i obchodního loďstva. Očekávají, že těmto Polákům, kteří se vrátí domů, budou poskytnuta stejná osobní i majetková práva jako všem polským občanům.

Tři mocnosti berou na vědomí, že ve shodě s usnesením krymské konference dala polská prozatímní vláda národní jednoty souhlas, aby se co nejdříve konaly svobodné a nerušené volby na základě všeobecného a tajného hlasovacího práva, v nichž se budou mít právo zúčastnit a jmenovat své kandidáty všechny demokratické a protinacistické strany, a aby zástupci spojeneckého tisku měli plnou volnost informovat svět o vývoji v Polsku před volbami i po dobu voleb.

B. O západní hranici Polska bylo dosaženo této dohody:

V souhlase s dohodou o Polsku, které bylo dosaženo na krymské konferenci, vyžádaly si hlavy tří vlád názor polské prozatímní vlády národní jednoty, pokud jde o přírůstek území, které má Polsko dostat na

severu a na západ. President Polské národní rady a členové polské prozatímní vlády národní jednoty byli na konferenci přijati a přednesli plně své názory. Tři hlavy vlád znovu potvrdily svůj názor, že konečné určení západních hranic Polska má být odloženo do mírového uspořádání.

Tři hlavy vlád souhlasí s tím, aby bývalá německá území východně od čáry vedoucí od Baltského moře bezprostředně na západ od Swinem(nde a odtud podél řeky Odry až k jejímu soutoku se západní Nisou a podél západní Nisy k československým hranicím, včetně té části Východního Pruska, jež podle dohody dosažené na této konferenci nebyla dána pod správu Svazu sovětských socialistických republik, a včetně území bývalého svobodného msta Gdaňska, byla až do konečného určení západní polské hranice spravována polskou vládou a aby z tohoto hlediska tato území nebyla považována za součást sovětského okupačního pásma v Německu.

IX. Uzavření mírových smluv a přijetí do Organizace spojených národů

Konference se dohodla na tomto prohlášení o společné politice, aby tak byly po vítězství v Evropě vytvořeny co nejdříve podmínky trvalého míru:

Tři vlády považují za žádoucí, aby nynější nepřírozené postavení Itálie, Bulharska, Finska, Maďarska a Rumunska bylo ukončeno uzavřením mírových smluv. Věří, že ostatní zúčastněné spojenecké vlády budou tento názor sdílet.

Tři vlády zařadily přípravu mírové smlouvy s Itálií jako první mezi významnými úkoly, jimiž se bude zabývat nová Rada ministrů zahraničí. Itálie byla první ze států Osy, který se rozešel s Německem, přispěl materiálně k jeho porážce a nyní se připojil ke spojencům v boji proti Japonsku. Itálie se osvobodila od fašistického režimu a činí velké pokroky v obnově demokratické vlády a instituci. Uzavření takové mírové smlouvy s uznanou a demokratickou italskou vládou umožní třem vládám splnit jejich přání a podporovat italskou žádost o přijetí za člena Spojených národů.

Tři vlády pověřily Radu ministrů zahraničí také úkolem připravit mírové smlouvy s Bulharskem, Finskem, Maďarskem a Rumunskem. Uzavření mírových smluv s uznanými demokratickými vládami v těchto státech rovněž umožní třem vládám, aby podporovaly žádost těchto vlád o členství ve Spojených národech. Tři vlády souhlasí s tím, že každá z nich bude v blízké budoucnosti samostatně zkoumat, přihlížejíc k poměrům, jež budou v tu dobu existovat, otázku navázání diplomatických styků s Finskem, Rumunskem, Bulharskem a Maďarskem v rozsahu možném před uzavřením mírových smluv s těmito zeměmi.

Tři vlády nepochybují, že vzhledem ke změněným poměrům, vyplývajícím z ukončení války v Evropě, budou zástupci spojeneckého tisku požívat plné svobody při informování světa o vývoji poměrů v Rumunsku, Bulharsku, Maďarsku a Finsku.

Pokud jde o přijetí jiných států do Organizace spojených národů, čl. 4 Charty Spojených národů prohlašuje, že: "1. Do Organizace spojených národů mohou být jako členové přijaty všechny ostatní mírumilovné státy, které přijmou závazky obsažené v této Chartě a které jsou podle soudu Organizace způsobilé a ochotné tyto závazky plnit. 2. O přijetí kteréhokoli takového státu za člena Spojených národů rozhodne Valné shromáždění na doporučení Rady bezpečnosti." Pokud se týče tří vlád, budou podporovat žádosti o členství těchto států, které zůstaly za války neutrální a vyhovují uvedeným požadavkům.

Tři vlády pokládají však za svou povinnost jasně prohlásit, že nebudou podporovat žádost o členství, kterou by předložila nynější španělská vláda, jež byla utvořena za pomoci mocností Osy a která vzhledem k svému původu, své povaze, své dosavadní činnosti a k svému těsnému spojení s útočnými státy nemá potřebných vlastností, jež by takové členství odůvodňovaly.

X. Územní poručenství

Konference zkoumala návrh sovětské vlády o poručenských územích, jak byla definována v usnesení krymské konference a v Chartě Organizace spojených národů.

Po výměně názorů na tuto otázku bylo usneseno, že o osudu všech bývalých italských koloniálních území bude rozhodnuto v souvislosti s přípravou mírové smlouvy s Itálií a že otázka italského území bude projednávána na zářijovém zasedání Rady ministrů zahraničí.

XI. Přezkoumání postupu spojeneckých kontrolních komisí v Rumunsku, Bulharsku a Maďarsku

Tři vlády vzaly na vědomí, že sovětští zástupci ve Spojeneckých kontrolních komisích v Rumunsku, Bulharsku a Maďarsku zaslali svým britským a americkým kolegům návrhy, jak by nyní, kdy nepřátelství v Evropě skončilo, bylo možno zlepšit práci kontrolních komisí.

Tři vlády byly zajedno v tom, že je nyní třeba přistoupit k revisi postupu Spojeneckých kontrolních komisí v těchto zemích, při čemž se má přihlížet k zájmům a odpovědnosti tří vlád, které společně předložily podmínky příměří každému z těchto států, a vycházet z dohodnutých návrhů.

XII. Spořádaný odsun německého obyvatelstva

Konference dospěla k této dohodě o odsunu Němců z Polska, Československa a Maďarska:

Tři vlády prozkoumaly tuto otázku po všech stránkách a uznaly, že německé obyvatelstvo nebo jeho složky, které zůstávají v Polsku, Československu a v Maďarsku, bude třeba odsunout do Německa. Jsou zajedno v tom, že jakýkoli odsun musí být prováděn spořádaně a lidsky.

Poněvadž by příliv velkého počtu Němců do Německa zvětšil břemeno, které již doléhá na okupační úřady, soudí, že tento problém by měla zkoumat především Kontrolní rada a přihlížet při tom zvláště k tomu, aby

Svět včerejška, dneška a...

tito Němci byli spravedlivě rozděleni mezi jednotlivá okupační pásma. Dávají proto svým zástupcům v Kontrolní radě příkaz, aby co nejdříve svým vládám oznámili, kolik takových osob už přišlo do Německa z Polska, Československa a Maďarska, a aby podali odhad, v jaké době a jak rychle by mohly být provedeny další odsuny vzhledem k nynější situaci v Německu.

O tom se současně uvědomují československá vláda, polská prozatímní vláda a kontrolní komise v Maďarsku se žádostí, aby zatím zastavily další vyhošťování, dokud zúčastněné vlády neprozkoumají zprávy svých zástupců v Kontrolní radě.

Podepsáni: J. V. Stalin, Harry S. Truman, C. R. Attlee, Berlín 2. srpna 1945.

Benešovy dekrety

Ta dvě slova – „Benešovy dekrety“ – jsou zaklínadlem česko-německých vztahů od roku 1945 do dneška. S rostoucí či klesající intenzitou se nám vracejí, zpravidla tehdy, když v Německu posílí sudetoněmecké „Landsmannschaft“ hnutí – například po vstupu Bernda Posselta do jeho čela. Velice silně bylo toto téma na přelomu milénia komunikováno Günterem Verheugenem, členem Evropské komise odpovědným za rozšíření EU (mj. i o Česko). Verheugen často navštěvoval Prahu, setkával se s politiky podobných názorů (Petr Pithart, Cyril Svoboda atd.), společně organizovali nátlakové akce (např. petici Stop nacionalismu v roce 1999), a to celé jen krátce po přijetí Česko-německé deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji, podepsané 21. ledna 1997 premiéry Kohlem a Klausem. Tato deklarace se pokusila pro obě strany co možná bezbolestně uzavřít dějinné události do učebnic a nestavět na dávných křivdách budoucí politiku. To se samozřejmě nemohlo zamlouvat lidem zainteresovaným v hlavní myšlence onoho úsilí o anulaci Benešových dekretů, tedy v podílu na vyžadovaném majetkovém vyrovnání (Verheugen tehdy sudetoněmecké národy vypočítal do částky kolem 300 mld Kč, což byla tehdy zhruba polovina celého ročního rozpočtu země). Jak se říká: vždy hledejte stopu peněz. Tady také o nic většího ani menšího nešlo.

Dnes jsme dál. Evropská unie hyne na úbytě - nejen kvůli virové pandemii, ale především kvůli své uzavřenosti a arogantní neschopnosti slyšet názory všech členských zemí, zejména když jsou v rozporu s názorem hegemonu – opět Německa. Lze očekávat v horizontu několika měsíců její pozvolnou erozi, a to je ještě ta lepší verze. Také by mohlo dojít k revolučnímu rozvratu, který by patrně zplodil válku, nejspíše opět světovou, toho jména třetí. Německo neumí řešit své ekonomické problémy, které si samo způsobil tím, jak pozvalo vyžírky z „třetího světa“ onou slavnou větou kancléřky Merkelové „Wir schaffen das“, aniž by zvážilo všechny, zejména hospodářské dopady. K tomu se přidala ona

pandemie a Německo se musí rozhodnout, jak dál. Taková rozhodnutí ale vždy v dějinách ústila v nějaké expanzi s cílem dobýt pro Němce větší „životní prostor“ (Lebensraum). Zatím se to Německu dařilo ekonomicky. Podmanilo si velkou část střední a východní Evropy, vytvořilo z nich montovny s lacinou, ale vysoce kvalifikovanou pracovní silou, a odbytiště pro své zboží. To ovšem mohlo fungovat jen do okamžiku, kdy po tomto zboží byla poptávka. Pandemie tyto hodnoty notně zpřeházela. Německo zavírá své provozy za svými hranicemi (viz Škoda Mladá Boleslav), a uvrhá tím své hospodářské kolonie do obrovských sociálních obtíží. Z toho nemůže vzejít nic dobrého.

Nicméně zpět k Benešovým dekretům. Nahrazovaly neexistující zastupitelskou legislativu v prvních týdnech po květnu 1945, bylo jich víc než 140 a mnoho z nich nese podpis nejen prezidenta Beneše, ale i premiéra Fierlingera a dalších politiků. Najdeme mezi těmi dekry rozhodnutí z různých oblastí života – od úpravy měnových poměrů přes zřizování soudů až třeba po zakládání univerzit, České filharmonie či znárodnění filmového průmyslu. Dekretů, které jsou onou solí v očích různých Posseltů a jejich domácích podržtašků, je jen pár.

Předně dekret č. 33 „o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské“, který byl oním právním rámcem, podle něhož mohlo docházet k legálnímu, nikoli „divokému“ vysídlování Němců v duchu závěrů Postupimské konference. Dále samozřejmě dekret č. 5. „o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů“. S tím souvisel i dekret č. 12. „o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa“ a č. 108 „o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy“. Když si tyto právní dokumenty pečlivě přečtete, zjistíte, že vycházejí z jasně definované dobové konstelace. Byla zde statisíce, ba miliony Němců, kteří se – často ještě před válkou – masově hlásili k nacistické ideologii a

přijímali občanství Hitlerovy Třetí říše. To byl jejich dobrovolný akt, k tomu nebyli nikým nuceni. Pokud ovšem přijali občanství cizí země a konali činy namířené proti zemi vlastní, resp. té, kde až dosud měli občanství, nelze na ně pohlížet jinak, než jako na nepřátele. A jako s nepřáteli s nimi také naložit. Postupimská konference položila základy přesídlení Němců „heim ins Reich“, Beneš pro to vytvořil metodiku. Jasně jako facka. A právně neprůstřelné. Pouze politicky dezinterpretovatelné – a také často dezinterpretované. Proto – oním pečlivým čtením – dojdete velice snadno k tomu, proč a kým jsou tyto dezinterpretace vyráběny.

33/1945 Sb.

Ústavní dekret presidenta republiky ze dne 2. srpna 1945 o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské

K návrhu vlády a po dohodě se Slovenskou národní radou ustanovují:

§ 1

(1) Českoslovenští státní občané národnosti německé nebo maďarské, kteří podle předpisů cizí okupační moci nabyli státní příslušnosti německé nebo maďarské, pozbyli dnem nabytí takové státní příslušnosti československého státního občanství.

(2) Ostatní českoslovenští státní občané národnosti německé nebo maďarské pozbývají československého státního občanství dnem, kdy tento dekret nabývá účinnosti.

(3) Tento dekret se nevztahuje na Němce a Maďary, kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekretu prezidenta republiky ze dne 19. června 1945, č. 16 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech) přihlásili v úředním hlášení za Čechy nebo Slováky.

(4) *Češi, Slováci a příslušníci jiných slovanských národů, kteří se v této době přihlásili za Němce nebo Maďary, jsouce donuceni nátlakem nebo okolnostmi zvláštního zřetele hodnými, neposuzují se podle tohoto dekretu jako Němci nebo Maďaři, schválí-li krajský národní výbor osvědčení o národní spolehlivosti, které vydá příslušný okresní národní výbor (okresní správní komise) po přezkoumání uvedených skutečností.*

§ 2

(1) *Osobám, spadajícím pod ustanovení § 1, které prokáží, že zůstaly věrný Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem, zachovává se československé státní občanství.*

(2) *Žádost o zjištění, že československé státní občanství zachovává, lze podati do šesti měsíců od počátku účinnosti tohoto dekretu u místně příslušného okresního národního výboru (okresní správní komise), anebo bydlí-li žadatel v cizině, u zastupitelského úřadu. Rozhoduje o ní krajský národní výbor na návrh okresního národního výboru. Tyto osoby jest až do vyřízení žádosti považovati za československé státní občany, vydal-li jim okresní národní výbor (okresní správní komise) nebo zastupitelský úřad osvědčení o okolnostech, uvedených v předchozím odstavci.*

(3) *O zachování československého státního občanství příslušníků československých vojenských jednotek, kteří jsou německé nebo maďarské národnosti, rozhodne v nejkratší době z moci úřední ministerstvo vnitra na návrh ministerstva národní obrany. Až do úředního rozhodnutí jest je považovati za československé státní občany.*

§ 3

Osoby, které pozbyly československého státního občanství podle § 1, mohou do šesti měsíců ode dne, který bude určen vyhláškou ministra vnitra, otištěnou ve Sbírce zákonů a nařízení, žádati u místně příslušného

okresního národního výboru (okresní správní komise) nebo zastupitelského úřadu o jeho vrácení. O takovéto žádosti rozhodne podle volné úvahy krajský národní výbor na návrh okresního národního výboru; nesmí jí však vyhovět, jestliže žadatel porušil povinnosti československého státního občana. Pokud vládním nařízením nebude stanoveno jinak, platí i pro tyto případy všeobecné předpisy o nabývání československého státního občanství.

§ 4

(1) Pro účely tohoto dekretu se posuzují provdané ženy a nezletilé děti samostatně.

(2) Žádosti podle § 3, které podají manželky a nezletilé děti československých státních občanů, jest posuzovati blahovolně. Až do rozhodnutí o nich jest žadatele považovati za československé státní občany.

§ 5

Češi, Slováci a příslušníci jiných slovanských národů, kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekretu presidenta republiky č. 16/1945 Sb.) ucházeli o udělení německé nebo maďarské státní příslušnosti, aniž k tomu byli donuceni nátlakem, anebo zvláštními okolnostmi, pozbývají československého státního občanství dnem, kdy tento dekret nabývá účinnosti.

§ 6

Tento dekret nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provede jej ministr vnitra v dohodě s ministry zahraničních věcí a národní obrany.

5/1945 Sb.

Dekret presidenta republiky

o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů

K návrhu vlády ustanovují:

§ 1.

(1) Jakékoliv majetkové převody a jakákoliv majetkově-právní jednání, ať se týkají majetku movitého či nemovitého, veřejného či soukromého, jsou neplatná, pokud byla uzavřena po 29. září 1938 pod tlakem okupace nebo národní, rasové nebo politické persekuce.

(2) Způsob uplatnění nároků, plynoucích z ustanovení odstavce 1, budiž upraven zvláštním dekretem presidenta republiky, pokud se tak nestalo již tímto dekretem.

§ 2.

(1) Majetek osob státně nespolehlivých na území Československé republiky dává se pod národní správu podle dalších ustanovení tohoto dekretu.

(2) Za majetek osob státně nespolehlivých se považuje též majetek těmito osobami převedený po 29. září 1938, leč by nabyvatel nebyl věděl o tom, že jde o takový majetek.

§ 3.

Národní správa budiž zavedena do všech podniků (závodů) i do všech majetkových podstat, kde toho vyžaduje plynulý chod výroby a hospodářského života, zejména v závodech, podnicích a majetkových podstatách opuštěných nebo takových, které jsou v držbě, správě, nájmu nebo pachtu osob státně nespolehlivých.

§ 4.

Za osoby státně nespolehlivé jest považovat:

a) osoby národnosti německé nebo maďarské,

b) osoby, které vyvíjely činnost, směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svěsti hleděly a záměrně podporovaly jakýmkoliv způsobem německé a maďarské okupanty. Za takové osoby jest na příklad považovati členy Vlajky, Rodobrany, Úderných oddílů Hlinkovy gardy, vedoucí funkcionáře Spolku pro spolupráci s Němci, České ligy proti bolševismu, Kuratoria pro výchovu české mládeže, Hlinkovy slovenské lidové strany, Hlinkovy gardy, Hlinkovy mládeže, Národní odborové ústředny zaměstnanecké, Svazu zemědělství a lesnictví, Německo-slovenské společnosti a jiných fašistických organizací podobné povahy.

§ 5.

Za státně nespolehlivé jest z osob právnických považovati ty, jejichž správa úmyslně a záměrně sloužila německému nebo maďarskému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům.

§ 6.

Za osoby národnosti německé nebo maďarské jest považovati osoby, které při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 se přihlásili k německé nebo maďarské národnosti nebo se staly členy národních skupin nebo útvarů nebo politických stran, sdružujících osoby německé nebo maďarské národnosti.

§ 7.

(1) K zavedení národní správy jsou příslušni:

a) u podniků a ústavů peněžních Zemský národní výbor, na Slovensku Slovenská národní rada,

Svět včerejška, dneška a...

b) u podniků báňských v revírech příslušný okresní národní výbor, u ústředních orgánů báňských společností příslušný Zemský národní výbor, na Slovensku Slovenská národní rada,

c) u podniků průmyslových, obchodních a jiných živnostenských

aa) při počtu zaměstnanců do 20 místní národní výbor,

bb) při počtu zaměstnanců od 21 do 300 okresní národní výbor,

cc) při vyšším počtu zaměstnanců Zemský národní výbor, na Slovensku Slovenská národní rada.

Při určování počtu zaměstnanců rozhoduje normální provoz v roce 1943.

d) U zemědělských a lesních majetků:

aa) při výměře do 50 ha místní národní výbor,

bb) při výměře přes 50 ha do 100 ha okresní národní výbor,

cc) při výměře přesahující 100 ha Zemský národní výbor, na Slovensku Slovenská národní rada.

e) U obytných domů a stavebních parcel místní národní výbor, převyšuje-li hodnota však 5 000 000 K, okresní národní výbor.

f) U veškerého ostatního majetku

aa) při hodnotě do 500 000 K místní národní výbor,

bb) při hodnotě vyšší než 500.000 K, ale nižší než 5 milionů korun, okresní národní výbor,

cc) při hodnotě vyšší než 5 milionů korun Zemský národní výbor, na Slovensku Slovenská národní rada.

g) Jsou-li podniky a majetky, uvedené pod a) až f), působnosti celostátní, zavádí národní správu resortně příslušné ministerstvo.

(2) V případě, že odhad hodnoty majetku [písm. e) a f)], který se dává pod národní správu, jest sporný, určuje jeho hodnotu s konečnou platností orgán vyšší.

(3) V obcích a okresech, kde byla nebo bude místo národního výboru jmenována správní komise, resp. správní komisař, patří zavedení národní správy do jejich příslušnosti.

§ 8.

(1) Rozhodnutí ve smyslu § 7 budiž vydáno u podniků, uvedených v § 7 písm. a), b), c), d), v dohodě se závodním výborem (závodní radou) nebo jinými zástupci zaměstnanců podniků. Nedojde-li k dohodě, rozhodne orgán vyšší.

(2) U zemědělských a lesních majetků, přesahujících 50 ha, budiž rozhodnutí vydáno též po slyšení příslušných místních národních výborů.

§ 9.

Hrozí-li nebezpečí z prodlení, zvláště jde-li o podnik opuštěný, nebo zasahují-li do majetku nebo podniku osoby státně nespolehlivé, jsou okresní národní výbory oprávněny i při jinaké příslušnosti jmenovati zatímního národního správce až do rozhodnutí příslušného orgánu ve smyslu § 7.

§ 10.

(1) Příslušný Zemský národní výbor, na Slovensku Slovenská národní rada, může po slyšení závodního výboru, vyžaduje-li toho veřejný zájem, změnit z moci úřední rozhodnutí okresního národního výboru nebo místního národního výboru o zavedení správy nebo o jmenování národních správců a učiniti jiná opatření.

(2) Příslušný Zemský národní výbor, na Slovensku Slovenská národní rada, učiní též opatření k zavedení národní správy tam, kde okresní nebo místní národní výbor tak neučinil nebo učiniti nemohl.

§ 11.

Národní správa budiž zrušena, jakmile pomínou důvody, pro které byla zavedena. Zruší ji orgán, který ji zavedl.

§ 12.

(1) Dočasnou národní správu jest zavést do všech družstevních podniků a organizací (zemědělských, konsumních, peněžních atd.). Tato národní správa zajistí vedle řádného řízení podniku do 4 neděl provedení volby nového vedoucího orgánu.

(2) Dočasnou národní správu zavádí místní národní výbor u družstev, jejichž působnost nepřesahuje místní obvod; okresní národní výbor u družstev, jejichž působnost přesahuje místní obvod, avšak nepřesahuje obvod okresu; u všech ostatních družstev Zemský národní výbor, na Slovensku Slovenská národní rada.

(3) Před zavedením dočasné národní správy budtež dle možnosti slyšení členové družstva.

(4) Dočasná národní správa se skončí, jakmile členstvo družstva si zvolí správu novou.

§ 13.

Příslušný Zemský národní výbor, na Slovensku Slovenská národní rada, může ze závažných důvodů zavést národní správu též do odborných, hospodářských, kulturních a zájmových organizací a ústavů.

§ 14.

(1) Rozhodnutí o zavedení a zrušení národní správy, o ustanovení a odvolání národních správců musí býti vydáno písemně.

(2) Opis rozhodnutí jest doručiti Zemskému národnímu výboru, na Slovensku Slovenské národní radě.

§ 15.

Na základě rozhodnutí podle § 14 provede z úřední moci:

a) u nemovitostí příslušný soud knihovní zápis poznámky národní správy v pozemkových knihách,

b) u horních oprávnění příslušný soud, resp. úřad zápis poznámky národní správy v horních knihách, resp. záznamech,

c) u podniků (závodů) zapsaných do obchodního (společenstevního), na Slovensku firemního rejstříku, příslušný soud zápis poznámky národní správy do rejstříku obchodního (společenstevního) na Slovensku firemního.

§ 16.

(1) Národním správcem má být ustanovena pouze osoba s patřičnými odbornými i praktickými znalostmi, mravně bezúhonná, státně spolehlivá.

(2) Zpravidla nemá být národním správcem ustanoven ani dlužník ani věřitel podniku (závodu) nebo majetkové podstaty, ledaže orgán příslušný podle § 7 důvodně rozhodne jinak.

(3) Národní správa budiž zpravidla ustanovena ze schopných zaměstnanců dotyčného závodu.

(4) Národním správcem nemůže být jmenován člen národního výboru podle § 7 příslušného.

§ 17.

(1) U menších majetků, u podniků drobných, u menších živnostenských provozoven a pod. může být ustanoven jediný správce pro více podniků, resp. majetkových podstat.

(2) Vyžaduje-li toho rozsah národní správy, může orgán podle § 7 příslušný ustanoviti za národní správce sbor až 5členný, který řídí správu podle zásady většiny.

§ 18.

Před nastoupením úřadu složí národní správci orgánu podle § 7 příslušnému slib, že budou plniti svědomitě své povinnosti s péčí řádného hospodáře v souladu s hospodářskými, národními a jinými veřejnými zájmy.

§ 19.

Při výkonu své funkce mají národní správci postavení veřejných orgánů ve smyslu § 68 trest. zák. z 27. května 1852, č. 117 ř. z., § 461 zák. čl. V/1878, resp. § 5 zák. čl. XI/1914.

§ 20.

(1) Právní jednání majitelů, držitelů a správců majetků, spadajících pod národní správu, týkající se podstaty těchto majetků a provedená po účinnosti tohoto dekretu, jsou neplatná.

(2) Dosavadní majitelé, držitelé a správci majetků pod národní správu daných, jsou povinni zdržeti se jakéhokoliv zásahu do jednání národního správce.

§ 21.

Národní správce spravuje majetek pod národní správu daný, a jest oprávněn a povinen učiniti všechna opatření, jichž v řádné správě jest zapotřebí. Jest povinen jednati s péčí řádného hospodáře a odpovídá za škodu, která by vzešla zanedbáním povinností.

§ 22.

Svět včerejška, dneška a...

(1) Národní správce jest povinen skládati o svém hospodářství účty orgánu podle § 7 příslušnému, ve lhůtách tímto orgánem určených a podati kdykoliv potřebné nebo vyžádané zprávy a vysvětlení.

(2) K opatření, která nenáleží k obyčejnému hospodaření, jakož i ke všem jednáním zvláštní důležitosti, k pronájmu nebo propachtování, k zápůjčkám, ke knihovnímu zatížení, k likvidaci a pod., potřebuje národní správce svolení orgánu podle § 7 příslušného.

3) Orgán podle § 7 příslušný dohlíží na to, jak národní správce hospodaří.

(4) Národní správce jest povinen řídit se směrnicemi, které mu dal orgán podle § 7 příslušný nebo nadřízený Zemský národní výbor, na Slovensku Slovenská národní rada, resp. u podniků (závodů) působnosti celostátní příslušné resortní ministerstvo.

§ 23.

Národní správce má nárok na náhradu hotových výdajů a na odměnu, jejíž výši určuje orgán podle § 7 příslušný. Náklady tyto jdou k tíži spravované podstaty.

§ 24.

(1) Majetek, daný pod národní správu, který patřil dělníkům, rolníkům, živnostníkům, drobným a středním podnikatelům, úředníkům, příslušníkům volných povolání a osobám v podobném sociálním postavení a jehož pozbyly v důsledku národní, politické nebo rasové persekuce, budiž pokud nejde o osoby uvedené v § 4, vyňat z národní správy a ihned vrácen dřívějším majitelům, resp. jejich dědicům.

(2) Také osoby, uvedené v § 4, odst. a), pokud jde o dělníky, rolníky, živnostníky, drobné a střední podnikatele, úředníky, příslušníky volných povolání a osoby v podobném sociálním postavení, resp. jejich dědicové, mohou žádati za vynětí svého majetku z národní správy a za jeho vrácení, jestliže mohou hodnověrně prokázati, že byli oběti politické, nebo rasové

persekuce a zůstali věrni demokraticko-republikánské státní myšlence Československé republiky.

(3) O tom rozhoduje na žádost orgán příslušný podle § 7.

(4) Ostatní zajištěný majetek zůstane pod národní správou, až do nové zákonodárné úpravy.

§ 25.

(1) Proti rozhodnutí místního národního výboru je přípustné odvolání k okresnímu národnímu výboru, který rozhoduje s konečnou platností.

(2) Proti rozhodnutí okresního národního výboru jako první instance je přípustné odvolání k Zemskému národnímu výboru, na Slovensku k Slovenské národní radě.

(3) Odvolání nemá odkladného účinku.

§ 26.

Nejde-li o čin přísněji trestný, potrestá se za přečin trestem na svobodě do 5 let a peněžitým trestem do 10 milionů korun, případně úplným nebo částečným zabráním majetku:

a) každý, kdo poruší nebo obejde ustanovení tohoto dekretu, zvláště ten, kdo ruší nebo znemožňuje oprávněnou činnost národního správce,

b) národní správce, poruší-li úmyslně nebo z hrubé nedbalosti některou z povinností, uložených mu předcházejícími ustanoveními.

§ 27.

Vláda se zmocňuje, aby zajistila finanční prostředky k zabezpečení chodu podniků (závodů), daných pod národní správu, jejichž provoz je nutný v zájmu hospodářského života.

§ 28.

(1) Tento dekret nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

(2) Jeho provedením se pověřuje vláda.

12/1945 Sb

Dekret presidenta republiky

o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa

Vycházeje vstříc volání českých a slovenských rolníků a bezzemků po důsledném uskutečnění nové pozemkové reformy a veden snahou především jednou pro vždy vzítí českou a slovenskou půdu z rukou cizáckých německých a maďarských statkářů, jakož i z rukou zrádců republiky a dátí ji do rukou českého a slovenského rolnictva a bezzemků, k návrhu vlády ustanovují:

§ 1.

(1) S okamžitou platností a bez náhrady se konfiskuje pro účely pozemkové reformy zemědělský majetek, jenž je ve vlastnictví:

a) všech osob německé a maďarské národnosti, bez ohledu na státní příslušnost,

b) zrádců a nepřátel republiky jakékoliv národnosti a státní příslušnosti, projevivších toto nepřátelství zejména za krise a války v letech 1938 až 1945,

c) akciových a jiných společností a korporací, jejichž správa úmyslně a záměrně sloužila německému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům.

(2) Osobám německé a maďarské národnosti, které se aktivně zúčastnily boje za zachování celistvosti a osvobození Československé republiky, se zemědělský majetek podle odstavce 1 nekonfiskuje.

(3) O tom, lze-li připustiti výjimku podle odstavce 2, rozhodne na návrh příslušné rolnické komise příslušný okresní národní výbor. Pochybné případy předloží okresní národní výbor zemskému národnímu výboru, který je se svým dobrozdáním postoupí ke konečnému rozhodnutí ministerstvu zemědělství, které rozhodne v dohodě s ministerstvem vnitra.

§ 2.

(1) Za osoby národnosti německé nebo maďarské jest považovati osoby, které při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 se přihlásily k německé nebo maďarské národnosti nebo se staly členy národních skupin nebo útvarů nebo politických stran, sdružujících osoby německé nebo maďarské národnosti.

(2) Výjimky z ustanovení odstavce 1 budou určeny zvláštním dekretem.

§ 3.

(1) Za zrádce a nepřátele československé republiky jest považovati:

a) osoby, které kolektivně nebo individuálně vyvíjely činnost směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svěsti hleděly a záměrně a aktivně podporovaly jakýmkoliv způsobem německé a maďarské okupanty,

b) z právnických osob ty, jejichž správa záměrně a aktivně sloužila německému nebo maďarskému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům.

(2) O tom, zdali fyzická nebo právnická osoba spadá pod ustanovení odstavce 1, písm. a), b), rozhoduje zemský národní výbor, v jehož obvodě dotčená nemovitost leží, podle návrhu příslušného okresního národního výboru. Pochybné případy předloží zemský národní výbor ke konečnému rozhodnutí ministerstvu zemědělství, které rozhodne v dohodě s ministerstvem vnitra.

§ 4.

Zemědělským majetkem (§ 1, odst. 1) jest rozuměti zemědělskou a lesní půdu, k ní patřící budovy a zařízení, závody zemědělského průmyslu, sloužící vlastnímu zemědělskému a lesnímu hospodářství, jakož i movité příslušenství (živý a mrtvý inventář) a všechna práva, která jsou spojena s držbou zkonfiskovaného majetku anebo jeho části.

§ 5.

(1) Je-li zemědělský majetek, konfiskovaný podle § 1, v nájmu (pachtu), zrušují se všechny nájemní (pachtovní) smlouvy. Je-li však nájemcem (pachtýřem) osoba, mající nárok na přiděl půdy (§ 7, odst. 1), může jí býti ponecháno dosavadní užívání do konce hospodářského roku. Nebude-li pronajatý (pachtovaný) zemědělský majetek z jakýchkoliv důvodů přidělen, zaplatí nájemce (pachtýř) nájemné (pachtovné) Národnímu pozemkovému fondu (§ 6, odst. 1). Pokud konfiskací jsou dotčeny fyzické nebo právnické osoby, jež nespádají pod § 3, poskytne jim Národní pozemkový fond náhradu na návrh místního národního výboru za běžné náklady a investice.

(2) Patronátní práva a povinnosti, váznoucí na zemědělských majetcích, konfiskovaných podle § 1, zanikají dnem konfiskace. V případech zvláštního zřetele hodných poskytne Národní pozemkový fond náhradu.

(3) Otázka dluhů a nároků, váznoucích na konfiskovaných majetcích (§ 1), vyřeší se vládním nařízením. Platy, pense, daně a jiná běžná vydání hradí prozatím národní správce.

§ 6.

(1) Zemědělský majetek, konfiskovaný podle § 1, spravuje až do odevzdání přidělcům Národní pozemkový fond při ministerstvu zemědělství, který se tímto zřizuje. Vláda se pověřuje vydati statut tohoto fondu.

(2) Souvislé lesní plochy ve výměře nad 50 ha, konfiskované podle § 1, převezme stát. Pokud konfiskované lesní plochy není možno spojit v souvislý celek se státní lesní půdou a pokud nepřesahují 100 ha, odevzdá je Národní pozemkový fond příslušnému národnímu výboru.

§ 7.

(1) Ze zemědělského majetku, spravovaného Národním pozemkovým fondem, bude se přidělovati půda do vlastnictví osob slovanské národnosti:

a) deputátníkovi a zemědělskému dělníkovi ve výměře až do 8 ha orné anebo až do 12 ha zemědělské půdy vzhledem na její bonitu,

b) malozemědělci ve výměře doplňující jim dosud vlastněný pozemkový majetek nejvýše do 8 ha orné anebo až do 12 ha zemědělské půdy vzhledem na její bonitu,

c) mnohočlenné zemědělské rodině ve výměře doplňující jí dosud vlastněný pozemkový majetek nejvýše až do 10 ha orné anebo až do 13 ha zemědělské půdy vzhledem na její bonitu,

d) obcím a okresům k veřejným účelům,

e) stavebním, zemědělským a jiným družstvům, složeným z oprávněných uchazečů podle písm. a), b), c) a f),

f) dělníkům, veřejným a soukromým zaměstnancům a maloživnostníkům pro stavbu vlastního domu anebo na zřízení zahrady ve výměře nejvýše do 0.5 ha.

(2) V okresech s převážnou většinou obyvatelstva německé národnosti, není-li uchazečů české nebo jiné slovanské národnosti, kvalifikovaných podle odstavce 1, písm. a) až f), zůstává půda ve správě Národního pozemkového fondu pro potřeby vnitřního osídlení.

(3) Lesní půda do 50 ha, resp. do 100 ha (§ 6, odst. 2) se může přidělití obcím a lesním družstvům. Tato půda podléhá státnímu doзору.

(4) Konfiskované budovy, zařízení, sloužící vlastnímu zemědělskému nebo lesnímu hospodářství, závody zemědělského průmyslu, sady, památnosti, archivy a pod., jakož i všechny konfiskované nemovitosti, pokud nebudou přiděleny veřejnoprávním subjektům, mohou se přidělití do vlastnictví:

a) družstev, utvořených z oprávněných uchazečů za účelem společného užívání,

b) výjimečně jednotlivcům (přidělcům), uvedeným v odstavci 1, písm. a) až c).

(5) O tom, zda konfiskovaný majetek se přidělí družstvům nebo jednotlivcům, se rozhodne obdobně podle § 9.

(6) Přednostní právo na přiděl májí osoby, které se vyznamenaly a zasloužily v národněosvobozovací boji, zejména vojáci a partyzáni, bývalí političtí vězňové a deportovaní a jejich rodinní příslušníci i zákonní dědicové, jakož i rolníci poškození válkou. Přednostní právo jest náležitě prokázati.

§ 8.

Zciziti, pronajmouti nebo zatížití majetek, přidělený podle § 7, lze jen s předcházejícím schválením Národního pozemkového fondu.

§ 9.

Svět včerejška, dneška a...

(1) Při místním národním výboru, v jehož obvodu se nachází konfiskovaný majetek, zvolí si uchazeči, příslušní podle § 7, odst. 1, písm. a), b), c), d) a f), místní rolnickou komisi, skládající se nejvíce z 10 členů.

(2) Zástupci místních rolnických komisí zvolí na schůzi okresní rolnickou komisi při okresním národním výboru, která může mít nejvýše 10 členů.

(3) Místní rolnická komise vypracuje přidělový plán s návrhem na úhradu (§ 10) za přidělený majetek a předloží jej ke schválení okresní rolnické komisi.

(4) Okresní rolnická komise prozkoumá předložené přidělové plány a návrhy na úhradu a na jejich základě vypracuje přidělový plán a rozvrh úhrad pro celý okres. Není-li rozporu mezi přidělovými plány a návrhy na úhradu, předloženými jednotlivými místními rolnickými komisemi, anebo dojde-li mezi nimi k dohodě, jest okresní přidělový plán a rozvrh úhrad po schválení podle odstavce 5 pravoplatný.

(5) Přídělový plán okresní rolnické komise s rozvrhem úhrad předloží se ihned zemskému národnímu výboru, který jej se svým dobrozdáním postoupí ministerstvu zemědělství, které může přidělový plán s rozvrhem úhrad změnit, kdyby byly ohroženy důležité veřejné nebo národní zájmy, anebo nebylo-li dbáno ustanovení § 7, odst. 1, písm. a) až f). Pokud jde o závody zemědělského průmyslu (§ 7, odst. 4), učiní ministerstvo zemědělství, pokud by šlo o příděl podle § 7, odst. 4, písm. b), příslušné rozhodnutí v dohodě s ministerstvem výživy.

(6) Nemůže-li okresní rolnická komise překonati rozpory mezi přidělovými plány a návrhy na úhradu místních rolnických komisí a nedojde-li k dohodě, anebo vznikne-li rozpor mezi okresními rolnickými komisemi sousedících okresů, předloží okresní rolnická komise věc zemskému národnímu výboru, který ji se svým dobrozdáním postoupí ke konečnému rozhodnutí ministerstvu zemědělství.

(7) Ministerstvo zemědělství a zemský národní výbor vysílají k okresní rolnické komisi pomocné orgány, které pomáhají při technických přidělových pracích.

§ 10.

(1) Návrh na úhradu se má určit podle výnosnosti, polohy, vzdálenosti a stavu obdělání půdy (hnojení, setba a sadba) a podle majetkových a rodinných poměrů přídělce, a to:

a) nejméně ve výši hodnoty jedné průměrné roční úrody na navrhované výměře půdy,

b) nejvýše ve výši dvou průměrných ročních úrod na navrhované výměře půdy,

c) úhrada za přidělené budovy má se určit ve výši 1 až 3 ročního nájemného přidělované budovy. Nájemné může být v každém případě vyjádřeno v naturáliích.

(2) Úhrada za přidělený živý a mrtvý inventář a jiná zařízení bude určena podle směrnic, které vypracují zemské národní výbory a schválí ministerstvo zemědělství.

§ 11.

(1) Určená úhrada se splácí:

1. jednorázově, nejpozději do 12 měsíců od převzetí držby přídělu, v penězích nebo v naturáliích, nebo

2. ve splátkách v penězích nebo v naturáliích, a to:

a) 10 % úhrady za půdu a příslušenství jest zaplatiti při převzetí přidělené půdy. Na návrh místní rolnické komise, který jest podati již v přidělovém plánu (§ 9), může Národní pozemkový fond povolit odklad první splátky nejvýše na tři roky;

b) nedoplatek úhrady jest splatný podle splátkového plánu, vyhotoveného Národním pozemkovým fondem, nejpozději do 15 let ode dne převzetí přiděleného majetku.

(2) V případech zvláštního zřetele hodných a sociálně odůvodněných může Národní pozemkový fond na návrh rolnických komisí prominouti přidělci úhradu a příslušný zemědělský majetek přidělit bezplatně především osobám, majícím přednostní právo na přiděl (§ 7, odst. 6).

§ 12.

Úhradu splácejí přidělci Národnímu pozemkovému fondu podle plánu jím vydaného. Této bude použito k hrazení dluhů a závazků, váznoucích na konfiskovaných majetcích, pokud tyto dluhy a závazky budou uznány a převzaty, dále k hrazení válečných škod a škod, způsobených na majetku osob persekvovaných po čas okupace z důvodů národních, politických a rasových, ke zvelebení zemědělské produkce a pro vnitřní osídlení. Případné přebytky Národního pozemkového fondu připadají státní pokladně.

§ 13.

(1) V úhradě, určené podle § 10, zahrnuty jsou všechny výdaje a poplatky, spojené s konfiskací (§ 1), přidělením (§ 7) a knihovním převedením zkonfiskovaného majetku.

(2) Zápis přidělu do pozemkových knih obstará Národní pozemkový fond na vlastní útraty.

(3) Převody majetku podle tohoto dekretu jsou osvobozeny od poplatků a dávek.

§ 14.

Tento dekret nabývá účinnosti v zemích České a Moravskoslezské dnem vyhlášení; provedou jej ministři zemědělství, financí, spravedlnosti, vnitra a výživy.

108/1945 Sb,

Dekret presidenta republiky

o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondch národní obnovy

K návrhu vlády a po dohodě se Slovenskou národní radou ustanovují:

ČÁST I.

Konfiskace nepřátelského majetku.

§ 1.

Vymezení konfiskovaného majetku.

(1) Konfiskuje se bez náhrady - pokud se tak již nestalo - pro Československou republiku majetek nemovitý i movitý, zejména i majetková práva (jako pohledávky, cenné papíry, vklady, práva nehmotná), který ke dni faktického skončení německé a maďarské okupace byl nebo ještě jest ve vlastnictví:

1. Německé říše, Království maďarského, osob veřejného práva podle německého nebo maďarského práva, německé strany nacistické, politických stran maďarských a jiných útvarů, organizací, podniků, zařízení, osobních sdružení, fondů a účelových jmění těchto režimů nebo s nimi souvisících, jakož i jiných německých nebo maďarských osob právnických, nebo

2. osob fyzických národnosti německé nebo maďarské, s výjimkou osob, které prokáží, že zůstaly věrny Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem, nebo

3. osob fyzických a právnických, které vyvíjely činnost proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k

takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svěsti hleděly, záměrně podporovaly jakýmkoliv způsobem německé nebo maďarské okupanty nebo které v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekretu presidenta republiky ze dne 19. června 1945, č. 16 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech) nadržovaly germanisaci nebo maďarisaci na území Československé republiky nebo se chovaly nepřátelsky k Československé republice nebo k českému nebo slovenskému národu, jakož i fysických nebo právnických osob, které strpěly takovou činnost u osob spravujících jejich majetek nebo podnik.

(2) Konfiskaci podléhá rovněž veškerý majetek, který náležel v době po 29. září 1938 subjektům uvedeným v odstavci 1 a byl v době rozhodné podle odstavce 1, věta první, po případě je ještě, ve vlastnictví osob, v jejichž rukou by konfiskaci nepodléhal, leč by podrobení takového majetku konfiskaci neodpovídalo zásadám slušnosti.

(3) O tom, jsou-li splněny podmínky pro konfiskaci podle tohoto dekretu, rozhoduje příslušný okresní národní výbor. Rozhodnutí lze doručiti veřejnou vyhláškou, i když nejsou splněny předpoklady § 33 vládního nařízení ze dne 13. ledna 1928, č. 8 Sb., o řízení ve věcech náležejících do působnosti politických úřadů (správním řízení). Z rozhodnutí okresního národního výboru lze se odvolati k zemskému národnímu výboru (na Slovensku k příslušnému orgánu Slovenské národní rady). Ministr vnitra může způsob rozhodování podle tohoto odstavce blíže upravití směrnicemi.

§ 2.

Výjimky z konfiskace a poskytnutí náhrady.

(1) Z konfiskace vyňata jest ta část movitého majetku osob, uvedených v § 1, odst. 1, č. 2 a 3, jíž jest nevyhnutelně třeba k ukojení životních potřeb nebo k osobnímu vykonávání zaměstnání těchto osob a jejich členů

rodiny (jako oděv, peřiny, prádlo, domácí nářadí, potraviny a nástroje). Podrobnosti o rozsahu tohoto majetku stanoví vláda nařízením.

(2) Vláda může nařízením stanovit, že se majetek určitého okruhu osob, spadajících pod ustanovení § 1, vyjímá částečně nebo zcela z konfiskace.

(3) Konfiskaci nepodléhá majetek, jehož v době po 29. září 1938 pod tlakem okupace nebo v důsledku národní, rasové nebo politické persekuce pozbyly osoby, které nespadají pod ustanovení § 1.

(4) Při konfiskaci majetku osoby právnické přísluší poměrná náhrada osobám kapitálově na ní zúčastněným, pokud nespadají pod ustanovení § 1, odst. 1, zejména pokud jim nelze přičítati činnost a chování dotyčné právnické osoby nebo zanedbání přiměřené opatrnosti při ustanovení její správy nebo při dozoru na ni a pokud nejednají přímo nebo nepřímo v zájmu osob, na něž se vztahuje ustanovení § 1, odst. 1. Podrobnosti upraví vláda nařízením.

(5) Jsou-li osoby, jejichž majetek podléhá konfiskaci, jako spoluvlastníci ve společenství s osobami, které pod ustanovení § 1 nespadají, a činí-li jejich spoluvlastnický podíl více než jednu polovinu, podléhá konfiskaci majetek celý. Osobám nespadajícím pod § 1 přísluší však náhrada ve věci stejného druhu a stejné hodnoty jako jejich podíl, a není-li to možno, v penězích.

Dohoda o reparacích od Německa

Dostal se mi nedávno do rukou přepis projevu předsedy SPD T. Okamury, jenž navrhoval vložit do programu 26. schůze Poslanecké sněmovny dne 22. ledna 2019 bod s názvem Německé válečné reparace. Argumentoval ve zdůvodnění tohoto návrhu řadou odborných posudků, citujme alespoň ten od profesora Jana Kuklíka z Právnické fakulty Univerzity Karlovy, který uvádí: *„V roce 1945 došlo jen k předběžnému vyjádření Německem způsobených škod. Československo tak na pařížské reparační konferenci uplatnilo pouze 11 583,5 milionu amerických dolarů v hodnotě roku 1938. Dodatečně byla celková výše československých nároků na reparace vyčíslena na 19 471,6 milionu dolarů. Celkem však bylo Československu od mezispojeneckého reparačního úřadu v Bruselu a přímými restitucemi československého majetku skutečně uhrazeno jen 91,3 milionu dolarů. Německo vyplatilo v reálu tedy jen směšný zlomek.“* Okamura tím neřekl nic více a nic méně, než že je třeba se znovu otázkou reparací za druhou světovou válku zabývat.

Aniž by byl vysloven jediný konkrétní nárok, hlasovalo se pouze o vložení bodu do programu schůze, byl návrh zamítnut. Je zajímavé podívat se na sjetinu hlasování. Proti diskusi na téma německých (nesplacených) reparací byl komplet celý tzv. demoblok (ODS, TOP 09, KDU/ČSL a Stan – jen nemnozí se alespoň zdrželi, konkrétně Petr Gazdík ze Stan a Václav Klaus, tehdy ještě za ODS). V dojemné shodě s Demoblokem hlasovali Piráti (jen dva se zdrželi) a ČSSD (tři se zdrželi, jediný statečný, tehdy ještě socan Jaroslav Foldyna, se nebál vyslovit svůj hlas pro návrh). Rozpolceným výsledkem se vykážali poslanci ANO. Kromě Julia Špičáka (hlasoval pro návrh), ostatní byli v poměru cca 3:2 proti nebo se zdrželi. Nemusím asi dodávat, že kolektivně pro návrh byli jen členové SPD a KSČM (kromě pár chybějících). To je vskutku smutná bilance. O to smutnější, když si ji připomínáme právě v těchto dnech, kdy pandemie hrozí velmi důkladně ochromit národní ekonomiku a každá finanční injekce by byla darem z nebes, tím spíše, že je už tři čtvrtě století nároková.

Jsme přesvědčeni, že většinově jsme tento právní text nečetli, a není tedy od věci prozkoumat primární zdroj, a nikoli jen následné politické interpretace. Pro tento účel vybíráme jen první část, která se týká konkrétně německých reparací. Další části – o založení reparačního úřadu a vrácení měnového zlata – můžeme ponechat stranou.

Dohoda č. 150/1947 Sb. o reparacích od Německa, o založení Mezispojeneckého reparačního úřadu a o vrácení měnového zlata ze dne 21. prosince 1945

Vlády Albanie, Spojených států amerických, Austrálie, Belgie, Kanady, Dánska, Egypta, Francie, Spojeného království Velké Britannie a Severního Irska, Řecka, Indie, Lucemburska, Norska, Nového Zélandu, Nizozemska, Československa, Jihoafrické Unie a Jugoslavie, hodlajíce spravedlivě mezi sebou rozdělití úhrn statků, o nichž podle ustanovení této dohody a podle ustanovení, dohodnutých 1. srpna 1945 v Postupimi mezi vládami Spojených států amerických, Spojeného království Velké Britannie a Severního Irska a Svazu sovětských socialistických republik se prohlašují nebo o nichž bude prohlášeno, že jich lze použít jako reparací od Německa (dále jen "německé reparace"), a hodlajíce zřídit Mezispojenecký reparační úřad a stanovit spravedlivý postup při vrácení měnového zlata,

dohodly se takto:

Německé reparace.

Článek 1.

Reparační podíly.

A. Německé reparace (s výjimkou prostředků, které budou přiděleny podle ustanovení článku 8 části I této dohody) se rozdělí na tyto kategorie:

- kategorie A, jež bude zahrnovati všechny druhy německých reparací vyjma ty, které jsou zahrnuty v kategorii B,*

Svět včerejška, dneška a...

- *kategorie B, zahrnující všechno průmyslové a jiné provozní zařízení odvezené z Německa, jakož i námořní obchodní lodě a plavidla pro vnitrozemskou dopravu.*

B. Každá signatární vláda bude mít právo na procentuální podíl na celkové hodnotě kategorie A a na procentuální podíl na celkové hodnotě kategorie B, jak jest vyznačen pro tuto vládu v níže uvedené tabulce podílů.

Tabulka podílů

Země	Kategorie	Kategorie
	A	B
<i>Albanie</i>	<i>0,05</i>	<i>0,35</i>
<i>Spojené státy americké</i>	<i>28,00</i>	<i>11,80</i>
<i>Australie</i>	<i>0,70</i>	<i>0,95</i>
<i>Belgie</i>	<i>2,70</i>	<i>4,50</i>
<i>Kanada</i>	<i>3,50</i>	<i>1,50</i>
<i>Dánsko</i>	<i>0,25</i>	<i>0,35</i>
<i>Egypt</i>	<i>0,05</i>	<i>0,20</i>
<i>Francie</i>	<i>16,00</i>	<i>22,80</i>
<i>Spojené království</i>	<i>28,00</i>	<i>27,80</i>
<i>Řecko</i>	<i>2,70</i>	<i>4,35</i>
<i>Indie</i>	<i>2,00</i>	<i>2,90</i>
<i>Lucembursko</i>	<i>0,15</i>	<i>0,40</i>
<i>Norsko</i>	<i>1,30</i>	<i>1,90</i>
<i>Nový Zéland</i>	<i>0,40</i>	<i>0,60</i>
<i>Nizozemsko</i>	<i>3,90</i>	<i>5,60</i>
<i>Československo</i>	<i>3,00</i>	<i>4,30</i>
<i>Jihoafrická Unie</i>	<i>0,70</i>	<i>0,10</i>
<i>Jugoslavie</i>	<i>6,60</i>	<i>9,60</i>
<i>Úhrn</i>	<i>100,00</i>	<i>100,00</i>

C. S výhradou ustanovení odstavce D uvedeného níže má každá signatární vláda nárok na podíl na celkovém množství všech námořních obchodních

lodí podle ustanovení článku 5 části I této dohody pod podmínkou, že hodnota námořních obchodních lodí jí přidělených nebude převyšovati hodnotu jejího podílu na úhrnu statků kategorie B.

S výhradou ustanovení odstavce D níže má každá signatární vláda také nárok na část německého majetku v zemích, které za války s Německem zůstaly neutrálními, odpovídající jejímu procentuálnímu podílu v kategorii A.

Rozdělení mezi signatární vlády statků, určených pro německé reparační, jiných než námořní obchodní lodě, mimo plavidla pro vnitrozemskou dopravu a německý majetek v zemích, které zůstaly neutrálními ve válce s Německem, bude provedeno podle zásad, uvedených v článku 4 části I této dohody.

D. Dostane-li některá ze signatárních vlád část přesahující její procentuální podíl na některých druzích statků, náležejících buď do kategorie A nebo do kategorie B, sníží se její nároky na jiné druhy statků téže kategorie tak, aby v celku nedostala více, než činí její podíl na úhrnu statků v oné kategorii.

E. Žádná ze signatárních vlád nemůže dostati více než svůj podíl z úhrnu statků kategorie A nebo kategorie B tím způsobem, že by se zřekla části svého podílu z druhé kategorie; avšak každá signatární vláda jest oprávněna, pokud jde o německý nepřátelský majetek pod její vlastní pravomocí, započítati jakýkoli přebytek takového majetku, přesahující její podíl na celkovém německém nepřátelském majetku kategorie A pod pravomocí signatárních vlád, buď do toho, co dostane z kategorie A, nebo do toho, co dostane z kategorie B, nebo z části do toho, co dostane z obou kategorií.

F. Mezispojenecký reparační úřad, který bude zřízen podle části II této dohody, zatíží reparační účet každé signatární vlády německým majetkem, podrobeným její pravomoci, na dobu pěti let. Zatížení účtu dnem, kdy tato

dohoda nabude účinnosti, nesmí být menší než 20 % čisté hodnoty tohoto majetku (jak jest vymezena v článku 6 části I této dohody) podle odhadu provedeného k tomuto dni; počátkem druhého roku poté nesmí být menší než 25 % zůstatku podle odhadu provedeného k tomuto dni; počátkem třetího roku nesmí být menší než 33 1/3 % zůstatku podle odhadu provedeného k tomuto dni; počátkem čtvrtého roku nesmí být menší než 50 % zůstatku podle odhadu provedeného k tomuto dni; počátkem pátého roku nesmí být menší než 90 % zůstatku podle odhadu provedeného k tomuto dni a koncem pátého roku musí činiti celý zbytek celkové částky skutečně zpeněžením získané.

G. Následující výjimky z ustanovení odstavců D a E shora vztahují se na signatární vládu, jejíž podíl v kategorii B jest menší než její podíl v kategorii A:

1. Příděl námořních obchodních lodí kterékoliv takové vládě nezmenší její procentuální podíl na jiných druzích statků kategorie B vyjma pokud by takový příděl přesáhl hodnotu, která by vyšla, kdyby procenta podílu této vlády v kategorii B se použilo na celkovou hodnotu námořních obchodních lodí.

2. Jakýkoliv přebytek německého majetku v pravomoci příslušné vlády, který přesahuje její procentuální podíl v kategorii A na úhrnu německého majetku v pravomoci signatárních vlád jako celku, se odečte nejprve od jejího dodatečného podílu v kategorii B, na nějž by tato vláda měla nárok, kdyby výše jejího podílu v kategorii B byla určena tak, že by jejího procenta v kategorii A bylo použito pro druhy německých reparací v kategorii B.

H. Jestliže se kterákoliv signatární vláda zřekne svých podílů nebo části svých podílů na německých reparacích, jak jsou uvedeny shora v tabulce podílů, nebo jestli vystoupí z Mezinárodního reparačního úřadu v době, kdy všechny její podíly nebo část jejich podílů na německých reparacích

nejsou uhrazeny, podíly nebo části podílů, jichž se zřekla nebo na něž má nárok, se rozdělí mezi signatární vlády podle výše jejich podílů.

Článek 2.

Vyrovnaní pohledávek vůči Německu.

A. signatární vlády se shodují v tom, že každá z nich bude míti za to, že její příslušné reparační podíly, jak jsou stanoveny touto dohodou, kryjí všechny její pohledávky a pohledávky jejích příslušníků vůči bývalé německé vládě a německým vládním orgánům, a to pohledávky veřejného nebo soukromého rázu, jež vznikly jako následky války (pokud se na ně nevztahují jiná ustanovení), čítajíc v to náklady německé okupace, aktiva na clearingových účtech, získaná za okupace, a pohledávky vůči "Reichskreditkassen".

B. Ustanovení shora uvedeného odstavce A neprejudikují:

- 1. budoucímu stanovení formy, trvání a celkové výše reparací, jež bude Německo povinno uhraditi, ke kterému dojde ve vhodné době,*
- 2. právu, které by každá ze signatárních vlád mohla míti, pokud jde o konečnou úpravu německých reparací, a*
- 3. jakýmkoliv požadavkům rázu politického, územního nebo jiného, které by kterákoliv ze signatárních vlád mohla uplatňovati při mírové úpravě s Německem.*

C. Bez ohledu na ustanovení odstavce A shora bude se míti za to, že tato reparační dohoda se nevztahuje:

- 1. na povinnost příslušných německých úřadů zajistiti v budoucnu úhradu pohledávek vůči Německu a jeho příslušníkům, které vznikly ze smluv a jiných převzatých závazků, jakož i nabytých práv, jež povstaly před tím, než došlo k válečnému stavu mezi Německem a příslušnou signatární vládou nebo v době před okupací jejího území Německem, podle toho, která z obou událostí nastala dříve,*

- 2. na pohledávky sociálních pojišťovacích ústavů signatárních vlád nebo na pohledávky jejich příslušníků vůči sociálním pojišťovacím ústavům bývalé německé vlády,*
- 3. na bankovky Reichsbanky a Rentenbanky za předpokladu, že jejich honorování nebude mít za následek nepřiměřené snížení úhrnu reparací a že k němu nedojde bez souhlasu Kontrolní rady pro Německo.*

D. Bez ohledu na ustanovení odstavce A tohoto článku signatární vlády se shodují v tom, že pokud se tato věc týče jich, bude československá vláda oprávněna čerpati v souvislosti s odsunem bývalých československých příslušníků z Československa do Německa z pohledávek na žirovém účtu Národní banky Československé u Reichsbanky, jestliže by se československá vláda rozhodla pro takové opatření a jestliže by toto opatření bylo schváleno Kontrolní radou pro Německo.

Článek 3.

Vzdání se pohledávek, váznoucích na statcích přidělených z titulu reparací.

Každá ze signatárních vlád se zavazuje, že nebude svým jménem nebo jménem osob, jež mají nárok na její ochranu, uplatňovati vůči žádné jiné signatární vládě nebo jejím příslušníkům pohledávky váznoucí na majetku, který dostala jako reparace se souhlasem Kontrolní rady pro Německo, ani podávati žalobu u mezinárodních soudů ohledně těchto pohledávek nebo jim poskytovati diplomatickou podporu.

Článek 4.

Všeobecné zásady pro rozdělování průmyslového neb jiného provozního zařízení.

A. Žádná signatární vláda nebude žádati, aby jí bylo přiděleno průmyslové nebo provozní zařízení odvezené z Německa jako reparace jinak, než aby ho bylo používáno na jejím vlastním území nebo jejími vlastními příslušníky na cizím území.

B. Při předkládání svých žádostí Mezispojeneckému reparačnímu úřadu budou se signatární vlády snažiti podávati souhrnné programy žádostí o příbuzné skupiny statků spíše než žádosti o jednotlivé statky nebo malé skupiny statků. Jest shoda v tom, že činnost sekretariátu uvedeného úřadu bude tím účinnější, čím souhrnnější budou programy, předkládané signatárními vládami.

C. Při přidělování statků, o nichž bylo prohlášeno, že jich bude použito jako reparací (jiných než námořní obchodní lodě, plavidla pro vnitrozemskou dopravu a německý majetek v zemích, které za války s Německem zůstaly neutrálními), bude se Mezispojenecký reparační úřad řídití těmito zásadami:

- 1. Každý statek nebo každá příbuzná skupina statků, na kterých má žádající stát význačný finanční zájem z předválečné doby, bude přidělen tomuto státu, přeje-li si to. V těch případech, kde dva nebo více žádajících států mají takový význačný zájem na určitém statku neb skupině statků, přidělí se podle níže uvedených hledisek:*
- 2. Jestliže o tom, kterému ze soutěžících žadatelů mají statky býti přiděleny, není možno rozhodnouti podle odstavce 1, bude nutno bráti v úvahu mimo jiné důležité věci tyto okolnosti:*

a) Stupeň naléhavosti, s jakou každý žádající stát potřebuje statků nebo statku pro obnovu hospodářství své země, jeho nové vybudování nebo dovedení do plné výkonnosti.

b) Míru, v jaké by statek nebo statky nahradily majetek, jenž byl za války zničen, poškozen nebo vyloupen, nebo který musí býti vyměněn pro nadměrné opotřebování při válečné výrobě a který jest důležitý pro hospodářství žádající země.

c) Vztah statku nebo statků k celkové skladbě předválečného hospodářství žádajícího státu k plánu na úpravu a rozvoj jeho hospodářství po válce.

d) Požadavky států, jichž reparační podíly jsou malé, které však potřebují určitých statků nebo určitých kategorií statků.

3. Při přidělování budiž zachována rozumná rovnováha v míře, ve které jsou uspokojovány reparační podíly jednotlivých žádajících vlád, při čemž jest nutno přihlížeti k dočasným výjimkám, jež jsou odůvodněny zřeteli uvedenými v odstavci a) shora.

Článek 5.

Všeobecné zásady pro přidělování námořních obchodních lodí a plavidel pro vnitrozemskou dopravu.

A.

- 1. Německé námořní obchodní lodě určené pro rozdělení mezi signatární vlády z titulu reparací budou rozděleny mezi ně podle příslušných celkových ztrát námořního obchodního loďstva, vypočtených na základě hrubé tonáže, které signatární vlády nebo jejich příslušníci utrpěli válečnými činy. Jest shoda v tom, že k převodu námořních obchodních lodí vládou Spojeného království a vládou Spojených států amerických na jiné vlády jest třeba takového konečného schválení sněmovnami těchto dvou zemí, jaké se bude vyžadovati.*
- 2. Shromáždění Mezispojeneckého reparačního úřadu ustanoví zvláštní výbor, složený ze zástupců signatárních vlád, který mu předloží návrhy ohledně způsobu, jak mají býti určeny tyto ztráty a jak mají býti přiděleny německé námořní obchodní lodě určené pro rozdělení.*
- 3. Pro vyúčtování reparací bude za hodnotu německých námořních obchodních lodí vzata hodnota, kterou určí třístranná komise pro námořní obchodní loďstvo na základě německých cen z roku 1938, zvýšených o 15 %, při čemž se bude bráti zřetel na znehodnocení.*

B. Vzhledem k uznané skutečnosti, že některé země obzvláště potřebují plavidel pro vnitrozemskou dopravu, bude rozdělení těchto plavidel

svěřeno zvláštnímu výboru zřízenému shromážděním Mezispojeneckého reparačního úřadu v případě, že by plavidla pro vnitrozemskou dopravu byla později dána signatárním vládám k dispozici na reparace.

Hodnota plavidel pro vnitrozemskou dopravu bude odhadnuta podle směrnic přijatých pro námořní obchodní lodě nebo podle spravedlivých směrnic obdobných směrnicím pro námořní obchodní lodě.

Článek 6.

Německý majetek v cizině.

A. Každá signatární vláda si ponechá formou, již si sama zvolí, německý nepřátelský majetek v její pravomoci, nebo bude jím disponovati takovým způsobem, aby se nemohl vrátiti do německého vlastnictví neb pod německou kontrolu, a odečte tento majetek od svého podílu na reparacích (a to čistou hodnotou bez dlužných daní, břemen a správních výloh, jiných věcných břemen váznoucích na určitých kusech majetku a zákonitých smluvních nároků proti bývalým německým vlastníkům tohoto majetku).

B. Signatární vlády dají Mezispojeneckému reparačnímu úřadu všechny informace o hodnotě tohoto majetku a o částkách stržených čas od času jeho likvidací, o něž úřad požádá.

C. Německý majetek v zemích, které zůstaly neutrálními za války s Německem, bude vyňat z německého vlastnictví nebo kontroly a bude likvidován nebo bude s ním naloženo podle rozhodnutí Francie, Spojeného království a Spojených států amerických, podle dohod, jež tyto mocnosti uzavrou s neutrálními zeměmi; čistý výnos likvidace nebo dispozice s tímto majetkem bude odevzdán Mezispojeneckému reparačnímu úřadu s tím, aby byl rozdělen na účet reparací.

D. Při provádění ustanovení odstavce A shora nebude se majetek, který byl vlastnictvím země, jež jest členem Spojených národů, nebo jejích příslušníků, kteří nebyli příslušníky Německa v době anexe této země nebo její okupace Německem neb jejího vstupu do války, odpočítávati od jejích

reparací. Při tom se má za to, že toto ustanovení neprejudikuje žádné z otázek, jež by mohly vzniknouti ve věci majetku, který nebyl vlastnictvím příslušníka dotyčné země v době, kdy byla okupována neb anektována Německem, nebo kdy vstoupila do války.

E. Německý nepřátelský majetek, který bude započten do reparačních podílů, bude zahrnovati i majetek, který ve skutečnosti jest německým nepřátelským majetkem, třebaže nominelní vlastník takového majetku není nepřátelský Němec.

Jestliže to dosud neučinila, přijme každá signatární vláda takové zákony nebo učiní všechna jiná vhodná opatření, aby se staly nicotnými všechny převody, k nimž došlo po okupaci jejího území nebo po jejím vstupu do války, s podvodným úmyslem krýti německé nepřátelské zájmy a zachrániti je tak před účinky kontrolních opatření proti německým nepřátelským zájmům.

F. Shromáždění Mezispojeneckého reparačního úřadu zřídí výbor znalců pro otázky vnučené správy nepřátelského majetku, pro řešení právních obtíží a obtíží spojených s výkladem, jež se v praxi mohou vyskytnouti. Výbor bude zejména dbáti, aby bylo zabráněno úskokům, jež by mohly vésti k fiktivním nebo jiným právním jednáním, majícím za účel chrániti nepřátelské zájmy, nebo neoprávněně zmenšovati majetek, který by mohl býti určen pro reparace.

Článek 7.

Ukořistěné zásoby.

Hodnota zásob a jiného materiálu, hodícího se k civilní potřebě, který byl ukořistěn od německého vojska mimo Německo a odevzdán signatárním vládám, bude odečtena od jejich reparačních podílů, pokud tyto zásoby a materiál nebyly neb nebudou zaplacený, nebo pokud nebyly neb nebudou vydány na základě jiných ujednání, stanovících, že dodávka se děje bez úplaty.

Jest shoda v tom, že jest dohodnuto, že převody takového materiálu a zásob vládami Spojeného království a Spojených států amerických na jiné vlády budou podléhati takovému konečnému schválení sněmovnami Spojeného království a Spojených států amerických, jaké se bude vyžadovati.

Článek 8.

Příděl části reparací obětem německé persekuce, které nemohou býti repatriovány.

Poněvadž velký počet osob silně trpěl pronásledováním nacisty a nyní sice naléhavě potřebuje pomoc, aby mohl získati své dřívější postavení, nebude však moci žádati podporu u žádné z vlád, které dostanou reparace od Německa, vypracují vlády Spojených států amerických, Francie, Spojeného království, Československa a Jugoslavie po poradě s Mezivládním výborem pro uprchlíky společnou dohodou plán podle těchto všeobecných směrnic:

A. Část reparací, sestávající z veškerého neměnového zlata nalezeného spojeneckým vojskem v Německu spolu s další částkou nepřevyšující 25 milionů dolarů, bude určena pro navrácení obětí německé persekuce, které nelze repatriovati, do dřívějšího postavení a k jejich usídlení.

B. Tato částka 25 milionů dolarů bude uhrazena zčásti z výtěžku likvidace německého majetku v neutrálních zemích určeného pro reparace.

C. Vlády neutrálních zemí budou požádány, aby uvolnily k tomuto účelu (dodatkem k částce 25 milionů dolarů) majetek obětí nacistické persekuce v těchto zemích, které zemřely bez dědiců.

D. Nárok na pomoc podle tohoto plánu budou míti pouze skutečné oběti nacistické persekuce a nejbližší příbuzní a osoby na nich závislé, pokud patří do těchto kategorií:

- 1. Uprchlíci z nacistického Německa nebo Rakouska, kteří potřebují pomoci a nemohou být posláni zpět do své země v rozumné lhůtě pro poměry, jež v nich panují.*
- 2. Němečtí a rakouští příslušníci, kteří mají nyní své bydliště v Německu nebo v Rakousku, ve výjimečných případech, kdy je z důvodů lidskosti žádoucí pomoci jim k tomu, aby se mohli vystěhovati, a jestliže se vystěhují do jiných zemí.*
- 3. Příslušníci zemí, jež byly dříve okupovány Němci, kteří nemohou být repatriováni nebo kteří jsou v takovém postavení, že nemohou být repatriováni v rozumné lhůtě. Aby pomoc mohla být soustředěna na uprchlíky, kteří jí nejvíce potřebují a zasluhují, a aby z ní byly vyloučeny osoby, jejichž věrnost k Spojeným národům jest nebo byla pochybná, bude pomoc omezena na příslušníky nebo na bývalé příslušníky zemí dříve okupovaných, kteří byli internováni v německých koncentračních táborech nebo v koncentračních táborech zřízených režimy, jež podléhaly nacistickému vlivu, nebude však poskytována těm osobám, které byly internovány pouze v táborech pro válečné zajatce.*

E. Částky, jež budou k dispozici podle odstavců A a B shora, budou spravovány Mezivládním výborem pro uprchlíky nebo takovým orgánem Spojených národů, na nějž by v budoucnosti byly přeneseny příslušné funkce Mezivládního výboru. Částky, jež budou k dispozici podle odstavce C shora, budou spravovány pro všeobecné účely, uvedené v tomto článku, podle programu správy, který bude stanoven pěti vládami uvedenými shora.

F. Neměnové zlato nalezené v Německu bude dáno k volnému použití Mezivládnímu výboru pro uprchlíky, jakmile bude vypracován plán uvedený shora.

G. Mezivládní výbor pro uprchlíky bude míti právo uskutečňovati cíle, pro které byl fond zřízen, prostřednictvím veřejných nebo soukromých organisací pracujících v poli.

H. Fondu bude použito nikoliv k odškodnění jednotlivých obětí, nýbrž k usnadnění navrácení osob náležejících do kategorií těch, kdo mají nárok na pomoc, do dřívějšího stavu nebo k jejich usídlení.

I. O žádném ustanovení tohoto článku se nebude míti za to, že je na újmu nárokům, jež by jednotliví uprchlíci mohli míti proti budoucí německé vládě, vyjma pokud jde o nároky do výše prospěchu, kterého tito uprchlíci získali z pramenů uvedených v odstavci A a B shora.

(Zdroj: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-150>)

Obsah

Předmluva.....	1
Svět včerejška.....	2
Fašismus.....	9
Teorie masového šílenství.....	19
Zánik západu.....	33
Program NSDAP.....	50
Můj boj 1.....	56
Můj boj 2.....	63
Mnichovská dohoda.....	72
Pakt Molotov-Ribbentrop.....	78
Germanizace českých zemí.....	84
Norimberské zákony.....	96
Protokol z Wannsee.....	112
Protokol Postupimské konference..	108
Benešovy dekrety.....	130
Dohoda o reparacích z Německa....	156

Medias res

Petr Žantovský

Svět včerejška, dneška a...

Soubor esejů a dokumentů vydaný k 75. výročí konce 2. světové války a vítězství nad nacismem.

Kresba na obálce: Francisco Goya - Spánek rozumu plodí nestvůry, 1799

Recenzenti: prof. PhDr. Stanislava Kučerová, CSc.

Doc. PhDr. Petr Sak, CSc.

Vydal spolek pro vědu a vzdělávání Medias Res v roce 2020

1. vydání

© Petr Žantovský 2020

© Medias Res 2020

www.mediasres.cz

ISBN 978-80-87957-24-0

NEPRODEJNÉ